

Шри Бхактялока

Размисли за бхакти

Шрила Бхактивинод Тхакур

БХАКТЯЛОКА

Размисли за бхакти
Шри Чайтаня Сарасват Матх

Негова Божествена Милост
Шрила Бхактивинод Тхакур

Шри Чайтаня Сарасват Матх

Шри Чайтаня Сарасват Матх
Основател-ачария: Негова Божествена Милост Шрила Бхакти Ракшак Шридхар Дев-
Госвами Махарадж

Севайте-президент-ачария: Негова Божествена Милост Шрила Бхакти Сундар
Говинда Дев-Госвами Махарадж

Електронната версия на тази книга се издава с решението и благословиите на
Ачария на руската мисия на Шри Чайтаня Сарасват Матх, Негова Божествена Милост
Шрила Бхакти Бимал Авадхута Махарадж

© 2015, издателство Шри Чайтаня Сарасват Матх. Всички права принадлежат
на ачария на руската мисия, Шрила Б. Б. Авадхута Махарадж

Наши сайтове:

harekrishna.ru - официален сайт на Шри Чайтаня Сарасват Матх в Русия.

scsmath.com - официален международен сайт на Шри Чайтаня Сарасват Матх.

saraswati.pro - издания на Шри Чайтаня Сарасват Матх.

gaudiyadarshan.com - електронни и книжни публикации на трудовете на
ачариите на Шри Чайтаня Сарасват Матх.

sridharmaharaj.ru - аудиоархив на Шрила Б. Р. Шридхара Махарадж

govindamaharaj.ru - аудиоархив и видеоархив на Шрила Б. С. Говинда Дев-
Госвами Махарадж.

avadhutswami.ru - официален сайт на Шрила Б. Б. Авадхута Махарадж.

youtube.com/BeautyOverPower - официален канал на Шрила Б. С. Госвами
Махарадж, виден проповедник на Шри Чайтаня Сарасват Матх, на английски
език със субтитри на други езици.

Съдържание

Шестте порока – врагове на бхакти

<i>Атяхара</i>	
Преждане, или трупане на прекомерни спестявания	3
<i>Праяса</i>	
Ненужни стремежи	7
<i>Праджалпа</i>	
Безсмислени разговори.....	14
<i>Ниямаграха</i>	
Прекалено внимание към спазване на задълженията и ограниченията, или неразумното им пренебрегване	22
<i>Джана-санга</i>	
Дружба със светски хора	29
<i>Лауля</i>	
Прекалени вълнения, или алчност	38

Шестте достойнства, които подпомагат бхакти

<i>Утсаха</i>	
Въодушевление	47
<i>Нишчая</i>	
Увереност	52
<i>Дхаиря</i>	
Устойчивост и упоритост	67
<i>Тат-тат-карма-правартана</i>	
Действия, препоръчани за развитие на предано служене	74
<i>Санга-тяга</i>	
Отказ от приятелство с непредани	93
<i>Садху-вритти</i>	
Следване примера на предшестващите <i>ачариш</i>	108

Шестте порока – врагове на бхакти

Атяхара

Преяждане или трупане на прекомерни спестявания

„Шри Упадешамрита“ на Шрила Рупа Госвами съдържа следния стих:

**атяхарах праясаш ча праджалпо ниямаграхах
джана-сангаш ча лаулям ча шадбхир бхактир винашати**

„На преданото служене на един *ваишнава* настъпва край, ако в живота си той е подвластен на следните шест недостатъка: (1) *атяхара*, ядене повече, отколкото е необходимо, или натрупване на излишни материални ценности, (2) *праяса*, излишен стремеж към „велики“ светски достижения; (3) *праджалпа*, ненужни разговори на светски теми; (4) *ниямаграха*, спазване на религиозни правила и ограничения заради самите тях, а не с цел духовно развитие; (5) *джана-санга*, приятелско общуване със светски хора, които не проявяват интерес към Кришна съзнание; и (6) *лауля*, прекалени вълнения, или алчност“.

Много е важно да се разбере дълбокото значение на стиха на Рупа Госвами. За всеки, който се стреми към чисто предано служене е особено важно да следва напътствията на този стих. За този, който пренебрегне следването на тези напътствия, е изключителна рядкост да постигне преданост към Бог Хари. Поради тази причина ние ще разгледаме много подробно значението на горния текст, за благо на онези, които имат силно желание да постигнат чисто предано служене. В този стих се разглеждат шестте препятствия по пътя на предаността - *атяхара*, *праяса*, *праджалпа*, *ниямаграха*, *джана-санга* и *лауля*. Ще обсъдим поотделно всяко от тях. В тази кратка глава ще разгледаме смисъла само на понятието *атяхара*.

Често хората смятат, че *атяхара* означава просто преяждане, но не е така. Това е обяснено в първия стих на „Упадешамрита“:

**вачо вегам манасах кродха-вегам
джихва-вегам ударопастха-вегам
етан веган йо вишахета дхирах
сарвам апимам притхивим са шишят**

„Здравомислещият човек, способен да не се поддава на желанието да говори, на изискванията на ума, поривите на гнева и импулсите на езика, стомаха и гениталиите, е достоен да приема ученици по целия свят“.

Споменатите тук импулси на езика са желанието да се опитват едни или други храни, импулсите на стомаха – това е стремежът да се яде твърде много. Ако думата „*атяхара*“ във втория стих е използвана в смисъла на преяждане, това кратко изложение с най-важни наставления щеше да има недостатък – неговият втори стих би повторил казаното в първия. Ето защо знаменитият със своята просветеност Рупа Госвами е трябвало да използва тази дума в малко по-различен смисъл, а дълг на образования читател е да съумее да го разбере.

Независимо, че *бходжана*, или „вкусването на храната“, е главното от значенията на думата *ахаран*, глаголет *бходжана* също означава „наслаждаване на обектите на петте сетива“. Зримите очертания – с очите, звуците с помощта на ушите, миризмите – посредством носа, вкусовете – чрез езика, усещането за топлина, студ, мекота или твърдост – по пътя на осезанието; по този начин човек задоволява своите пет физически сетива. Този тип материални наслаждения са неминуеми за въплътената душа. Живото същество не би могло да оцелее без да се наслаждава на обектите на сетивата. Отказвайки се от физическите наслаждения, душата в същия миг напуска тялото. Поради това отказът от сетивно наслаждение е само плод на въображението, никой не може да го постигне в действителност. Господ Шри Кришна е наставлявал Арджуна така („Бхагавад Гита”, 3.5-6):

**на хи кашчит кшанам апи джату тиштхатй акарма-крит
каряте хй авашах карма сарвах пракрти-джаир гунаих
кармендрияни самямя я асте манаса смаран
индриартхан вимудхатмā митхячарах са учяте**

„Всеки е принуден да действа неволно, подбуждан от качествата, получени от гуните на материалната природа; ето защо никой не може да се въздържа от действия дори за миг. Който удържа своите сетива от деяния, докато в същото време умът му е свързан със сетивните обекти, несъмнено лъже самия себе си и се нарича лицемер“.

Да се поддържа живота без дейност е немислимо, и на човек му се налага да действа; иначе той няма да остане жив. Като извършва тези действия със стремеж за свое лично наслаждение, той изгубва качествата на човешко същество, уподобявайки се на животно. Необходимо условие за *бхакти-йога* е способността на *ваишнавата* да трансформира цялата дейност на своето тяло в постъпки, благоприятни за преданото служене. Освен това, Господ казва („Бхагавад Гита” 6.16-17 и 5.8-9):

**натй-ашнатас ту його ‘сти на чаикантам анашнатах
на чати-свапна-шилася джаграто наива чарджуна
юктахара-вихарася юкта-чештася кармасу
юкта-свапнавабодхася його бхавати духкха-ха
наива кинчит каромити юкто манйета таттва-вит
пашяни шринван спришан джигхранн ашнан гаччхан свапан швасан
прапапан висриджан грихнанн унмишан нимишанн апи
индрияниндриартхешу варганта ити дхараян**

„О, Арджуна, ако човек яде твърде много или твърде малко, спи много или не спи достатъчно, той не може да стане йоги. Който е регулиран в навиците си за ядене, спане, работа и почивка, може да намали всички материални страдания чрез практикуване на йога системата. Човек с божествено съзнание, въпреки че вижда, слуша, докосва, усеща мирис, яде, движи се, спи и диша, винаги знае в себе си, че всъщност не прави нищо. Затова, когато говори, когато изпразва червата си, пълни

стомаха си, отваря или затваря очите си, той винаги знае, че само материалните му сетива влизат в контакт с обектите си, а самият той е настрана от тях“.

Въпреки че дадените наставления най-напред се отнасят за *гяните*, техният смисъл подпомага преданото служене. Един от финалните стихове на „Бхагавад Гита“ говори за *шаранагати* – пълната отдаденост. Помнейки това, човек трябва да възприема сетивните обекти като милост от Господа и да се отрече както от дейността за една или друга светска изгода, така и от настройките на ума си. И това ще бъде чисто предано служене. Именно по тази причина Шрила Рупа Госвами е написал в своята „Бхакти-расамрита-синдху“ (2.255-256):

**анасактася вишайян ятхархам упаюннджатах
нирбандхх кришна-самбандхе юктам ваирагям учяте
прапаннчикатая буддхя хари-самбандхи-вастунах
мумукшубхих паритяго ваирагям пхалгу катхяте**

„Когато човек не е привързан към нищо светско, и в същото време приема всичко като свързано с Кришна, той е на верния път, той е над алчното натрупване на пари. Който се е отрекъл от всичко без знанието за връзката си с Кришна е несвършен в своето отречение“.

Казаното в тези два стиха се повтаря в „Шри Упадешамрита“, която призовава към въздържание от *атяхара*. Смисълът на нейните наставления е, че *атяхара* присъства когато човек възприема обектите на сетивата в духа на своето лично наслаждение. Ако той приема обектите на сетивата като милост от Бога, и само в степен, в която са необходими и благоприятни за предано служене, това не може да бъде наречено *атяхара*. Всеки, който искрено приема обектите на сетивата като милост от Бога, лесно достига *юкта-вайрагя*. Заръката на Шриман Махапрабху е да се възпява името на Кришна, без да се отхвърлят обектите на сетивата и без привързване към тях. Преданият *вашинава* не се стреми към вкусна храна и красиви дрехи, приемайки свещения *бхагавад-прасад*, получен без особени усилия. Възползвай се от това, което е действително нужно; не вземай нито повече, нито по-малко – това няма да донесе благодни плодове. Когато този, който се е обърнал към духовните практики, взема или натрупва повече от необходимото, духовният му живот е застрашен от гибел – той става жертва на светските удоволствия. Ако обаче не получава необходимото, неговото тяло – средството за поклонението му – няма да бъде защитено по нужния начин.

Смисълът на указанията да не се поддаваме на желанията на езика и стомаха, дадени в първия стих, се състои в следното: алчността и стремежът за наслаждение на изискани блюда лесно обладават материалиста; чувствайки глад, той изпада в голямо вълнение и страстно мечтае за една или друга достъпна храна. Такива са материалните подбуди. Всеки път, когато те ни тревожат, ние трябва да ги контролираме, връщайки се към преданото служене. Предписанието да се откажем от *атяхара*, приведено във втория стих, е едно от основните правила за практикуващите *бхакти-йога*. Предписаното в първия стих е свързано с едни или други условия, а указаното във втория е безусловно и задължително.

Трябва да помним за още една страна на въпроса. На практика тези предписания могат да бъдат осъществени двояко, в зависимост дали ги следват семейните или отречените *санньяси*. Семейните са в правото си да натрупват известни спестявания, за да издържат семейството си, но всичките им начини за печелене на пари и за обезпечаване на средства за съществуване в бъдеще не трябва да нарушават духовните принципи. Като използват своите притежания, те служат на Господа, на Неговите предани, на своите гости и на членовете на семейството си, а също на самите себе си.

Ако семейният натрупа повече от необходимото, неговите спестявания ще станат препятствие по пътя на предаността и ще му попречат да получи милостта на Бога. Прекомерните спестявания и излишните печалби несъмнено представляват *атяхара*. Що се отнася до *саньаси*, който е дал обет за отречение, той изобщо не трупа спестявания. Ако не е удовлетворен от полученото подаяние, той извършва греха на *атяхара*, и ще извърши същия грях, ако след като получи прекрасни блюда, изяде повече от необходимото. Ето защо, както семейните, така и отречените *саньаси* трябва да се отнесат с внимание към казаното; отхвърляйки *атяхара* и обръщайки се към преданото служене, те ще получат милостта на Бог Кришна.

Праяса

Ненужни стремежи

Предаността никога не възниква у човек, който не е свободен от *праяса*. Думата *праяса* има значението „старание“, „стремеж“ и “безполезна труд“. Целият духовен живот не е нищо друго, освен чиста преданост към Върховния Бог, а тази преданост не може да бъде дефинирана чрез други признаци, освен пълна покорност и отдаденост в лотосовите нозе на Бога. Тези покорност и отдаденост са същността на естествените, вечни и основни задължения на живите същества. Поради тази причина само преданото служене може да бъде наречено естествена склонност и изначалната способност на всяко живо същество. За осъществяването на тази естествена склонност няма нужда от *праяса*. Но все пак на живото същество, обхванато от илюзия, понякога му е необходима малко *праяса*, насочена към култивирането на предано служене. Всички останали разновидности на *праяса* са неблагоприятни. Различават се два основни вида *праяса* – *гяна-праяса* и *карма-праяса*. За *гяна-праяса* е характерно развитието на чувство за единство, *кеваладвайта*. Известно още като *саюджя*, „сливане“, или *брахма-нирвана*, разтваряне във Всевишния. *Гяна-праяса* е много вредна за духовния живот, и един от ведическите текстове на „Мундака Упанишад“ (3-2-3) пояснява това по следния начин:

**наям атма правачанена лабхйо
на медхаса на бахуна шрутена
ям еванша вринуте тена лабхяс
тасяиша атма вивринуте танум свама**

„Върховният Бог не се постига с детайлни разяснения и безкрайна ерудиция, нито дори с продължително слушане. Той може да бъде постигнат единствено от избраните от Него самия. Той проявява Своя истински облик само пред такъв избраник“. Ето защо предаността е единствения начин за постигане на лотосовите нозе на Бога. „Шримад Бхагаватам“ (10.14.3) описва как Брахма се обръща към Бог Кришна:

**гяне праясам удапаса наманта ева
дживанти сан-мукхаритам бхавадия-вартам
стхане стхитах шрути-гатам тану-ван-манобхир
йе праяшо ‘джита джито ‘пй аси таис три-локам**

„Бог Брахма каза: „О, Господи Кришна! Преданият на Бога, който избягва бездушните философски доктрини, насочени към разтваряне в битието на Всевишния (т.е. този, който избягва *гяна-праяса*), и е обърнат към слушане за Твоята слава и чудесни деяния от истински светец, *садху*, и води правдив живот в обществото, на което е член, ще може да завоюва Твоите благоразположение и милост, независимо, че Ти си *аджита* – непобедим“.

В желанието си да разясни напълно същността на *праяса*, Бог Брахма казва:

**шреяx-сритим бхактим удася те ви
клишянти йе кевала-бодха-лабдхайе
тешам асау клешала ева шишяте
наняд ятха стхула-тушавагхатинам**

„Скъпи Господи, преданото служене към Теб е единственият благоприятен път. Този, който го пренебрегва заради спекулативно знание или осъзнаването, че всички живи същества са души, а материалният свят е илюзорен, го очакват големи беди. Върху него се стоварват изключително тежки и пагубни действия, а стремежите му са като опитите за смилане на празна оризова обвивка – трудът му е напълно безплоден“.

Философията на „единството“ не произлиза от Абсолютната Истина. Тази философия не е повече от демоничен поглед на света. Ние често слушаме колко възвишено е знанието за отношенията на човека с Бог, и това знание е чисто и естествено – тук няма нужда от *праяса*. Знанието, предадено в *чатуx-шлоките* (четирите главни стиха на „Бхагаватам“) е *ачинтя-бхедабхеда*, невъобразимо, едновременно еднакво и различно. Това знание е извечно заложено в сърцата на живите същества. Господ е подобен на духовното слънце, а живото същество прилича на най-дребната частица на слънчевия лъч. То не може да се намира в своето естествено изначално състояние без да бъде подчинено на Бог; ето защо служенето на Бог е основното и вечно присъщо негово задължение. Култивирането на това главно задължение е в природата на всяко живо същество. Това спонтанно задължение, лишено от *праяса*, е вечната *дхарма* на живите същества. Въпреки че в обусловеното състояние тази *дхарма* е непроявена, тя се пробужда единствено чрез духовна практика, *садхана*. Все пак *праяса*, приложена в практиката на предаността, не може да бъде сравнена с *праяса* по пътя на *карма* или *гяна*. Ако човек с известно почитание приеме убежище в святото име, всички препятствия, предизвикани от неговото незнание, ще бъдат отстранени от пътя му за кратко време, и в него ще засияе блаженството, присъщо му от векове. Ако човек е отдал сърцето си на *гяна-праяса*, ще му се наложи да страда още. А когато благодарение на общуването с преданите *гяна-праяса* е отхвърлена, той е обхванат от жаждата на предаността. Господ казва („Бхагавад Гита”, 12.2-5):

**майй авешя мано йе мам нитя-юкта упасате
шрадхая парайопетас те ме юктатама матах
йе тв акшарам анирдешям авяктам парюпасате
сарватра-гам ачинтям ча кута-стхам ачалам дхрувам
саннямийендрия-грамам сарватра сама-буддхаях
те прапнуванти мам ева сарва-бхута-хите ратах
клешо ‘дхикатарас тешам авяктасакта-четасам
авякта хи гатир духкхам дехавадбхир авапяте**

„Бог, Върховната Личност, казва: „Тези, които концентрират ума си върху Моята личностна форма и винаги обожават Мен с голяма и трансцендентална вяра, Аз приемам за най-съвършени. Но ония, които предпочитат единствено непроявеното, лежащо отвъд възприятията на сетивата, всепроникващото, невъобразимото, неизменното, постоянното и неподвижното – безличностното схващане за Абсолютната Истина; които контролират различните сетива и се отнасят еднакво към всеки, тези личности, ангажирани с благополучието на другите, най-накрая постигат Мен. За онези, чиито умове са привързани към непроявения, безличностен аспект на Върховния, напредъкът е свързан с много проблеми. Прогресът в тази наука е винаги труден за изпълнените“.

Карма-праяса също не носи истинска полза на човека. В Първа песен на „Шримад Бхагаватам“ (ШБ, 1.2.8) е казано:

**дхармах свануштхитах пумсам вишваксена-катхасу ях
нотпадайед яди ратим шрама ева хи кевалам**

„Всички дейности, които човек извършва в съответствие с положението си, са напълно безполезен труд, ако не пробуждат у него влечение към посланието на Божествената Личност“. Ето защо, както *гяна-праяса*, така и *карма-праяса* са противоположни на принципите на предаността. Правилният извод се състои в това, че *карма-праяса* и *гяна-праяса* са много вредни. Но *ваишнавата*, който се стреми да изживее живота си правилно, не се отклонява от задълженията, предписани от системата *варнашрама* – тези задължения са благотворни за преданото служене и дори са считани за част от него. Всички подобни видове дейност повече не могат да бъдат наречени *карма*. В този вид дейности, преданите *сваништха*, т.е. които са верни на своя личен път на преданост, донасят своята *карма* и нейните плодове в равнината на преданото служене. Преданите *париништхита*, т.е. които са напълно пристрастени към преданото служене, извършват праведни дейности, не противоречащи на принципите на предаността, единствено с цел привличане на хора. Преданите *нирапекша*, които не се отнасят нито към едните, нито към другите, не се интересуват от одобрението на хората и избират дейности, полезни за преданото служене.

Гяна-праяса и възникващата като резултат *праяса*, насочена към освобождение чрез сливане с Господ, са свършени противоположни на принципите на предаността. Ако *аштанга-йога-праяса* е насочена за постигане на свръхестествени способности и достигане на освобождение, тя също противоречи на тези принципи. Правилата за развитие на преданост и познанието за едновременното единство и различие, и взаимоотношенията на живите същества с Бога са абсолютно естествени, поради което са лишени от *праяса*. Дейността и знанието от подобен род се приемат само като средства; избрани в качеството си на цел, те ни отвеждат от верния път. Впоследствие, в статията си за *ниямаграха*, аз ще поясня това. Тежките усилия за дейности като посещаването на свещени места е същността на *праяса*, която е неблагоприятна за преданото служене. Впрочем, ако човек заминава за местата на удивителните забавления на Кришна със страстно желание да пробуди в себе си забравената любов към Него и да общува с преданите на Бога, такава дейност несъмнено е предано служене, а не безполезна *праяса*. Следването на обетите на предано служене не може да бъде наречено ненужна *праяса* – тези обети са част от преданото служене. *Праяса*, насочена към служене на *ваишнавите*, не е *праяса*; жаждата за общуване със себеподобни отстранява греховното желание за общуване със светски хора. *Праяса*, която подбужда човека да се покланя в храма не е нищо друго, освен спонтанна проява на дълбоки сърдечни чувства. Единствената цел на *праяса*, насочена към такава

дейност, като *санкиртан* е да се отвори сърцето на човек за възпяване на светите имена на Бога и тази *праяса* е съвсем естествена.

Безполезна е *праяса*, насочена към отречение: когато предаността към Кришна се ражда в сърцето на живото същество, то без усилия се освобождава от интереса към каквото и да било друго, освен Кришна. В „Шримад Бхагаватам“ (1.2.7) е казано:

**васудеве бхагавати бхакти-йогах прайоджитах
джанаятй ашу ваирагям гянам ча яд ахаитукам**

„Като отдава предано служене на Божествената Личност, Шри Кришна, човек веднага постига безпричинно знание и се освобождава от привързаността си към този свят“. И така, когато човек се отказва от *гяна*-, *карма*- и *вайрагя-праяса*, и се обръща към практиката на предаността, тогава препятствията на *гяна*, *карма*, *йога* и *вайрагя* вече не могат да го завлекат надолу. Ето защо в „Шримад Бхагаватам“ (1.2.42) се утвърждава: *бхактих парешанубхаво вирактир анятра чаиши трика ека-калах* – „Преданост, пряко възприемане на Върховния Бог и непривързаност към всичко останало - тези три неща се проявяват едновременно у онзи, който е приел подслона на Върховната Личност на Бога, по същия начин както насладата, подхранването и избавлението от глада се появяват едновременно и все по-нарастващо с всяка хапка за онзи, който се храни“.

Когато *ваишнавата* смирено и искрено възпява и пази в паметта си светите имена на Кришна, истинският разум, пробуждайки се с лекота в него, му дава способността да вижда: „Аз съм духовна частица, слуга на Кришна; Кришна е моят вечен Господ; покорността към лотосовите нозе на Кришна е моята вечна природа; този свят е подобен на временния приют на пътешественика; привързаността към каквото и да било в този свят няма да ми донесе вечно щастие“. По този път практикуващият скоро ще достигне пълнотата на съвършенството. *Гяна-праяса*, *карма-праяса*, *йога-праяса*, *мукти-праяса*, така както и прекаленият стремеж към физически удоволствия, светски достижения и общуване с материалистично настроени хора, са пагубни за всички, които са избрали убежище в святото име. Всички тези видове *праяса* погубват преданото служене на човека. *Праяса*, насочена към достигане на *пратиштха* (слава), е най-низшият от всички видове *праяса*; но въпреки че тя е призната за най-низша, при все това на много хора не им се удава да я избегнат. От нея също трябва да се откажем, въз основа на процеса на предано служене. По тази причина Санатана Госвами е отбелязал в един от завършващите стихове на „Хари-бхакти-виласа“:

**сарва тяге ‘пй ахейях сарванартха бхуваш ча те
курюх пратиштхāвиштхая ятнам аспаршане варам**

„Дори на способния да отхвърли всички светски желания му е изключително трудно да се избави от жаждата за слава. Тази страст към слава, сравнявана с екскременти, е първопричината за всички *анартхи*. Ето защо следва старателно да избягваме съприкосновението с тази оскверняваща страст“. Това указание е изключително важно; преданият е длъжен да спазва това първостепенно задължение с особено старание.

За следващите практиката на предаността е особено важно да прекарват живота си в естествени занимания, които съответстват на тяхната природа и са благоприятни за преданото служене; те трябва да възпяват и пазят в паметта си светите имена, като в същото време помнят за своите отношения с Господ. Този процес на обожание без *праяса* все пак е разделен на два особени вида в зависимост дали го следват семейни или хора, които са се отрекли от света. Като използват системата на *варни* и *ашрами* за благото на преданото служене, семейните живеят като се посвещават на предано

служене, лишено от *праяса*. Те трябва да печелят и спестяват само това, което е необходимо за достойно издържане на членовете на семейството. Без да забравят никога, че почитанието на Хари е единствената цел на живота им, те няма да станат жертва на заблудението. В щастие или в беда, в благоприятни или лоши обстоятелства, в бодрост или в сън – във всяко състояние те бързо достигат съвършенство в обожанието на Бог Хари. Що се касае до отречлия се от света *санньяси*, той изобщо не трябва да трупа спестявания. Възхвалявайки преданото служене, трябва да поддържа живота в тялото си чрез ежедневна милостиня. Той не може да участва в никакъв бизнес, за него всякакви търговски начинания биха били грях. Колкото повече със смирение и простота се покланя на Бог, толкова повече, по милостта на Кришна, Го постига. Както е казал Бог Брахма („Шримад-Бхагаватам”, 10.14.8):

**тат те ‘нукампам сусамикшамано
бхунджана еватма-критам випамкам
хрид-ваг-вапурбхир видадхан намас те
дживета йо мукти-паде са дая-бхак**

„Мой скъпи Господи, онзи, който пламенно очаква да го облееш с безпричинната Си милост, като едновременно с това търпеливо изстрада последиците от предишните си прегрешения и Ти поднася почтителни поклони със сърцето, думите и тялото си, несъмнено е достоен за освобождение, защото то му принадлежи по право“. С *гяна-праяса* нищо не може да се достигне: Кришна Го постигат единствено по Неговата милост. Ето защо в „Шримад Бхагаватам“ (10.14.29) е казано:

**атхапи те дева падамбуджа-двая-
прасада-лешанугрхита ева хи
джанати таттвам бхагаван-махимно
на чаня еко ‘пи чирам вичинван**

„Мой Господи, ако човек има дори най-малката следа от милостта на Твоите лотосови нозе, той може да разбере величието на Твоята личност. Ала онези, които чрез умозрение искат да разберат Върховната Божествена Личност, са неспособни да Те познаят, дори да не спират да изучават Ведите дълги години“.

Ако обикновеният *ваишнава* е приел убежище в светите имена, по милостта на Бога, но без *праяса*, в неговото сърце се пробужда цялото знание за Абсолютната Истина, което трябва да бъде разбрано. Това знание никога не може да бъде постигнато по пътя на самостоятелната *праяса*.

Праджалпа **Безсмислени разговори**

Джалпана или *праджалпа* – това е разговор на един човек с друг, но наши дни, в този свят, безбожието е дотолкова разпространено, че всяка беседа почти винаги приема бездуховен характер. По тази причина може да кажем, че за практикуващите предано служене *джалпана* е напълно безполезна. Въпреки това, съществуват много видове *джалпана*, които подпомагат култивирането на предано служене. Всички те са благотворни за преданите. В своята „Карпая-панджика-стотра“ Шрила Рупа Госвами е написал:

**татхапй асмин кадачид вамадхишау нама-джалпини
авадя-вринда-нистари-намабхасау прасидатам**

Преданите-*ваишнави* предават смисъла на това двустишие в следните стихове:

**татхапи е дина-джане, яди нама-уччаране,
намабхаса карила дживане
сарва-доша-ниварана, духун-нама-санджалпана,
прасаде прасида дуи джане**

„Дори злонравият човек, достигнал в дните на своя живот *намабхаса*, искрата на неоскърбителното възпяване на святото име на Бога, се избавя от всички свои грехове и Божествената Двойка е доволна от него“.

Киртана, предлагането на молитви, а също четенето на глас на свещените писания – всичко това е *джалпана*; ако всички тези действия се извършват в благоприятно настроение и без материални желаниа, тогава всички те подпомагат развитието на Кришна съзнание. Ето защо правилният извод е: всяка *праджалпа*, неблагоприятна за служене на Кришна, е вредна за преданото служене и практикуващият трябва старателно да я избягва. Дейността на *махаджаните* е напълно лишена от каквито и да било недостатъци. *Махаджаните* с почитание са отделяли време (благоприятно за предано служене) на *праджалпа* и тази *праджалпа* е единственото им задължение. Някои прекалено самодоволни *ваишнави* съветват да бъдат отхвърлени всички видове *праджалпа*. Но ние, последователите на Шри Рупа Госвами винаги ще бъдем верни на пътя, който ни е посочен от *садху*, следващи неговите наставления. В „Бхакти-расамрита-синдху“ се привежда следния цитат от „Сканда Пурана“:

**са мригях шреясам хетух пантхах сантапа-варджитах
анавапта-шрамам пурве йена сантах пратистхире**

„Трябва стриктно да следваме лекия път, избран от предшествашите ни *махаджани*. Този път ни дарява с велико благо и е напълно лишен от страдания“.

Пътят посочен от *махаджаните* включва това, което е било препоръчано от Шрила Вясадева, Шукадева Госвами, Прахлада Махарадж, Шри Чайтаня Махапрабху и Неговите спътници. Не трябва да отхвърляме този път в опити за следване наставленията на новопоявили се самодоволни *бхакти*. Всички *махаджани* са се отнасяли с почитание към *праджалпа*, подхранваща предаността към Бог Хари. Ние ще обсъдим това на съответното място.

Праджалпите, лишени от духовно съдържание, са препятствие за преданото служене. Известните са много такива *праджалпи*. Ненужните разговори, търсенето на доводи в своя подкрепа, клюките, споровете, критиката на чуждите недостатъци, лъжата, клеветата на преданите и просто светските разговори – всичко това се нарича *праджалпа*.

Безсмислените разговори са изключително вредни. Без да си губят напразно времето, практикуващите предано служене трябва да беседват по теми свързани с Бог Хари; а в уединение трябва да пазят в паметта си Неговото име, форма, качества и забавления. В „Бхагавад Гита“ (10.8-9) се казва:

**ахам сарвася прабхаво маттах сарвам правартате
ити матва бхаджанте мам будха бхава-саманвитах**

**мач-читта мад-гата-прана бодхаянтах параспарам
катхаянташ ча мам нитям тушянти ча раманти ча**

„Аз съм източникът на всички духовни и материални светове. Всичко води началото си от Мен. Мъдреците, които знаят това свършено, се заемат с предано служене на Мен и Ме обожават от все сърце. Моите чисти преданоотдадени постоянно мислят за Мен, животът им е напълно просветен в служене на Мен и те изпитват голямо наслаждение и блаженство, когато се просвещават един друг и разговарят за Мен“.

Освен това, в „Бхагавад Гита“ (9.14) е казано:

**сататам киртаянто мам ятанташ ча дриджа-вратах
намасянташ ча мам бхактя нитя-юкта упасате**

„Великите души, които винаги възпяват Моето величие със старание и с решителност, и се покланят на Мен, винаги Ме обожават с преданост“. По този начин практикуващите предано служене трябва да развиват в себе си чиста преданост, непомрачена от нищо. Ако те прекарват своите дни и нощи в безполезни разговори с материалисти, тогава няма как да изпълнят инструкцията на Бога „постоянно възпявай Моята слава“. Вестниците печатат толкова много ненужни сведения, четенето на които нанася огромен ущърб на практикуващите *вайшнави*. Но ако вестникът е поместил материали за живота на чистите предани, ще бъде полезно да го прочетем. След завършване на трапезата си, светските хора обикновено пушат и говорят безполезни неща един с друг. Несъмнено, на тях им е трудно да станат последователи на Рупа Госвами. Всичко казано по-горе се отнася и за четенето на художествени произведения. Но ако на човек му се удаде възможност да намери повест, подобна на историята на Пуранджана, разказана в „Шримад Бхагаватам“, то четенето на такава повест няма да попречи на неговата преданост – напротив, ще бъде полезно.

Напразните спорове – това е *праджалта*, вредна за преданото служене. Всички дискусии на последователите *няйи* и *вайшешики* не са друго освен безбожни словесни препирни, които не им носят нищо, освен изразходване на техните умствени сили и засилване на безпокойството им. Във Ведите (Катха Упанишад, 1.2.9) е казано: *наиша таркена матир апанея* – „Тази интелигентност не може да бъде постигната чрез спорове“. Истинското благоразумие на живото същество е извечно установено в присъщия му от природата разум. Това благоразумие го влече по естествен начин към лотосоподобните нозе на Всевишния. Но споровете за направления и места, грешки и заблуди водят единствено до втвърдяване на сърцето; при това естественото благоразумие на човека не се проявява. Трябва да отбележим, че следването на Ведическите правила Дашамула и воденето на спорове в съгласие с тях не води спорещите към замърсяване. Едно нещо е хубаво, а друго е лошо - когато такъв тип съображения се опират на Ведите, това вече не може да бъде наречено *праджалта*. Ето защо „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 25.153) привежда следното наставление на Шри Чайтаня Махапрабху: *атаева бхаагавата караха вичара* – „Изучавай „Шримад Бхагаватам“ много задълбочено.“ Обсъжданията и дискусиите, провеждани с цел задълбочаване на знанието за отношенията с Върховния Бог, е невъзможно да бъдат признати за *праджалта*. Тези, които се стремят да постигнат победа на учените събрания по пътя на безполезната аргументация, не достигат вкуса на истинските изводи; затова *вайшнавите* се отказват от общуването с подобни логици. Това се

потвърждава и от думите на Шри Васудева Сарвабхаума в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 12.183):

**таркика-шригала-санге бхеу-бхеу кари
сеи мукхе ебе сада кахи „кришна” „хари”**

„Общувайки с чакали, каквито са учените по логика, аз просто не спирах да лая: „Бау, бау”. Сега, със същата тази уста пея светите имена „Кришна“ и „Хари“.

Всички, които участват редовно в обсъждането на духовни въпроси, не трябва да забравят думите на *саняси* от Варанаси, приведени в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 25.43):

**парамартха-вичара гела, кари матра „вада”
кахан мукти паба, кахан кришнера прасада**

„Атеистите, оглавявани от *маявади* философите, нехаят за спасението или милостта на Кришна. Те просто продължават да излагат фалшиви аргументи и противоречиви теории към атеистичната философия, като не зачитат или не се ангажират с духовни дела“. Безполезна са разговори, породени от завист или гордост, враждебност или привързаност към светските наслаждения; или пък са породени от глупост и излишно самомнение. Ограничените хора също се опияняват в безползните дискусии. При участието си в беседи за Бога и Неговите последователи, практикуващият *ваишнава* трябва старателно да избягва тези ненужни спорове.

Безползните дискусии за другите вредят изключително много на преданото служене. Много хора говорят лошо за другите с надежда да утвърдят своята репутация. Има и такива, които от завист постоянно обсъждат нечий характер. Вниманието на хората, склонни към подобни беседи, никога няма да бъде съсредоточено върху лотосовите нозе на Кришна. Ние всячески трябва да избягваме такъв тип разговори за другите. В практиката на преданото служене съществуват много благоприятни теми, обсъждането на които няма да предизвика грях, дори те да се отнасят за другите хора. На онези, които са решили изцяло да се откажат от такива разговори за другите, ще им се наложи да се преселят в гората. Известни са два вида практикуващи предани: семейни и *саняси*. Тъй като *ваишнавите*, които са дали обет за отречение, не участват в никакви дейности, свързани със светски наслаждения, те могат да прекратят напълно разговорите за другите хора. Но семейните са заети с печелене и натрупване на пари, издържане и защита на членовете на своето семейство, и поради тази причина не могат напълно да избегнат разговорите за тези или онези хора. За такъв *ваишнава* е по-добре да живее в семейство, което практикува Кришна съзнание. Когато цялата му физическа дейност стане свързана с Кришна, тогава дори неизбежната беседа за някой човек няма да му донесе грях – тя ще бъде част от практиката на предаността, посветена на Кришна. И въпреки това, той не бива да води разговори, които биха могли да навредят на някого. Трябва да говори за другите само толкова, колкото е необходимо за неговото предано на Кришна семейство. Той също не бива да говори за другите без да има нужда. Освен това, в случай когато *гуру* обяснява на ученика някакъв въпрос, понякога неговите наставления няма да са достатъчно ясни, ако той не приведе като пример един или друг човек. Когато предшествашите ни *махаджани* са обсъждали другите по този начин, техният разговор е благотворен, а не грешен. Както казва Шукадева Госвами („Шримад-Бхагаватам”, 2.1.3-4):

**нидрая хрияте нактам вявайена ча ва вая
дива чартхехая раджан кутумба-бхаранена ва
дехапатья-калатрадишшв атма-саинийешв асатсв апи
тешам праматто нидханам пашяни апи на пашяти**

„Нощем тези завистливи семейни спят или се отдават на полови наслаждения, а денем изкарват пари или се грижат за семейството си. Така минава животът им. Личностите, които са лишени от *атма-таттва*, не търсят разрешение на проблемите на живота, защото са прекалено привързани към ненадеждните воители – тялото, децата и съпругата. Въпреки че са преживели достатъчно, те не съзнават, че гибелта им е неизбежна“. Стремейки се да даде наставления на учениците, Шукадева Госвами тук говори за материалистите, и въпреки това той не може да бъде наречен *праджалти*; ето защо тези беседи трябва да бъдат приети като благотворни. Освен това, известно е, че Шри Чайтаня Махапрабху е говорил така на Своите ученици за мнимите „*саняси*“ („Чайтаня Чаритамрита“, Антя, 2.117, 120, 124):

**прабху кахе, - ваираги каре пракрити самбхашана
декхите на парон ами тахара вадана
кшудра-джива саба марката-ваирагя кария
индрия чарана буле „пракрити“ самбхашия
прабху кахе, - мора ваша нахе мора мана
пракрити-самбхашаи ваираги на каре даршана**

„Богът отговори: "Аз не мога да понасям да гледам лицето на човек, който е приел ордена на отречението в живота, но при все това разговаря интимно с жена. Има много хора, слаби във владенето на сетивата, които приемат ордена на отречението в живота като маймуни. Те ходят тук и там, заети в сетивно наслаждение, и говорят интимно с жени." Шри Чайтаня Махапрабху каза: "Умът ми не е под Мой контрол. Не искам да виждам някой в ордена на отречението, който говори интимно с жени“.

Ако такива беседи не са свързани с поучения или с желание за решаване на някакъв въпрос, те няма да донесат полза нито на този, който говори, нито на този, който слуша. Но предходните *ачари* лично са ни дали пример, поучавайки другите. Как можем да търсим блага, действайки въпреки техните наставления? И ако някой по такъв начин обсъжда недостойно поведение, разпространено в някакво религиозно движение или сред обикновената публика, то подобен разговор няма да навреди на преданото служене. Дори ако някой каже нещо против един или друг човек, в това няма да има никакъв грях. „Шримад Бхагаватам“ (4.14.29) привежда следните думи на изтъкнатия Майтрея Муни, казани от него за Вена Махарадж:

**иттхам випаряя-матих папийан утпатхам гатах
анунияманас гад-ячнам на чакре бхрашта-мангалах**

„Великият мъдрец Майтрея продължи: Така заради безпътния си и порочен живот, царят напълно загуби разум. Той се отклони от правия път и се лиши от всяка възможност за добра участ и щастие. И тъй като не прие съвета на великите мъдреци, които се обърнаха към него почтително, той напълно заслужи своята гибел“. Шри Майтрея Риши е бил принуден да говори по следния начин: обръщайки се към слушателите, той се опитвал да им разясни действителното положение на нещата. Това не е било *праджалта*. Онези, които възпитават в себе си преданост, обсъждат помежду си предания, като понякога споменават непреданите. Такъв разговор е винаги

благотворен и полезен за преданото служене. Но хората, които се изказват лошо за другите под влияние на завист, ненавист, гордост или подчертавайки своето превъзходство, оскърбяват нозете на Бхакти Деви.

Споровете възникват само заради стремеж за постигане на победа, а такова желание е много противно. Търсенето на недостатъци започва, когато човек придава на другите своите лични лоши наклонности. Трябва напълно да се избавим от това. Лъжата е една от формите на безполезните разговори. Преданите, които са се отрекли от света, се отказват напълно от светски беседи, а семейните могат да поддържат светски разговор, полезен за преданото служене. Ако на теми като археология, зоология, астрология, география или нещо друго, не им достига съзнание за Бог, те не трябва да участват в тях. В „Шримад Бхагаватам“ (12.12.49-50) са приведени следните думи на Шри Шукрадева Госвами:

**мриша гирас та хй асатир асат-катха
на катхяте яд бхагаван адхокшаджах
тад ева сатям тад у хаива мангалам
тад ева пуням бхагавад-гунодаям**

**тад ева рамям ручирам навам навам
тад ева шашван манасо махотсавам
тад ева шокарнава-шошанам нринам
яд утгамах шлока-яшо ‘нугияте**

„Думи, които не описват трансценденталната Божествена Личност, а се занимават с тленни неща, са просто фалшиви и безполезни. Само онези слова, които представят трансценденталните качества на Върховния Бог са истински правдиви, благотворни и благочестиви. Думите, които описват славата на всеизвестната Божествена Личност, привличат, дават наслада и са винаги свежи. Всъщност подобни слова са едно безкрайно пиршество за ума и пресушават океана от нещастие“.

Злословенето по адрес на *садху* е предвестник на огромни беди. Ако човек желае преданост към Бог Хари, той трябва да даде обет: „В продължение на целия си живот никога няма да говоря лошо за *садху*“. *Садху* са предани на Бога и злословенето по техен адрес погубва всички добродетели на човека. Осъждайки притежаващия най-висша чистота Бог Махадев, най-добрият от сподвижниците, Праджапати Дакша, си навлякъл страшни страдания. Както е казано в „Шримад Бхагаватам“ (10.4.46):

**аюх шриям яшо дхармам локан ашиша ева ча
ханги шреямси сарвани пумсо махад-атикрамах**

„Мой скъпи царю, когато някой наврежда на великите души, всичките му благоприятни заслуги като дълголетие, красота, слава, религия, благословии и издигане до по-висши планети ще бъдат унищожени“.

Нека да направим изводи от това изложение: всяка *праджалпа* е неблагоприятна за преданото служене и *вашинавите*, които развиват бхакти в себе си, трябва старателно да я избягват. Сред тези наставления, указанието да преодоляваме в себе си подбудата да говорим, споменато в първия стих „*вачо вегам*“, не трябва да бъде разбирано буквално. Отказът от *праджалпа* се постига с пълен контрол над подбудата да говорим. За да изживее живота си без грях, човек не трябва да говори повече от необходимото. Трябва да се обсъжда само това, което е благоприятно за говорещия или

за слушателите. Ако все пак човек поиска да обсъди нещо различно, речта му няма да донесе никаква полза. Ето защо Бог Кришна е наставлявал Уддхава така („Шримад-Бхагаватам”, 11.28.2):

**пара-свабхава-кармани ях прашамсати ниндати
са ашу бхрашяте свартхад асатй абхинивешатах**

„Който хвали или критикува качествата и поведението на останалите, бързо ще се отклони от собствения си висш интерес, заплитайки се в илюзорни двойствености“.

Ниямаграха

***Прекалено внимание към спазване на задълженията и ограниченията,
или неразумното им пренебрегване***

Съществуват два вида *ниями* (правила) – това са *видхи*, предписанията и *нишедхи*, забраните. Към предписанията се отнася всичко указано като дълг, а забраните – това са всички обосновани ограничения. Двата вида правила са много полезни за живите същества.

Душите, които се намират под властта на илюзията, могат да достигнат много възвишено положение. Между тези две нива са разположени множество други. Всяко от тях може да послужи като стъпало при постепенното изкачване нагоре, и всяко от тези последователни нива е отделна степен, нова крачка в развитието. На всяка от тези последователни степени съответстват определени задължения и забрани. Когато и да се издигне на някое ниво, живото създание е длъжно да следва правилата, определени за тази степен. Със спазване на тези предписания се постига правото за издигане на следващата степен, а в случай на неспособност за такова издигане, следва спускане на предишната степен: това се нарича падение. Достигането на следващата, по-висока степен е известно като възход, духовен успех.

Надлежното следване на правилата от своето ниво е наречено „спазване на своите предписани задължения“, иначе казано, този човек се намира „на своето място“. Тази устойчива вярност на своето естествено положение е праведност, а отклонението от естественото за човека положение е наречено неправедност. Освен тези, няма други праведности или неправедности. Ето защо Бог Кришна е дал следното наставление на Уддхава („Шримад-Бхагаватам”, 11.21.2-7):

**све све ‘дхикаре я ништха са гунах парикиртигах
випарйяс ту дошах сяд убхайор еша нишчаях
деша-калади-бхаванам вастунам мама саттама
гуна-дошау видхийете ниямартхам хи карманам**

"Установеността в собствената си позиция се счита за истинско благочестие, а отклоняването от нея - за недобродетел. По този начин двете са категорично обозначени. О, безгрешни Уддхава, за да разбере какво е правилно в живота, човек трябва да прецени даден обект по специфичната му категория. Така, анализирайки религиозните принципи, той трябва да определи какво е чисто и какво нечисто. По същия начин и в обичайните си дела трябва да разграничава добро и лошо, а за да

обезпечи физическото си оцеляване трябва да разпознава кое е благоприятно и кое - неблагоприятно. Разкрил съм този път в живота за онези, които са обременени от товара на светските религиозни принципи. Земята, водата, огънят, въздухът и ефирът са петте основни елемента, изграждащи телата на всички обусловени души, като се започне от самия бог Брахма чак до неподвижните създания. Всички тези елементи се излъчват от единствения Върховен Бог. Мой скъпи Уддхава, макар всички материални тела да са изградени от все същите пет елемента и по тази причина да са еднакви, ведическата литература дава различни имена и форми на тези тела, за да могат живите същества да постигнат целта на живота си. О, свети Уддхава, за да ограничи материалистичните дейности, Аз съм посочил кое е правилно и неправилно сред всички материални неща, в това число времето, пространството и всички физически обекти“.

Предписанията и забраните се разделят на още две категории - абсолютни и действащи в зависимост от едни или други условия. Живото същество е чист дух; предписанията и забраните, свързани с изначалното положение на живото същество са абсолютни правила. Но ако не осъзнава своето духовно положение, то приема това отъждествяване, което енергията на илюзията създава за него и се оплита в този свят – света на фалшивото отъждествяване. Съществуват много видове такава илюзорна привидност, но изначалното положение на живото същество е едно и второ такова не съществува.

Във вечното състояние на живото същество *према* е единственото предписание, а завистта е единствената съществуваща забрана. Това предписание и тази забрана съответстват на вечната природа на душата. Живото същество, изпълнено с *према* и лишено от завист, е подслон на вечната *раса*. Въпреки че съществуват пет разновидности на *раса*, в същото време те са единна и неделима духовна истина. Нямаме за цел да обсъждаме тук правилата, действащи на това ниво. Необходимо е само да разберем, че това състояние е изначалното състояние на живото същество.

Въпреки че в обусловено състояние на живото същество правилата са различни видове, всички съществуващи степени могат да бъдат разделени на три основни категории. Според Ведите, „„Бхагавад Гита”“ и *смрити*, тези три основни категории са известни като *карма*, *гяна* и *бхакти*. За всяка от тях са определени предписания и забрани. На нивото на *карма* са предписани правилата на *варнашрама*, десет допълнителни *самскари* и десет установени молитви. Забраната е върху греховете и лошите наклонности. За нивото на *гяна* са предписани *санньяса*, отречение и непривързаност, а също размислите върху различията между материята и духа. Забранени са дейностите за постигане на светски резултати, непозволените постъпки и привързаност към физически наслаждения. На нивото на *бхакти* са предписани безпристрастие, практикуване на дейности благоприятни за култивиране на преданост, следване на задълженията и ограниченията на нивото на *гяна* и развитие на предано служене чрез спазване на тези предписания и ограничения. Забраната касае всички видове дейности, които противопоставят човека на Бога, *гяна*, фалшиво разбрано отречение, привързаност към светски удоволствия, отказ от дейностите, а също от философиите, които отклоняват от преданото служене.

Когато душата, пребиваваща под властта на илюзията, се издига нагоре, оставяйки зад себе си пошлите наклонности и греховната дейност, тя достига нивото на *карма-канда*. Дългът на човека на това ниво е да следва *варнашрама-дхарма* и да се стреми към нивото на *гяна*. Той не трябва да отхвърля *варнашрама* дотогава, докато по пътя на размишленията за разликите между материята и духа, а също и дълбоките разсъждения за природата на фалшивото его, той не достигне

отречение от светските дейности; в противен случай ще се окаже във властта на греха. При достигане на подобно отречение, неговата по-висока квалификация ще му позволи да се избави от привързаността към дейностите за светска изгода. Съхранявайки привързаността си към *карма-канда*, той няма да може да се придвижва напред.

Задължението на човека, достигнал нивото на *гяна-канда* е да остава съсредоточен в знанието. Дотогава, докато не усети вкуса на преданото служене, за него е важно да следва правилата на *гяна-канда*. Само след появата на вкуса към предано служене, той ще отхвърли привързаността си към *гяна-канда*; в противен случай, провинил се в *ниямаграха*, не може да се придвижва по-нататък. Както отбелязва „Шримад Бхагаватам“ (11.20.9):

**тават кармани курвита на нирвидйета явата
мат-катха-шраванадау ва шраддха яван на джаяте**

„Докато не се е наситил на плодоносните дейности и не е пробудил вкуса си към предано служене посредством *шраванам киртанам вишнох* [ШБ 7.5.23] човек трябва да действа в съответствие с регулиращите принципи на ведическите предписания“. Както е казано в „Шримад Бхагаватам“ (11.20.31):

**тасман мад-бхакти-юктася йогино ваи мад-атманах
на гянам на ча ваирагям праях шрейо бхавед иха**

„Затова за предания, който е зает с любящо служене на Мен, с ум, съсредоточен в Мен, развиването на знание и отречението най-общо казано не са средствата за постигане на най-висшето съвършенство в този свят“.

Храмът на *кришна-према* е разположен на най-високия връх на Голока Вриндавана. За да достигне този връх, на душата ѝ е необходимо да преодолее четиринадесетте свята на *карма-канда*, Вираджа-Брахмалока на *гяна-канда*, а след това да се издигне над Вайкунтха. Постепенно отказвайки се от привързаността си към *карма* и *гяна*, тя постига способността за *бхакти*, а след това преминавайки през различните нива на *бхакти* се оказва пред вратите на храма на *према*.

Шраддха е единственото, което е предписано за хората, утвърдили се на нивото на *бхакти*. В зависимост от това как нежелателните навици, *анартхи*, се изкореняват чрез силата на преданото служене, извършвано под ръководството на *гуру* и *садху*, тази *шраддха* се трансформира в предано служене с непоколебима вяра, *нишитха*. В зависимост от по-нататъшното изкореняване на *анартхите*, от нивото на *нишитха* преданият се изкачва до нивото на *ручи* (вкусът), от *ручи* се издига до *асакти* (привързаността), а от *асакти* – до *бхаава* (чувството). Когато *бхаава* под формата на *рати*, любовта, се смесва с другите необходими съставки, тя става *раса*. „Шримад Бхагаватам“, (11.14.26) съобщава:

**ятха ятхатма паримрджяте ‘сау
мат-пуня-гатха-шраванабхидханаих
татха татха пашяти васту сукшмам
чакшур ятхаиванджана-сампраюктам**

„Когато болното око се намаже с лечебен мехлем, то постепенно възвръща способността си да вижда. По подобен начин, когато съзнателното живо същество се пречисти от материалното замърсяване чрез слушане и възпяване на светите разкази за

Моята слава, то си възвръща способността да вижда Мен, Абсолютната Истина, във финия Ми духовен облик“.

Шрила Рупа Госвами пише за това в „Бхакти-расамрита-синдху“ по следния начин:

**адау шраддха татах садху-санго ‘тха бхаджана-крिया
тато ‘нартха-ниврттих сят тато ништха ручис татах
атхасактис тато бхавас татах премабхюданчати
садхаканам аям премнах прадурбхаве бхавет крамах**

„Първото условие е наличието у човека на стремеж да осъзнае своята истинска духовна същност; този стремеж го подбужда да търси общуване с духовен наставник, и по неговите указания неопитният *ваишнава* прави първите стъпки в преданото служене на Господ. Като отдава такова служене под ръководството на духовен учител, той се освобождава от всички материални привързаности, достига устойчиво осъзнаване за своята истинска същност и постига вкуса към слушане за Шри Кришна – Абсолютната Личност на Бога. Този вкус го води по-нататък – така той постига привързаност към Кришна съзнание, която достига зрелостта си в *бхаава* – първоначалната степен на нематериална любов към Бога. Напълно развилата се любов към Бога е наречена *према*, най-висшата степен на жизненото съвършенство“.

Процесът на *саддхана-бхакти* включва четири различни стадия – *шраддха*, *ништха*, *ручи* и *асакти*. Преминавайки тези четири степени, преданият достига нивото на *бхаава* и се оказва на прага на *према*. В зависимост от нивото на вяра, на всяка от тези степени действат различни правила. В зависимост от това как човек изкачва едно ниво и достига следващото, той трябва да следва правилата на новото ниво, като се отказва от предишните норми. Онези, които не са успели да се откажат от правилата на предходното ниво се обвързват като с вериги: тези вериги пречат на тяхното понататъшно развитие.

Всички правила, предписани за всяко ниво на преданото служене, са подчинени на едно главно правило. „Падма пурана“ го формулира така:

**смартавах сататам вишнур висмартавайо на джатучит
сарве видхи-нишедхах сюр етайор ева кинкарах**

„Вечното задължение е да помним за Кришна: всички останали предписания, споменати в *шастрите* произлизат от това основно предписание. Трябва никога да не забравяме Кришна; всички други забрани, упоменати в *шастрите* произлизат от тази главна забрана“. Съхранявайки в паметта си това главно предписание по време на своето развитие, практикуващият отхвърля привързаността си към нормите на предходното ниво, като се ръководи от предписанията на следващото. В противен случай той е подложен на *ниямаграха* и не може да достигне следващата степен. Този, който развива предано служене, трябва винаги да помни това. Заключение част на „Хари-бхакти-виласа“ съдържа особено наставление по този повод:

**критянейтани ту прайо грихинам дханинам сатам
ликхитани на ту тьякта париграха махатманам**

„Всички видове дейности, указани от „Хари-бхакти-виласа“, като цяло са предназначени за семейните и за богатите *ваишнави*. В нея няма никакви предписания за тези, които са се отрекли от света“.

Също в края на „Хари-бхакти-виласа“ е указано:

**авалям тани сарвани тешам тад риктва сиддхайе
праг апекшняни бхактир хи садачараика садхана**

„Въпреки че правилата за тези, които са дали обет за отречение, не са изложени в тази книга, все пак нека те да следват указаните правила, за да се придвижват по пътя към съвършенството“. Правилният начин на живот за тях е този, който е избран от отречките се *садху*. Единствено него трябва да следваме.

Първият признак на този, който е достигнал *шраддха* е преданост към лотосовите нозе на Бог Кришна. Съществуват две разновидности на такава преданост – присъща на семейните и присъща на *санньясите*, отречките се от света. „Шри Хари-бхакти-виласа“ описва правилата, препоръчани за семейните; ето защо в нея са предписани обреди като Шива-*чатурдаши*. Преданият, който е дал обет за отречение, следва само обредите, предписани за *санньяси*. Както семейните, така и *санньясите* стават чисти преданоотдадени души, предвижвайки се по пътя на *садхана*. При всичко това, правилата, от които се ръководят те, се различават само в малка степен едно от друго. На този етап, благодарение на напредъка си в *садхана*, те постигат пълно отдаване. За това е казано в „Шримад Бхагаватам“ (11.18.28), в „Хари-бхакти-виласа“ (виласа 20) и отново в „Шримад Бхагаватам“ (11.20.36):

**гяна-ништхо виракто ва мад-бхакто ванапекшаках
са-лингган ашрамамс тяктва чаред авидхи-гочарах**

„Мъдрият трансценденталист, посветен на развиването на знание и по тази причина непривързан към външните обекти, или Моят предан, който е безпристрастен дори към освобождението — и двамата пренебрегват онези задължения, които се основават на външни ритуали или принадлежности. Затова поведението им е извън обхвата на правилата и предписанията“.

**екантитам гатананту шри-кршна-чаранабджайох
бхактих сватах праварттета тад вигхнаих ким вратадибхих**

„Когато човек е станал чист предан на Бога, предаността сама по себе си се утвърждава в сърцето му. Тогава защо да спазваме ритуалите, които са повече пречка за преданото служене“.

**на майй еканта-бхактанам гуна-дошодбхава гунах
садхунам сама-читтанам буддхех парам упеюшам**

„Материалните благочестие и грях, възникващи от доброто и злото в този свят, не могат да съществуват в Моите чисти предани, които са се избавили от светски копнежи и остават в стабилно духовно съзнание при всякакви обстоятелства. Такива предани наистина постигат Мен, Върховния Бог, който съм отвъд всички представи на материалната интелигентност“.

В „Хари-бхакти-виласа“ е казано:

**евам екантинам праях киртанам смаранам прабхох
курватам парама-притя критям анян на рочяте
вихитешв ева нитйешу правартанте сваям хи те**

итядй екантинам бхати махатмям ликхитам хи тат

„Преданите, чиито умове са насочени към пеене и помнене за славата на Кришна в чиста любов, нямат вкус към дейности, предписани за по-ниските етапи. Макар да не са длъжни да следват предписаните задължения, указани в свещените писания, и да не са привързани към тяхното спазване, при все това те понякога ги спазват поради личната си склонност“. Това е много добре разяснено в осми стих на „Упадешамрита“. Такова е величието на чистите предани: то не намалява дори заради пренебрегването на правилата, предписани за другите.

Смисълът се състои в това, че възвишените предани следват такива предписания за по-ниските етапи, каквито пожелаят. *Гяните* могат да следват *варнашрама-дхарма*, предписана за *кармите*, като се ръководят от нея по личната си воля, а не от необходимост или дълг. По същия начин и притежателите на най-дълбока преданост, по своята лична сладостна воля, с една или друга цел, също следват правилата, установени за *гяните* или *кармите*. Това означава, че дори и да не са длъжни да спазват тези предписания и забрани, те сами правят това. Би било неправилно да мислим, че чистите предани от висше ниво са прекалено привързани към установените норми за поведение, ако те следват правилата за *карми*, *гяни* или обикновената *садхана-бхакти*. Извън зависимостта от спазване или неспазване на правилата, те са погълнати от чисто предано служене към Бог Кришна. Възвишеният предан, лишен от *ниямаграха*, който следва установените правила по собствено желание, достига благоприятни резултати.

Изводът от всичко казано дотук е, че практикуващият се изкачва на по-високо ниво чрез спазване на правилата, които съответстват на неговата квалификация, но за него не е нужно да се привързва излишно към предписанията за предишното ниво. Помнейки винаги тази инструкция, той всякога трябва да е ангажиран във възпяване и помнене на Бог Кришна, като по този начин напредва към по-високите нива.

Джана-санга Дружба със светски хора

Думата *джана* има значение на „хора“ и в еднаква степен се отнася както за мъже, така и за жени. Както е писал Шрила Рупа Госвами в „Бхакти-расамрита-синдху“, *садхо сангах свато варе* – „*ваишнавата* трябва да установи добри отношения с преданите от по-висше ниво“. *Ваишнавите*, които възпитават преданост в себе си, обикновено превъзхождат *гяните* и *кармите* във всички отношения. В „Бхагавад Гита“ (7.28) е казано:

**йешам тв анта-гатам папам джананам пуня-карманам
те двандва-моха-нирмукта бхаджанте мам дридха-вратах**

„Личности, които са действали благочестиво както в предишните си животи, така и в този, и чиито греховни дейности са напълно унищожени, са освободени от двойственостите на илюзията и с голяма решителност се заемат да служат на Мен“. Ето защо преданоотдадените притежават естествена чистота, и е невъзможно да си представим, че биха извършили някакъв грях. По разум преданите не отстъпват на

гяните или *кармите* – та нали са избрали за свое убежище лотосоподобните нозе на всезнаещия Бог. Вярата в преданото служене на Шри Кришна идва след множество праведни животи – ето защо всички постъпки на истинските предани са съвършено чисти. Искрената вяра подбужда желанието за общуване с преданите, а това благоприятно общуване позволява на човек да постигне съвършенство. „Ади Пурана“ говори за величието на *садху-санга*:

**йе ме бхакта-гянах партха на ме бхакташ ча те гянах
мад-бхактанам ча йе бхактас те ме бхакта-гама матах**

„О Партха, тези които наричат себе си Мои предани, в действителност не са Ми предани, но преданите на Моите предани наистина са Ми предани“.

Що се касае до необходимостта от общуване с преданите, казано е:

**даршана спаршаналапа сахавасадибхих кшанат
бхактах пунанти кришнася сакшад апи ча пуккашам**

„Дори извънкастовия човек се пречиства като гледа предания на Кришна, като влиза в съприкосновение, разговор, или съвместен живот с него – даже да е само за един миг“.

„Шримад Бхагаватам“ (7.5.32) провъзгласява:

**найшам матис тавад урукрамангхрим
спршатй анартхапагамо яд-артхах
махиясам пада-раджо-’бхишекам
нишкинчананам на вринита яват**

„Докато не намажат телата си с прахта от лотосовите нозе на *вашинава*, който е напълно пречистен от материално замърсяване, онези, които са прекалено привързани към материалния начин на живот, не могат да изпитат влечение към лотосовите нозе на Бога, прославен с необикновените си дела. Единствено когато стане осъзнат за Кришна и приеме подслон в лотосовите нозе на Бога, човек може да се избави от материалното замърсяване“.

В писанията е отбелязано многократно, че без общуване с преданоотдадените на Бога, Бхакти Деви не се появява в сърцето на човека. Особено е необходимо за *садхаките* да общуват с преданоотдадени. От това можем да разберем, че изразът *джана-санга* се отнася за хората, лишени от преданост. Ето защо Шрила Рупа Госвами е посочил отказът от светски приятелства като основополагащ за преданото служене. В „Бхакти-расамрита-синдху“ (1.2.43) е казано: *санга тяго видурена бхагавад вимукхаир джанаих* – „Този, който иска да постигне преданост към Кришна е длъжен старателно да избягва приятелствата със светски хора“. Казаното означава, че за преданите не е нужно да встъпват в отношения със светски хора, описани в четвъртия стих на „Упадешамрита“. Трябва да отбележим, че няма да се приемат за „*санга*“ разговор със светски хора, нужни на предания за изпълнение на работата, извършвана от него. Но тези същите действия се считат за общуване, ако са предизвикани от привързаност към даден човек.

За всеки, който е стъпил на пътя на предаността, е важно да познава различните типове светски личности; ето защо, дори и без голямо желание, сме принудени да ги изброим. Известни са седем разновидности светски хора: (1) *маявади* и атеисти, (2) любители на светски удоволствия, (3) хора, привързани към тези любители на светски

удоволствия, (4) жени, (5) похотливи, развратни хора, (6) лицемерни „предани на Бога“ и (7) неразумни, лошо възпитани представители на нисшите съсловия.

Маявадите не признават вечните име, форма, качества и забавления на Върховния. Считат живото същество за продукт на *мая*; ето защо според техните възгледи, то не може да съществува вечно. Те не считат, че преданото служене е вечно, по-скоро го приемат като временно средство за развиване на знание. Всички най-важни положения на техните учения противоречат на принципите на преданото служене, и по тази причина общуването с *маявади* постепенно намалява пламъка на предаността. „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 2.94-95) съдържа следните думи на Шри Сварупа Дамодара:

**буддхи бхрашта хаила томара гопалера санге
маявада шунибаре упаджила ранге
ваишнава хана йеба шарирака-бхашя шуне
сева-севака-бхава чхади' апанаре „ишвара“ мане**

„Ти си изгубил интелигентността си в общуването с Гопала и следователно си нетърпелив да слушаш Маявада философията. Когато един *ваишнава* слуша „Шарирака-бхашя“, *маявада* коментара върху „Веданта Сутра“, той се отказва от Кришна осъзнатото отношение, че Богът е господар на живото същество, а то е Негов слуга. Вместо това, смята себе си за Върховния Господ“.

Хората, които не признават прославянния от Ведите Върховен Бог, се наричат *настики*, безбожници. Техният разум е осквернен от лъжливи философски теории и общуването с тях води до загуба на предаността.

Полза не носи и общуването с любителите на светски удоволствия. Този, който винаги е погълнат от нисши, бездуховни наслади е вечно пълен с богохулство, завист и ожесточение. Неговият живот преминава в скандали, спорове и лов на светски наслади. Колкото повече се наслаждава той, толкова по-силна става жаждата му за нови светски утехи; как да открие време да поговори или да послуша за Кришна? Дали този човек е зает с нещо хубаво или е затънал в грях, той е много далече от разбирането за своята истинска духовна същност. Ето защо Шрила Рагхунатха дас е казал („Чайтаня Чаритамрита“, Антя, 6.278):

**вишайира анна кхаиле малина хая мана
малина мана хаиле нахе кришнера смарана**

„Когато човек яде храна, предложена от материалист, умът му се замърсява, а когато умът е замърсен, човек не може да мисли за Кришна правилно“.

Има хора, на които външно не са им чужди светските удоволствия и те не отхвърлят физическите наслаждения – само, за да поддържат тялото и душата си заедно – но вътрешно са верни на своето истинско положение на предани слуги на Кришна; тези хора не бива да бъдат бъркани с любителите на светски наслади, които мислят за личната си изгода във всички свои начинания.

Както любителите на удоволствия, така и онези, които изпитват привързаност към тях, притежават светски, материалистичен ум. Хората, които са неравнодушни към любителите на наслаждения, сами имат слабост към удоволствията – нали в дълбочината на сърцето си те си мислят за такива наслаждения. Срещат се и такива, които сами не са привлечени от светски наслади, но получават радост от общуването си с любителите на наслади. Трябва да избягваме общуването и с тях, тъй като скоро ще

ги въвлекат в материални наслаждениа и приятелското общуване с тях ще стане нежелателно. Различават се два типа любители на наслаждениа – изцяло привързани към светски удоволствия и предани на Бог, които съхраняват благоразположението си към радостите на този свят; трябва напълно да отхвърлим дружбата с първите. А преданите на Бога, привързани към светски радости, също биват два типа – такива, които са включили Бога в сферата на своите материални наслаждениа и такива, които са поставили Бог в центъра на своите материални наслади. Приятелството с *ваишнавите* от втория тип е за предпочитане в сравнение с първите; и въпреки че наслаждаващите се на този свят по религиозните закони са все пак по-добри от грешните любители на наслаждениа, искреният *ваишнава* не трябва да бъде близък с тях дотогава, докато те не се издигнат до истинската преданост. Само облечен в дрехите на последовател, човек все още не се е отдал на Господ; той не е свободен и от влечението към светски наслаждениа – нали дори тези, които са дали обет за отречение, нерядко ползват неща, свързани с нисшите, материални удоволствия. От друга страна има много хора, които външно напомнят материалисти, но в духа на отречението си използват всичко за поклонението си на Господ Хари. След като внимателно обмисли всичко това, практикуващият преданоотдаден трябва да отхвърли общуването си с любителите на светски наслади и с тези, на които са им скъпи такива любители, съсредоточил се в преданото служене на уединено място или (ако му провърви) в обкръжението на искрени *бхакти*.

Ваишнавите не трябва да общуват близко с жени; от друга страна, жената заета със *садхана-бхакти* не може да дружи с мъже. Близкото общуване с представители на другия пол затруднява силно предвижването по пътя на предаността. Известни са два типа мъже и жени. Когато и едните, и другите създават семейство в съответствие с нормите на религията, в техните беседи и докосване един-друг няма никакъв грях; напротив, тези съприкосновения и разговори са полезни – все пак, те се одобряват от писанията. Но това не служи за оправдание на възможни грешки – отношения, които излизат извън рамките на взаимните задължения. Ако увлечени от нещо различно, което се намира извън границите на предписания им дълг, мъжът и жената са очаровани и въведени в заблуда един от друг, това се нарича *стри-санга* или *пуруша-санга*, приятелство с представители на другия пол. Такова приятелство е вредно за тези, които са се посветили в обожание на Кришна. И дори в това да е виновен само единият – такава дружба ще бъде вредна и за двамата. В случай, че жената съдейства на преданото служене, не може да става и дума за *стри-санга*; но ако тя активно пречи на служенето на Бога, преданоотдаденият трябва внимателно да избягва близкото общуване с нея. В тази връзка нека си спомним примера на великия *ваишнаВСКИ* наставник – Шримад Рамануджаачария. *Стри-санга* се проявява и при липсата на семейни отношения, когато човек беседва с жена и изпитва в сърцето си лоши намерения. Това е греховно и пагубно за преданото служене. Като претегли в ума си всичко казано, практикуващият *ваишнава* трябва старателно да избягва близкото общуване с жени и да стои настрана от мъже, които имат слабост към жените. Както е отбелязано в „Шримад Бхагаватам“ (3.31.35):

**на татхася бхавен мохо бандхаш чаня-прасангатах
йошит-сангад ятха пумсо ятха тат-санги-сангатах**

„Влечението и зависимостта, които възникват от привързаността на човека към който и да е обект, не са никога толкова силни, колкото тези, които възникват от привързаността към жените или от приятелството с мъже, привързани към жените“. За семейния *ваишнава* докосването или беседите с неговата жена няма да попречат на

преданото служене, при условията указани по-горе; а за този, който се е отрекъл от света, не са възможни никакви беседи или докосване до жена – в противен случай неговото предано служене ще бъде напълно осквернено. Преданоотдадените следва да прекратят напълно общуването си с такава заблудена личност.”

Особено важно е да се погрижим за прекратяване на общуването с *дхармадваджи* – *ваишнавите*-лицемери. *Дхармадваджите* външно са верни на *дхарма*, но не я следват с постъпките си. Известни са два типа *дхармадваджи* – лицемери и недостатъчно разумни хора, иначе казано – лъжци и излъгани. Подобно лицемерие се порицава и на пътя на *гяна*- и *карма-канда*, а в преданото служене такава лицемерие е способно да разруши всичко. В крайна сметка е по-добре да общуваме с любители на светски наслаждения, тъй като в този свят няма по-лошо общуване, отколкото с *дхармадваджи*. В опитите си да излъжат околните, тези лъжци външно следват *дхарма*; като преследват своите низки цели, те измамват незнаещите хора, отнасяйки се снизходително към техните светски желания. Някои от тях стават *гуру*, а други – техни последователи, и с различни хитрости си набавят богатство, жени, слава и светско благосъстояние. Човек ще може искрено да отдава предано служене когато се откаже от дружбата си с подобни лицемери. Искреното обожание е единственият път за получаване на милостта на Кришна. Както е казано в „Шримад Бхагаватам“ (1.3.38):

**са веда дхату падавим парася
дуранта-вирияся ратханга-панех
йо ‘маяя сантатаянувриття
бхаджета тат-пада-сароджа-гандхам**

„Само тези, които всеотдайно, непрекъснато и с любов служат в лотосовите нозе на Бог Кришна, който държи в ръка колело от колесница, могат да осъзнаят създателя на вселената в пълното Му величие, могъщество и трансценденалност“. Освен това, „Шримад Бхагаватам“ (2.7.42) привежда думите на бог Брахма към Нарادا:

**йешам са еша бхагаван даяйед анантах
сарватманашрита-падо яди нирвяликам
те дустарам атитаранти ча дева-маям
наишам мамахам ити дхих шва-шригала-бхакшйе**

„Този, който е спечелил благосклонността на Върховния Бог, Божествената Личност, с това, че безкористно се е отдал на служене на Него, може да прекоси непреодолимия океан на илюзията и да разбере Бога. Но тези, които са привързани към тялото си, което накрая ще бъде изядено от кучетата и чакалите, не са способни на това“.

Външното проявление на признаци на *ваишнава* при вътрешна привързаност към ученията на *маявадите* в действителност означава фалшив *ваишнавизъм* – същото лицемерие. В „Шри Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 13.93, 13.109, 13.110) е описан някой си Рамадаса Вишваса, който външно изглеждал като велик *ваишнава*, предан на Господ Рамачандра:

**ашта-прахара рама-нама джапена ратри-дине
сарва тяджи’ чалила джаганнатха-дарашане
рамадаса яди пратхама прабхуре милила
махабху адхика танре крипа на карила
ангаре мумукшу тенхо, видя-гарваван
сарва-читта-гята прабху - сарвагя бхагаван**

„Рамадаса се бе отрекъл от всичко и отиваше да види Бог Джаганнатха. Докато пътуваше, той възпяваше святото име на Бог Рама по двадесет и четири часа на ден. Когато Рамадаса Вишваса се срещна с Шри Чайтаня Махапрабху, Богът не прояви никаква специална милост към него, макар това да бе първата им среща. Вътре в сърцето си, Рамадаса Вишваса бе имперсоналист, който искаше да се слее с битието на Бога, и бе много горд с учеността си. Понеже Шри Чайтаня Махапрабху е всезнаещият Върховен Бог, Той може да чете в сърцето на всекиго и затова знаеше всичко това“.

В своето дълбоко смирение Шрила Нароттама даса Тхакур е написал:

**кама, кродха чхая джане, лана пхире нана’стхāне,
вишая бхунджая нана мате
ханийя маяра даса, кари нана абхилаша,
томара смарана гела дуре
артха-лабха — еи аше, капата-ваишнава-веше,
бхрамия булайе гхаре гхаре**

„Моите шест врага, започващи с похотта и гнева, ме влекат насам и натам, като ме съблазняват с различни светски наслади. Като покорен слуга на *мая*, аз изпитвам безкрайни желания, като по този начин забравям Теб. В надеждата да получа много пари, странствах от дом на дом в дрехите на лъже-*ваишнава*“.

Човек, който не се е отказал от приятелското общуване с *дхармадваджи*, не може да бъде ангажиран в предано служене на Бога с достатъчна чистота. Болшинството светски хора принадлежат към тази труппа. В тази връзка е нужно да отбележим, че ако човек не го е постигнала благословената възможност за общуване с чист преданоотдаден, той следва да води уединен живот, като отдава предано служене в някакво безлюдно място.

Почитането на Кришна не се подпомага и от общуването с невъзпитани и неразумни представители на нисшите съсловия. Те имат склонност към месо и вино, и не вярват във *варнашрама-дхарма*. Като правило, нравът им е крайно необуздан и общуването с тях води до значително замърсяване на ума. Ако тези прости хора, благодарение на общуването си с *ваишнавите*, постигнат вяра в преданото служене и постепенно почувстват вкус към чистосърдечното обожание на Кришна, тогава приятелското общуване с тях ще стане благотворно. Дори в случай, че не им е по силите да се откажат от предишния си начин на живот и известно време запазват верността си към своите ужасни навици, въпреки това те са *садху*. В „Бхагавад Гита“ (9.30-31) е казано:

**апи чет су-дурачаро бхаджате мам ананя-бхак
садхур ева са мантавах самяг вьавасито хи сах
кшипрам бхавати дхарматма шашвач-чхантим нигаччхати
каунтея пратиджанихи на ме бхактах пранащяти**

„Дори човек да извършва най-отвратителната дейност, ако е зает в предано служене, той трябва да бъде смятан за свят, защото неговата решителност е правилно насочена. Той бързо става благочестив и постига траен мир. О, сине на Кунти, можеш смело да заявиш, че Мой преданоотдаден никога не загива“.

Смисълът на всичко казано е в това: ако по щастлива случайност, представителите на нисшите съсловия постигнат вяра в чистото предано служене, те могат да бъдат считани за стъпили на истинския път. Няма съмнения в това, че

следвайки примера на Харидаса Тхакура, те скоро ще достигнат чистота и умиротворение. Вследствие на качествата, които са наследили, тяхното лошо поведение задължително ще продължи известно време, но дори и в този случай, не бива да считаме за грях приятелското общуване с тях. „Шримад Бхагаватам“ (11.20.27-29) ги описва по следния начин:

**джата-шрадхо мат-катхасу нирвиннах сарва-кармасу
веда духкхатмакан каман паритйаге ‘пй анишварах
тато бхаджета мам притах шрадхалур дридха-нишчаях
джушаманаш ча тан каман духкходаркамш ча гархаян
проктена бхакти-йогена бхаджато масакрин мунех
кама хридаййа нашянги сарве майи хриди стхите**

„Пробудил вяра в разказите за Моята слава, отвратен от всички материални дейности, знаейки, че цялото сетивно наслаждение води до страдание, ала при все това неспособен да се откаже от всички чувствени радости, Моят предан трябва да остава щастлив и да Ме обожава с голяма вяра и убеденост. Дори понякога да се занимава с наслаждение на сетивата, Моят предан знае, че всичко това води до жалки резултати и искрено се разкайва за постъпките си. Когато един интелигентен човек постоянно е зает с обожание на Мен в изпълнено с обич предано служене, каквото описах, сърцето му неотклонно се установява в Мен. Така с всички материални желания в сърцето е свършено“.

Като извод от казаното по-горе, ще отбележим още веднъж, че за нежелателно общуване считат приятелското общуване с всички, които са лишени от Кришна съзнание, било то праведни или неправедни хора. Напротив, желателно е общуването с хора, които понякога отстъпват на съблазните, но са предани на Господа. „Бхакти-расамрита-синдху“ (1.2.51) съдържа следния стих от Махариши Катаяни от „Катаяна-самхита“:

**варам хута-ваха-джвала-панджарантар-вявастхитих
на шаури-чинта-вимукха-джана-самваса-ваишасам**

„По-добре е да се окажем в заточение или обкръжени от свиреп пламък, отколкото да дружим с хора, лишени от Кришна съзнание. Такова приятелство таи в себе си най-големи несгоди“.

Докато практикува своето предано служене, човек трябва добре да разбере това и да постъпва правилно.

Лауля

Прекомерни желания, или алчност

Думата *лауля* има значение като „безпокойство“, „алчност“ или „желание“. Известни са два вида безпокойства – безпокойство на ума и безпокойство на разума. Едно от свойствата на ума, или *читта* се състои в това да откликва на сетивните органи. Когато умът изпълнява техните указания и се съсредоточава върху някакъв обект, живото същество изпитва привързаност или отвращение. Поради това се различават два вида безпокойства на ума – вълнение вследствие на привързаност и вълнение, предизвикано от отвращение. В „Бхагавад Гита“ (2.67) е казано:

**индриянам хи чаратам ян мано ‘нувидхияте
тад ася харати прадгям ваюр навам ивамбхаси**

„Както една лодка във водата е отнасяна от силния вятър, така дори само едно от блуждаещите сетива, върху които се съсредоточава умът, може да отнесе човешкия разум“. Също в „Бхагавад Гита“ (3.34) е посочено:

**индриясийендриясяртхе рага-двешау вьявастхитау
тайор на вашам агаччхет тау хй ася парипантхинау**

„Съществуват принципи, които регулират привързаността и отвращението, свойствени на сетивата и техните обекти. Човек не трябва да бъде контролиран от привързаност и отвращение, защото те са препятствие по пътя на себerealизацията“. Можем да подчиним *лауля*, която се проявява под формата на вълнение на ума, като намерим убежище в Бхакти Деви. И наставлението на Бхакти Деви е следното: ако причината за безпокойството се крие в жаждата за светски наслаждения и тези безпокойства са станали главно препятствие в практиката на предано служене, цялата дейност основана на сетивата трябва да бъде свързана със служенето на Бога, а привързаността към наслаждението на сетивата трябва да бъде преобразувана в привързаност към Бога. По този начин умът се съсредоточен върху преданото служене и намира убежище в тази благотворна привързаност. Очите, ушите, носът, езикът и осезанието са известни като познавателните сетива; ръце, крака, анус и други органи – това са действащите сетива. Когато обектите на всички тези сетива се асоциират с настроението на преданост, умът на преданоотдадения се съсредоточава върху Бог. Вкус, форма, мирис, осезание и звук са обекти на сетивата. Ние трябва да пробудим в себе си чувството на преданост, свързано с всички тях, и да се наслаждаваме на това чувство – в този случай се култивира нашето предано служене. Сред обектите на сетивата, за всичко което е благоприятно за преданото служене, следва да се приложи отвращение; а привързаността трябва да я приложим към всичко, което е благоприятно за преданото служене. Докато не победим в себе си безпокойството на разума, как ще успеем да умиротворим ума? С прекратяване на безпокойствата на разума, като се опира на неговата сила, умът е способен да управлява своето влечение и отвращение.

Разумът е способността на човека да различава добрите и лошите наклонности. И разумът бива два вида – съсредоточен и разсеян, с много разклонения. Съществува само един тип съсредоточен разум и безкрайно множество видове разсеян, с много разклонения. Както е казано в „Бхагавад Гита“(2.41):

**вьявасаятмика буддхир екеха куру-нандана
баху-шакха хй ананташ ча буддхайо ‘вьявасайинам**

„Всички, които са на този път, са решителни в намерението си и целта им е една. О, обично дете на Куру, разумът на колебливите е твърде разклонен“. Безпокойствата, свързани с похотта, с желанието за достигане на небесните планети, с напрегната работа заради по-голямо наслаждение и богатство, както и липсата на вяра в духовния свят, възникват в силно разклонения разум на разсеяните хора, забравили истинската цел. Ето защо в „Бхагавад Гита“ (2.44) се казва:

**бхогаишваря-прасактанам таяпахрта-четасам
вьявасаятмика буддхих самадхау на видхияте**

„В ума на тези, които са силно привързани към сетивната наслада и материалното богатство, и са обезпокоени от такива неща, не може да има твърда решителност за предано служене на Върховния Господ“. Тези, които са съумели да съсредоточат своя разум в *самадхи*, са излезли извън пределите на светското и притежават устойчив, уравновесен ум. „Бхагавад Гита”(2.55-56) описва техните качества така:

**праджахати яда каман сарван партха маногатан
атманй еватмана туштах стхита-прагяс тадочяте
духкхешв анудвигна-манах сукхешу вигата-сприхах
вита-рага-бхая-кродхах стхита-дхир мунир учяте**

„Бог, Върховната Личност, казва: „О, Партха, когато някой изостави всички желания за сетивно наслаждение, възникнали от умствената спекулация, и когато умът му, пречистен по този начин, започне да намира удовлетворение единствено в себето, тогава за него се казва, че е с чисто трансцендентално съзнание. Човек, чийто ум не е разстроен дори след тристранните страдания; който не е въодушевен от щастието и е освободен от привързаност, страх и гняв, е считан за мъдрец с устойчив ум“. Тези два стиха на „Бхагавад Гита” позволяват да видим ясно по какъв начин можем да превъзмогнем съблазните на речта, ума и гнева, което е препоръчано и в първия стих на „Шри Упадешамрита”.

Трябва да разбираме, че хората притежават два вида разум. Способността да различаваме полезното от вредното при изпълнение исканията на ума се нарича светски, материален разум. А разумът, който позволява да различаваме доброто от лошото по волята на душата, е известен като духовен. Ето защо „Бхагавад Гита”(3.42) съобщава:

**индрияни паранй ахур индрийебхях парам манах
манасас ту пара буддхир йо буддхех паратас ту сах**

„Работещите сетива са по-висши от мъртвата материя, а умът стои по-високо от сетивата. Разумът е по-висш от ума, а тя [душата] стои по-високо дори от разума“. Ще отбележим, че намирайки се под властта на фалшивото его, разумът се отпуска към материалистичния, извратен поглед към света. Подчинявайки се на чистото его, той вижда себе си като слуга на Шри Кришна и винаги остава чист. Ето защо Ведите твърдят, че „който познава тялото е разумен“. Нематериалната душа е още по-високо от разума, тъй като разумността е само едно от качествата на душата.

Когато живото същество осъзнае своята същност, то вижда себе си като чиста духовна частица. Тогава по естествен начин се проявява духовното его, което му позволява да осъзнае себе си като слуга на Кришна. Именно тогава разумът, в неговата чиста, естествена форма, отхвърля материализма и се подчинява на духовността. Живото същество вече няма никакви желания, освен желанието да служи на Кришна; то отхвърля всички материални цели като крайно незначителни. Този, който е достигнал това ниво е известен като *стхита-прагя*, духовно утвърден, или *стхита-дхи*, който притежава твърд и уравновесен ум. Разумът, подхранван с духовна сила става много устойчив; като насочва умът и сърцето, той ги ръководи по най-добрия начин. Тогава и умът, подчинен на заповедите на разума, направлява правилно цялата дейност на сетивата, и в процеса на възприятие на обектите на сетивата (*индрияся артха*) се появява настроение, благотворно за служене на Бога. Това е известно като *индрия ниграха*, контрол над сетивата в преданото служене. Каквито и средства да се употребяват за управление на сетивата по пътя на отречението или безрадостното, сухо знание, на тях не им е по силите да доведат до истински контрол над сетивата. „Бхагавад Гита”(2.59) разяснява:

**вишая виниварганте нирахарася дехинах
раса-варджам расо 'пй ася парам дриштва нивартате**

„Въплътената душа може да се въздържа от сетивното наслаждение, но въпреки това вкусът ѝ към сетивните обекти остава. Когато изпита по-висш вкус, тя престава да бъде привличана от сетивното наслаждение и съзнанието ѝ става устойчиво“. Именно в това се състои истинската власт над сетивата. Би трябвало да одухотворим сетивата и да ги управляваме посредством ума, и също така следва да одухотворим ума и да го управляваме посредством разума. По този начин човек побеждава *лауля*, която се проявява под формата на безпокойство на ума и разума. Когато разумът е обезпокоен, умът не може да се съсредоточи. Развълнуваният ум понякога блуждае в областта на *карма*, понякога – в *йога*, с времето – в безплодно отречение, а понякога е склонен към безчувствено, хладно знание. „Шримад Бхагаватам“ (11.20.32-34) ни съветва как да се избавим от безпокойствата и да съсредоточим разума върху *бхакти*:

**ят кармабхир ят тапаса гяна-ваираагяташш ча ят
йогена дама-дхармена шрейобхир итараир апи
сарвам мад-бхакти-йогена мад-бхакто лабхате 'нйаса
сваргапаваргам мад-дхама катханчид яди ванчхати
на кинчит садхаво дхира бхакта хй екантино мама
ванчханги апи мая датам каивалям апунар-бхавам**

„Всичко, което може да се постигне чрез плодоносни дейности, покаяния, знание, непривързаност, мистична йога, благотворителност, религиозни задължения и всички други методи за усъвършенстване на живота, лесно се добива от Моя предан чрез любящо служене към Мен. Ако по един или друг начин Моят предан желае издигане в рая, освобождение или подслон в Моят обител, той с лекота постига подобни блага. Тъй като Моите предани имат поведението на светци и дълбока интелигентност, те напълно се посвещават на Мен и не желаят нищо, освен Мен. Наистина, дори да им предлагам освобождение от раждането и смъртта, те не го приемат“.

След осмисляне на всичко казано по-горе, възпитаващите в себе си преданост следва да се избавят от *лауля* под формата на безпокойство и липса на умиротворение, достигайки дълбоко вътрешно равновесие в преданото служене.

Другото значение на думата *лауля* е „алчност“. Ако алчността влече човека към нещо материално, как той може да се стреми към Кришна? Винаги трябва да насочваме алчността към служене на Кришна и така да победим алчността към материални наслаждения. Ето защо е казано, че хората, подвластни на похотта и алчността, не могат чрез *йога* (която започва от стадия *яма*), да достигнат тази чистота, която ще постигнат чрез служене на Кришна. Както е казано в Шримад-Бхагаватам“ (1.6.35):

**ямадбхир йога-патханх кама-лобха-хато мухух
мукунда-севая ядват татхатмаддха на шамяти**

„Вярно е, че като практикува въздържание на сетивата си с помощта на йога, човек може да се освободи от безпокойствата на желанията и похотта, но това не е достатъчно, за да бъде удовлетворена душата, защото това [удовлетворение] се получава само чрез преданото служене на Божествената Личност“. *Шамо маништитхата буддех* – потапянето на разума в Мен създава вътрешното равновесие“ (ШБ 11.19.36). Посредством развиване на стремежа за служене на Кришна, служене на

ваишнавите и възпяване на светите имена, човек повече не изпитва алчност към нещо друго, низше, материално. Голям късметлия е този, който е станал „алчен“ след като е видял служенето, което *враджаваси* поднася на Кришна. Благодарение на тази „алчност“ той постига квалификация за *рага-бхакти*. Светската алчност изчезва в степенята, в която човек развива стремеж към служене на *рагатмика*. При излишно влечение към вкусна храна и напитки, сън, пушене или вино, предаността намалява. Алчният стремеж към вино, богатство и жени е възможно най-далеч от принципите на предаността. Тези които имат желание да постигнат чисто предано служене, трябва старателно да избягват всичко това. Алчността към каквото и да било – благоприятно или греховно – ако не е свързано с Кришна е безполезна. Само алчността към това, което е свързано с Кришна, е истинската причина за всичко благоприятно. „Шримад Бхагаватам“ (1.1.19) говори по следния начин за страстния стремеж на *махаджаните* към беседите за Кришна:

**ваям ту на витрипяма утгама-шлока-викраме
яч-чхринватам раса-гянам сваду сваду паде паде**

„Никога няма да се уморим да слушаме за трансценденталните забавления на Божествената Личност, която е прославяна в химни и молитви. Тези, които са развили вкус към трансценденталните взаимоотношения с Бога се наслаждават на всеки миг, слушайки разказите за забавленията Му“. Другото название за алчност, свързана с Кришна, е *адара* – почитание, уважение. Впоследствие ще разгледаме това по-подробно.

Още едно значение на думата *лауля* – „желание“. Известни са два вида желания – жажда за светски наслаждения и желание за освобождение. Човек не може да практикува предано служене, ако не е свободен от тези два стремежа. Шрила Рупа Госвами пише в „Бхакти-расамрита-синдху“ (1.2.15):

**бхукти-мукти-сприха яват пишачи хриди вартате
тавад бхакти-сукхасятра катхам абхюдайо бхавет**

„Има две вещици, преследващи човека, подобно на зли духове – желанието за наслаждение на материалния свят и стремежът за освобождение от всички материални окови. Как да изпитаме духовно блаженство, когато тези вещици живеят в сърцето? Дотогава, докато сърцето ги приютява, не можем да вкусим духовното щастие от преданото служене“.

Известни са два вида материални наслаждения – земни и небесни. Пари, жени, деца и изобилие от други земни блага, власт над царството, победа над враговете, прекрасна храна и отличен сън, общуването с жени заради сетивни наслаждения, раждане в добро семейство и други подобни радости се отнасят към земните удоволствия. Достигането на небесата и вкусването на нектара там, както и изтънчените материални наслаждения в условията на пълна свобода от старост са известни като небесни наслаждения. Този, чието сърце е изпълнено с желания за наслаждение, не може безкористно да обожава Кришна. Следователно, неизкорененото желание за наслаждения значително затруднява процеса на преданото служене. В тази връзка ще отбележим следното: ако материалните удоволствия са полезни за преданото служене, тогава семейните не извършват грях, ако им се насладят. В този случай всички тези удоволствия са не просто удоволствия, а по-скоро средство за развиване на преданост. В „Шримад Бхагаватам“ (1.2.9-10) е казано:

**дхармаса хи апаваргяся нартхо ‘ртхяопакалпате
нартхаса дхармаикантаса камо лабхая хи смритах
камаса нендрия-притир лабхо дживета явата
дживаса таттва-джигяса нартхо яш чеха кармабхих**

„Всички предписани задължения са предназначени за окончателно освобождение. Те в никакъв случай не трябва да се извършват за постигане на материална изгода. Нещо повече, по думите на мъдреците този, който отдава такова висше служене, никога не трябва да използва материалните придобивки, за да усъвършенства наслаждението на сетивата си“. Друго име на *дхарма*, главното служене на човека е *юкта-вайрагя*.

Трябва да се откажем от стремежа към освобождение. Известни са пет вида освобождение: *солокя* – пребиваване в един свят с Бога, *сарити* – притежаване на същото богатство като Неговото, *самия* – лично общуване с Него, *сарупя* – притежаване на същия външен облик, и *саюджя* – единство, сливане с Бога. *Саюджя*, освобождение под формата на сливане с Бога, се отхвърля напълно от *вайшнавите*, които вървят по пътя на преданото служене. Дори *солокя*, *сарити*, *самия* и *сарупя* да са лишени от стремеж за лично наслаждение, те също се считат за нежелателни. Скоро след като живото същество се освободи от материалните окови, по силата на предаността, то веднага постига освобождение. Това освобождение обаче не е най-важният плод на *бхакти*. Чистата любов към Кришна, постигната от освободените души е основният плод на *садхана-бхакти*. Тук е уместно да си спомним думите на Шри Сарвабхаума Бхаттачария, приведени в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 6.267-269):

**„салокияди“ чари яди хая сева-двара
табу кадачит бхакта каре ангикара
„саюджя“ шуните бхактера хая гхрина-бхая
нарака ванчхайе, табу саюджя на лая
браhme, ишваре саюджя дуй та’пракара
браhma-саюджя хаите ишвара-саюджя дхиккара**

„Ако има възможност да служи на Бога, Върховната Личност, един чист предан понякога приема формите на освобождение *солокя*, *сарупя*, *самия* или *сарити*, но никога *саюджя*. Един чист предан не иска дори да чува за *саюджя-мукти*, което му вдъхва страх и омраза. В действителност, чистият предан по-скоро ще отиде в ада, отколкото да се слее със сиянието на Бога. Сарвабхаума Бхаттачария продължава: "Има два вида *саюджя-мукти*: сливане със сиянието Брахман и сливане с личното тяло на Бога. Сливането с тялото на Бога е още по-омразно от сливането с Неговото сияние“.

Смисълът на всичко казано е, че освобождението на предания под формата на свобода от светските окови се достига лесно по волята на Кришна. Ето защо не трябва да оскверняваме своя стремеж за предано служене с личните си желания.

Да избягваме старателно светската *лауля* – това е едно от най-важните задължения на практикуващият, който развива преданост.

Шестте достойнства, които подпомагат бхакти

Утсаха Въодушевление

В своята „Шри Упадешамрита“ Шрила Рупа Госвами е изброил шест недостатъка на *ваишнавата*, които са крайно вредни за преданото служене. Това са: *атяхара*, *праяса*, *праджалпа*, *ниямаграха*, *джана-санга* и *лауля*. Ние обсъдихме последователно тези шест препятствия по пътя на предаността. По-нататък, в трета *шлока*, Шри Рупа изброява шестте достойнства, които са полезни за предаността:

**утсахан нишчаяд дхаирят тат-тат-карма-правартанат
санга-тягат сато вриттех шадбхир бхактих прасидхяти**

„Има шест достойнства, полезни за чистото предано служене: (1) *утсаха*, ентузиазъм; (2) *нишчая*, увереност; (3) *дхаиря*, търпение; (4) *тат-тат-карма-правартана*, следване на регулиращите принципи [такива като *ираванам киртанам вишинох смаранам* – слушане, пеене и помнене за Кришна]; (5) *санга-тяга*, отказ от приятелство с непреданите; (6) *сато вриттех*, или *садху-вритти*, следване примера на предшестващите *ачариш*. Тези шест принципа несъмнено ще обезпечат чистото предано служене с пълен успех“.

По-долу ще обсъдим едно след друго шестте изброени качества. Преди всичко ще поговорим за *утсаха*.

Без *утсаха* човек е небрежен в своето обожание. Небрежността се ражда от пасивност, вялост или равнодушие. Пасивността е стремежът за запазване на покоя, а с пробуждането на ентузиазма у човека, неговият мързел и склонност към бездействие изчезват. Желанието за запазване на покоя е отсъствие на желание за действие; тази пасивност е противоположна на природата на духа. Как човек, който я е приютил в сърцето си или дори в цялото си тяло, може да отдава предано служене? Състоянието на вялост започва от незаинтересоваността. Трябва да практикуваме предано служене без каквито и да било отклонения. В „Бхагавад Гита“(6.23-24) е казано за това:

**там видяд духкха-самйога- вийогам йога-самгитам
са нишчайена йоктавайо його ‘нирвинна-четаса**

„Това е истинско освобождение от всички страдания, породени от досега с материята. Човек трябва да практикува йога с решителност и вяра, без да се отклонява от пътя.“ В своя коментар към този стих Шрила Баладева Видябхушана Махашая е написал: *атманя йогятва-мананам нирведас тад рахитена четаса* – „човек е безразличен към всяка работа, за която не се чувства готов“. Този, който практикува предано служене трябва да помни това. По отношение на *бхакти-йога* в „Шримад Бхагаватам“ (11.20.7-8) е казано:

**нирвиннанам гяна-його нясинам иха кармасу
тешв анирвинна-читтанам карма-йогас ту каминам
ядриччхая мат-катхадау джата-шраддхас ту ях пуман
на нирвинно нати сакто бхакти-його ‘ся сиддхи-дах**

„Сред тези три пътя, *гяна-йога*, пътят на философското разсъждение, се препоръчва за онези, които са се отвратили от материалния живот и затова са непривързани към обичайните плодonoсни дейности. Тези, на които материалният живот не е опротивял, които все още имат множество неосъществени желания, трябва да търсят съвършенство по пътя на *карма-йога*. Ако по един или друг начин, заради добрата си съдба, човек, който не е нито прекалено отблъснат, нито пък твърде привързан към материалния живот, развие вяра в слушането и възпяването на Моята слава, той трябва да намери съвършенството по пътя на любящата преданост към Мен“. Смиcълът на тези думи е в следното: какво, освен безразличие, може да остана в сърцата на хората, охладнели към светската дейност, но които все още не са осъзнали духовната дейност? Най-висшето достижение за тях е единствено *брахма-гяна*. За тези, които поради липсата на духовно осъзнаване, все още не са станали безразлични към материалните дейности, не съществува друг начин за пречистване на сърцето, освен пътя на *карма-йога*. Тези, които вече са достигнали осъзнаването за духовните дейности и са разбрали безполезнаcтта и незначителността на светските занятия, са постигнали безразличие към всякакви материални дейности. Като избират едно или друго действие в помощ на своето духовно пробуждане, те не изпитват привързаност към такъв тип дейности. В степенята, в която участват в обсъждането на духовните въпроси с преданост, под формата на особена награда се пробужда свободата от материалното общуване. В „Шримад Бхагаватам“ (11.20.27-28) признаците на такъв предан са описани така:

**джата-шрадхо мат-катхасу нирвиннах сарва-кармасу
веда духкхатмакам каман паритяге ‘пй анишварах
тато бхаджета мам притах шрадхалур дридха-нишчаях
джушаманаш ча тан каман духкходаркамш ча гархаян**

„Пробудил вяра в разказите за Моята слава, отвратен от всички материални дейности, знаейки, че цялото сетивно наслаждение води до страдание, ала при все това неспособен да се откаже от всички чувствени радости, Моят предан трябва да остана щастлив и да Ме обожава с голяма вяра и убеденост. Дори понякога да се занимава с наслаждение на сетивата, Моят предан знае, че всичко това води до жалки резултати, и искрено се разкайва за постъпките си“. *Кармата* е резултат от похотта, *гяна* възниква от безразличие, *бхакти* идва от вярата във Всевишния. Човек, достигнал вярата, изгубва интерес към светските занимания по естествен начин. Без всякаква привързаност той предпочита дейностите, които са благоприятни за засилване на неговата вяра в Бога. Без физическо тяло е невъзможно да се развива предано служене. Ето защо е вредно да се отричаме от действията, необходими за поддържане на материалното тяло, с мотива, че тези действия са източник на страдания и похот. Поради тази причина преданите могат да се наслаждават на тези плодове от действията, които носят нещастия на всички останали, а наслаждавайки им се, те ги считат за незначителни. Почитайки Кришна с преданост и твърда вяра, в същото време те се наслаждават на плодовете от своя труд, като приемат само това, което е нужно за поддръжка на живота. Тези, които се наслаждават на плодовете от светските дейности се наричат „привързани“, а хората, които отхвърлят плодовете на *карма* и приемат само това, което е благотворно за преданото служене, са известни като „непривързани“. Дори и непривързани към светските дела, те се трудят усърдно за развитие на предаността. „Шримад Бхагаватам“ (11.20.29-30) описва напредъка на практикуващия предано служене по следния начин:

**проктена бхакти-йогена бхаджато масакрин мунех
кама хридая нашнянти сарве майи хриди стхите
бхидяте хридая-грантхиш чхидянте сарва-самшаях
кшиянте чася кармани майи дриште ‘кхилатмани
наирапекшям парам прахур нихшреясам аналпакам
тасман нирашишо бхактир нирапекшашя ме бхавет**

„Когато един интелигентен човек постоянно е зает с обожание на Мен в изпълнено с обич предано служене, каквото описах, сърцето му неотклонно се установява в Мен. Така с всички материални желания в сърцето е свършено. Възелът в сърцето е пронизан, всички опасения са разкъсани на парчета и с веригата на плодоносните дейности е приключено когато на Мен се гледа като на Върховния Бог“. Смислът на казаното е в безсмислеността на опитите просто да се отстранят невежеството и похотта, които се намират в сърцето. И невежеството, и похотта, и стремежът за действие за лична изгода, и всички съмнения, и светските окови се отстраняват по милостта на Бога в процеса на развиване на предано служене. Усилията на всички *карми* и *гяни* няма да им дадат такива резултати. Ето защо, чрез заемане на неутрална позиция, отказвайки се от всички останали желания и стремежи, човек достига чисто предано служене на Кришна.

Ние не трябва да губим ентузиазма си поради това, че не е по силите ни да се избавим от реакциите на *карма*. От самото начало преданото служене на *садхака* трябва да бъде съпътствано от вяра и голям ентузиазъм. Един възвишен *вашинавски ачария* е написал, че процесът на предано служене, *бхаджана-крिया*, бива два вида – *нишитхита*, устойчив, и *анишитхита* – колебаещ се. Човек трябва да изучава с вяра преданото служене под ръководството на *садху*, и когато достигне нивото на твърда вяра, неговото служене също ще стане *нишитхита*, устойчиво. До постигането на устойчиво предано служене, неговото служене ще остане колебаещо се. На този стадий на предано служене са присъщи шест недостатъка: *утсамая* – фалшива увереност; *гхана-тарала* – липса на постоянство в усилията; *вюдха-викалта* – нерешителност; *вишяя-сангара* – борба срещу собствените сетива; *ниямакшама* – неспособност за спазване на обети; и *таранга-рангини* – наслаждение на способностите, постигнати благодарение на *бхакти*.

„Шри Хари-бхакти-виласа“ причислява небрежността към числото оскърбления, извършвани против святото име. В същото произведение думата *прамада* се тълкува като „невнимание“. „Шри Хари-нама-чинтамани“ разглежда три съставни части на това невнимание. Трите вида невнимание са равнодушие, бездействие и разсеяност. Докато човек не се освободи от тези три вида невнимание, той няма да може да извърши никакво предано служене. Дори да не допусне всички останали *намапарадхи*, а просто да остане невнимателен, в него никога няма да се пробуди любовта към светите имена. Ако още в началото на преданото служене човек е обхванат от въодушевление и то не угасва, той никога няма да бъде равнодушен, ленив или разсеян при възпяване на светите имена. Ето защо ентузиазмът е единствената подкрепа за всички видове предано служене. Отдавайки служене на Бога с ентузиазъм, човек може много бързо да превъзмогне нивото *анишитхита* и по този начин да достигне *нишитха*. Шрила Рупа Госвами е написал:

**адау шрадхя татах садху-санго ‘тха бхаджана крिया
тато’ нартха-нивриттих сят тато ништха ручис татах**

С пробуждането на вярата се постига способността за предано служене. Когато бъде постигната тази способност, се достига до възможността за общуване с преданоотдадените. Благодарение на общуването с преданите се пробужда интересът към предано служене. В началото твърдата вяра или *ништва* отсъства в това служене под влиянието на различните *анартхи*, които угнетяват сърцето. Но всички *анартхи* изчезват, ако човек с въодушевление отдава предано служене. Колкото повече изчезват *анартхите*, толкова повече се пробужда *ништва*.

Несъмнено, думата *шраддха* означава вяра, но ентузиазмът – това е душата на *шраддха*. Вярата без ентузиазъм е безполезна. Множество хора считат, че вярват в Бог, но тъй като нямат ентузиазъм, тяхната вяра е безплодна. Ето защо отсъствието на *садху-санга* не им дава възможност да отдават предано служене.

Нишчая Увереност

Както Шрила Рупа Госвами казва в своята „Упадешамрита“, за този, който практикува предано служене е важно да бъде убеден, уверен човек. Дотогава, докато преданият не е постигнал увереност, той ще бъде преследван от съмнения. А тези, които се съмняват, никога не постигат истинското щастие. Как могат те да съхраняват вяра в чистото предано служене, ако в сърцата им постоянно има неувереност? В „Бхагавад Гита“(4.40) е казано:

**агяш чашраддадханаш ча самшаятма винашяти
наям локо ‘сти на паро на сукхам самшаятманах**

„Но невежите и невярващи личности, които се съмняват в разкритите писания, не постигат Божествено съзнание. Те пропадат. За съмняващата се душа няма щастие нито в този свят, нито в следващия“. Няма нужда да доказваме, че който има истинска вяра, той няма съмнения, тъй като самата дума „вяра“ означава твърда убеденост. Дотогава, докато в сърцето на предания са живи съмненията, той не може да има силна и спокойна убеденост. Затова вярващите хора никога не ги тревожат съмнения. Шри Чайтаня Махапрабху е казал, че всеки *вашинава* трябва преди всичко да постигне три истини – *самбандха*, *абхидея* и *прайоджана*. Тези три истини са неразделно свързани с десетте главни закона, първият от които е, че единственият достоверен източник на знания са *ведическите* писания. За ясното постигане на истината е нужен достоверен източник на знания. Съществуват девет аспекта на реалността и единственият достоверен източник на знания за тях са *ведическите* писания. Различните писания посочват различни достоверни източници на знания; някои от тях ги посочват като *пратякша*, непосредственото възприятие; други – *анумана*, хипотетичното разбиране, получено чрез философски умозакljučения; трети препоръчват *упамана*, методът на аналозиите. Съществуват учения, които посочват някои други източници за достоверни знания, но *вашинавските* писания, одобрени от Шриман Махапрабху, ги признават за второстепенни. Ето защо източникът на достоверно знание, предаден по веригата на ученическата приемственост, който е съвършен сам по себе си, независимо от каквото и да било, е основният източник на достоверно знание, който ние трябва да приемем. Всички явления, които съществуват, принадлежат към една от две категории – едните са постижими, а другите – не. Явленията на материалната природа са постижими, тъй

като се разбират лесно в процеса на размисъл. Духовните явления са непостижими, тъй като не могат да бъдат разбрани чрез оскъдните запаси от знания, с които хората разполагат. Явленията на непостижимата природа не могат да бъдат разбрани без самоосъзнаване, а в това е причината за невъзможността за решаване на въпросите за достоверните източници на знания, такива като *пратякша*, и разглеждани като доказателства за достоверността на знанието. Ето защо в „Шри Бхакти-расамрита-синдху“ (която цитира Удйога Парва на „Махабхарата“) е казано:

**ачинтях кхалу йе бхава на тамс таркена йоджайет
пракритибхях парам яч ча тад ачинтяся лакшанам**

„Състоянието *ачинтя* не може да бъде обосновано с никакви доказателства, тъй като то е извън двадесетте и четири елемента на материалната природа“. Това състояние е недостъпно за *пратякша* и *анумана*; единственото средство за познаване на непостижимата природа е самоосъзнаването. Но самоосъзнаването е практически недостижимо за обикновените хора, и като вижда тяхното страшно невежество, най-милосърдният от милосърдните – Всевишният Бог – им е дал *ведическите* писания. В „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя 20.122, 124, 125) са приведени думите на Шри Чайтаня Махапрабху:

**мая-мугдха дживера нахи сватах кришна-гяна
дживере крипая каила кришна веда-пурана
веда-шастра кахе — „самбандха“ „абхидхея“ „прайоджана“
„кришна“ — прапя самбандха, „бхакти“ — праптйера садхана
абхидхея-нама „бхакти“ „према“ — прайоджана
пурушартха-широмани према маха-дхана**

„Обусловената душа не може да съживи Кришна съзнанието със собствени усилия. Но от безпричинна милост, Бог Кришна състави *ведическата* литература и нейните допълнения, Пураните. *Ведическата* литература дава информация за вечната връзка на живото същество с Кришна, която е наречена *самбандха*. Разбирането на живото същество за тази връзка и неговите съответстващи действия се наричат *абхидхея*. Да се завърнеш у дома, обратно при Бога, е крайната цел на живота и се нарича *прайоджана*. Преданото служене или осъзнатото действие за удовлетворяването на Върховния, се нарича *абхидхея*, защото може да развие изначалната любов към Върховния, което е целта на живота. Тази цел е най-важното и най-голямото богатство за живото същество. Така човек постига нивото на трансценденталното любящо служене към Върховния“.

За разбиране на невъобразимата природа трябва да приемем само един източник на знания - *ведическия*. В тази връзка е добре да споменем още едно разсъждение. *Ведическото* знание, получено чрез веригата на *гуру-парампара*, е известно като *амная*. Ведите обсъждат множество въпроси и съдържат най-различни наставления за различните категории хора. Сред всички квалификации, най-висшата е квалификацията за живот в преданост. Силата на преданото служене на *махаджаните* от миналото е пробудила в тях осъзнаването на истинската им същност, и те са записали своите наставления за качествата, споменати във Ведите и необходими за преданото служене. Ето защо всички твърдения на Ведите, които се отнасят към качествата необходими за предаността, по свидетелствата на *махаджаните* от миналото, са известни като *амная* и за нас е много важно да знаем за тях. На съзнанието, което не е възприело в пълна степен милостта на духовния учител, изобщо не му е по силите да проникне в областта

на невъобразимото. В „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя 20.127-136) е приведено наставлението на Шри Чайтаня Махапрабху, което пряко засяга обсъжданата тема:

**ихате дришганта — яичхе даридрера гхаре
„сарвагя“ аси’ духхкха декхи’ пучхайе тахаре**

„Следната притча може да бъде разказана: веднъж учен астролог дошъл в къщата на беден човек и, виждайки тежкото му състояние, го попитал:“

**туми кене духкхи, томара ачхе питри-дхана
томаре на кахила, анятра чхадила дживана**

„Астрологът попитал: ”Защо си нещастен? Баща ти беше много заможен, но не ти остави богатството си, защото умря на друго място”.

**сарваджнера вакйе каре дханера уддеше
аичхе веда-пурана дживе „кришна“ упадеше**

„Също както думите на астролога Сарвагя известили на бедния човек за съкровището му, *ведическата* литература дава наставления за Кришна съзнание, когато някой е заинтригуван да разбере защо се намира в тежко материално състояние“.

**сарваджнера вакйе мула-дхана анубандха
сарва-шастре упадеше, „шри-кришна“ — самбандха**

„Благодарение на думите на астролога, връзката на бедния човек със съкровището се възстановила. Подобно на това, *ведическата* литература ни съветва, че нашата истинска връзка е с Шри Кришна, Върховния Бог“.

**бапера дхана ачхе — гяне дхана нахи пая
табе сарвагя кахе таре праптира упая**

„Въпреки уверението за бащиното му съкровище, бедният човек не можел да придобие това съкровище само с това знание. Затова астрологът му разкрил средствата, чрез които всъщност би могъл да намери съкровището“.

**еи стхане ачхе дхана — яди дакшине кхудибе
„бхимарула-барул” утхибе, дхана на паибе**

„Астрологът казал: ”Съкровището е тук, но ако копаяш от южната страна, осите и търтеите ще се надигнат и няма да вземеш съкровището си“.

**„пашчиме” кхудибе, таха „якша“ ека хая
се вигхна карибе, — дхане хата на падая**

„Ако копаяш от западната страна, там има призрак, който ще създаде такъв смут, че ръцете ти дори няма да докоснат съкровището“.

**„утгаре” кхудиле ачхе кришна „аджагаре“
дхана нахи пабе, кхудите гилибе сабаре**

„Ако копаеш от северната страна, там има голяма черна змия, която ще те разкъса ако се опиташ да изкопаеш съкровището“.

**пурва-дике тате мати алпа кхудите
дханера джхари падибека томара хатете**

„Обаче, ако изкопаеш малко количество прахоляк откъм източната страна, ръцете ти незабавно ще докоснат гърнето със съкровището.“

**аичхе шастра кахе, — карма, гяна, йога тяджи'
„бхактйе“ кришна ваша хая, бхактйе танре бхаджи**

„Разкритите писания заключават, че човек трябва да се откаже от плодоносните дейности, умозрителните разсъждения и системата на мистичната йога, и вместо това да се отдаде на предано служене, чрез което Кришна може напълно да бъде удовлетворен“.

Когато човек, който се стреми към духовно съвършенство, разбере истината за природата на душата от своя духовен учител, неговото сърце се пречиства и той започва да върви към лотосоподобните нозе на Кришна. *Амная* е единственият достоверен източник на знания за истинската цел на живота. Обръщайки се към този източник, трябва да бъдат разгледани деветте аспекта на реалността – тяхното разбиране ще се прояви в чистото сърце благодарение на силата на *амная*. Това се нарича самоосъзнаване и то е основата за постигане на целта в живота.

Относно първия аспект на реалността, *амная* казва, че Върховният Брахман, Шри Хари, е единственият Бог, достоен за обожание, а Неговото безлично проявление е известно като *Брахман*. Този *Брахман* по същество не е нещо друго, освен сиянието от тялото на Хари. В една от Своите експанзии Този Всевишен Бог Хари става Свръхдушата, която наблюдава и направлява, а също – твори, поддържа и унищожавя вселените. Господ Хари е самият Кришна, Свръхдушата – това е Вишну, а сиянието от Неговото тяло е безличният *Брахман*. Чрез обсъждане на истината за всемогъщият Шри Хари се отстраняват всички съмнения за природата на Върховния Бог. Докато не са разрешени съмненията, човек развива знание, като се стреми да излезе извън границите на светското знание и да постигне безличният *Брахман*. Освен това, за постигане на Бог под формата на Свръхдуша е разработена осемстепенната *аштанга-йога*. Само чрез отстраняване на всички съмнения човек достига неотклонна преданост към Кришна.

Вторият аспект на реалността според знанието за *амная* се разглежда така: Всевишният Бог Хари по Своята същност е изпълнен с невъобразими енергии. По силата на една от тях Той се проявява като лишен от индивидуалност *Брахман*, и този *Брахман* е Неговото безлично могъщество, Неговата сила лишена от индивидуалност. Освен това, чрез безграничните енергии, включващи *Брахман* и *Параматма*, Той проявява Своето могъщество като Бхагаван, Върховната Личност на Бога. И въпреки че притежава както личностни, така и безличностни енергии, все пак личностните енергии преобладават в Него. Както е казано в „Шветашватара Упанишад“:

**парася шактир вивидхаива шруяте
свабхавики гяна-бала-крива ча**

„Неговите сили са разнообразни, а поради това Неговите деяния се извършват сами по себе си, в естествен и хармоничен ред“. Чистите предани постигат Неговите духовни

енергии, известни като *сандхини*, *самвит* и *хладини* – присъщите на Бога енергии на вечното съществуване, съзнание и блаженство.

За третия аспект на реалността *амная* казва, че Върховният Бог Шри Кришна е изпълнен с духовни *раси* – чудесни и сладостни чувства. Енергията на такава *раса* привежда в безумен възторг духовния и материалния свят. Такава е природата на Господ Кришна – именно затова Той казва: „Аз съм източникът, началото на Брахман“. Благодарение на най-висшата енергия на *раса* съществуват безкрайни различия в духовния и в материалния свят. *Раса* в духовния свят е чиста, а *раса* на материалния свят не е нищо повече от Негова сянка. Също, посредством могъществото на невъобразимите енергии на Бога, безграничните *раси* на духовния свят са се проявили в този свят като чудесните забавления във Вриндаван. Чистата нематериална душа притежава всичко необходимо за възприемане на духовната *раса*, а достигането на тази най-висша *раса* е *дхарма* – дългът на живите същества. Живото създание я постига по силата на преданото служене, а постигането на Върховния Брахман е лишено от *раса* – то е хладно и безчувствено; никога не трябва да се стремим към него. *Раса* не се проявява и при осъзнаването на *Параматма*. Единствено преданото служене пълно с изобилие от нея.

Разглеждайки четвъртия аспект на реалността, *амная* ни казва, че живите същества са подобни на най-дребните частици от лъчите на духовното слънце – Кришна, и че тяхното количество е неизброимо огромно. Както духовният свят се проявява чрез енергията *чит* – духовната енергия на Кришна – и както материалният свят е проявен чрез Неговата нисша, илюзорна енергия, така и живите същества са проявени от част от духовната енергия на Бога. Духовният облик на Кришна притежава с цялата си пълнота разнообразни качества и тези качества, макар и в значително по-малка степен, присъстват във всички живи същества по естествен начин. Дори и в съвсем незначителна степен, в тях е видна и независимата природа на Кришна; по тази причина живите същества изпитват стремеж за независимост. В резултат от това, всички те развиват в себе си различни наклонности и под въздействието на една от тези наклонности живото същество се стреми към своето лично щастие, а поради друга – се стреми към щастието на Кришна. По този начин живите същества се разделят на две групи – категорията на тези, които се стремят към лично щастие, и на всички, които се стремят към щастието на Кришна. Устремилите се към щастието на Кришна са известни като *нитя-мукта*, а онези, които се опитват да намерят своето отделно, лично щастие се наричан *нитя-баддха*. В тази връзка трябва да отбележим, че всички непостижими енергии са подчинени на духовното време, а времето в духовния свят се намира в състояние на вечно настояще, обаче в нисшата сфера от илюзорната енергия са проявени три състояния на битието - минало, настояще и бъдеще. И независимо какви съображения възникват у хората при мисълта за това, чрез съхраняване на връзката с духовното време у тях не могат да възникнат съмнения, докато при различен подход те са завладени от съмненията. Защо чистата нематериална душа търси своето собствено щастие? Когато човек си задава подобен въпрос, той е обхванат от съмнения, но тези съмнения са свързани с фактора на материалното време. Тези, които могат да разрушат тези съмнения, са способни и на предано служене. В противен случай търсещите могат само да привеждат доводи и контра-доводи. Съмненията, които се отнасят към невъобразимата природа, водят до възникването на *анартхи*.

Наставленията на *амная* по отношение на петия аспект на реалността са следните: живите същества, които търсят своето лично щастие, приемат покровителството на енергията *мая* и по този начин изпитват удоволствие и страдание под властта на материалното време. *Карма* не е нищо друго, освен затворен кръг, създаден от *мая*. Тези, които не се докосват до *мая* не са свързани с *карма*. Живите

същества, които търсят лични наслаждения, получават от *мая* грубо и фино материални тела, които им позволяват да вкусат желаното наслаждение. Този затворен кръг съществува в безчислено множество форми; и колкото лесно е било за живото същество да се окаже вътре в него, толкова лесно ще го напусне в момента на освобождението.

Живите същества, заключени в затворения кръг на *мая* са известни като *нитя-баддха*; в този случай думата *нитя* се отнася за материалното време. Когато вълшебното докосване до духовната субстанция води до пробуждане на духовното време, тогава тяхната обусловена природа се възприема като временна и преходна. По милостта на *садху*, по милостта на *махаджаните* и Кришна, а също благодарение на много праведни животи, изживени в предано служене, обусловената душа достига висшето щастие. Както е казано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 22.45) и в „Шримад Бхагаватам“ (10.51.53):

**кона бхагйе каро самсара кшайонмукха хая
садху-санге табе кришне рати упаджая
бхавапаварго бхрамат яда бхаведж
джанася тархй ачюта сат-самагамах
сат-сангамо ярхи тадаива сад-гатау
паравареше твайи джаяте ратих**

„По добра съдба някой може да успее да прекоси океана на невежеството. Когато срокът на материалното му съществуване намалее, той може да получи възможността да общува с чисти предани. Чрез такова общуване се пробужда привличането му към Кришна. Когато материалният живот на реещата се душа свърши, о, Ачюта, тя може да постигне общуването на Твоите предани. И когато общува с тях, те пробуждат в нея предаността към Теб, който си целта на преданоотдадените, Богът на всички причини и следствията им“. Благодарение на влиянието на *садху* те побеждават светската скръб, а по милостта на Кришна постигат истински силна вяра. А след това, по силата на преданото служене и милостта на Кришна, живото същество разсича оковите на *мая* и достига до нивото на служене на Кришна. По милостта на Кришна *баддха-мукта-джива* (тоест душите, освободили се от материалните окови) достигат *салока*, обителта на Кришна, където пребивават тези, които винаги са се стремили към щастieto на Кришна, благодарение на което те никога не са били в царството на *мая*.

Заключението на *амная* по отношение на шестия аспект на реалността е: Господ Кришна и всички останали същества са свързани във взаимоотношенията *ачинтя бхедабхеда*, отношенията на невъобразимото единство и различие. Ето защо Ведите съдържат множество твърдения, които поддържат философията на единството, а в тях има много текстове, които говорят за разликата между Бога и душата. Незнаещите хора признават истинността на една или друга част от Ведите. Но философията на тези, които са познали истината, обяснява смисъла на Ведите в цялата му пълнота. Жадуващите да се поклонят на Бог разбират от наставленията на *амная*, че Бог Кришна е всепроникващ и един, че Шри Кришна е Абсолютната Истина, която съдържа всички енергии. Въпреки че от Неговите енергии са проявени всички живи същества и материалния свят, Той остава единствен, и втори такъв не съществува. Съставните му части, по същество не се различават от Кришна, но в пределите на материалното творение всичко, освен Кришна е форма-трансформация на Неговата енергия и по тази причина тя винаги се различава от Него. Това вечно единство и различие е постижимо, тъй като неговата същност се намира извън сферата на материалния разум на живите същества. С пробуждането на духовния разум в живото същество, у него се пробужда и

чистото знание за непостижимото единство и различие; и съхранявайки в сърцето си твърда вяра в наставленията на *амная*, по милостта на Кришна преданите могат ясно да видят тази истина. Ако се опитваме да я постигнем с ума си, нашето знание ще бъде чисто теоретично. Когато благодарение на самоосъзнаването и по силата на *амная*, човек постига знанието за тези седем аспекта на реалността, може да се каже, че той притежава *самбандха-гяна*, знанието за вечните взаимоотношения на душата с Бог. В отговор на въпроса на Шри Санатана Госвами, Шри Чайтаня Махапрабху е изложил подробно учението за взаимоотношенията на живото същество с Бог. Както е казано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 20.102):

**ке ами, кене амая джаре тапа-трая
иха нахи джани, кемане хита хая**

„Кой съм аз? Защо тристранните страдания винаги ми създават проблеми? Ако не знам това, как може да ми се помогне?“ Хората, които се стремят към най-великото щастие, същността на което е в предаността към Кришна, трябва да се обърнат с този въпрос към своя духовен учител, и с помощта на отговорите на тези въпроси от устата на *гуру*, всички останали съмнения ще бъдат отстранени, а в сърцето на човека ще се пробуди твърдата вяра. Тези размишления не бива да се считат за безполезни или да бъдат отхвърлени. Както е казано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Ади, 2.117):

**сидханта балия читте на кара аласа
иха ха-ите кришне лаге судридха манаса**

„Един искрен ученик не трябва да пренебрегва обсъждането на такива заключения, като ги смята за противоречиви, защото подобни разговори укрепват ума и той се привързва към Шри Кришна“.

Сега разбираме, че от десетте аспекта на реалността, първите осем са свързани с въпросите за достоверността на източника на знание и взаимоотношенията на душата с Бог. Всички необходими сведения се съдържат в отговора, който Шри Чайтаня Махапрабху дава на Санатана Госвами.

По отношение на достоверния източник на знание, „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 20.124) привежда следното твърдение на Шри Чайтаня:

веда-шастра кахе – „самбандха“, „абхидхя“, „прайоджана“

„*Ведическата* литература дава информация за вечната връзка на живото същество с Кришна, която е наречена *самбандха*. Разбирането на живото същество за тази връзка и неговите съответстващи действия, се нарича *абхидхя*. Да се завърнеш у дома, обратно при Върховния, е крайната цел на живота и се нарича *прайоджана*“.

Като говори за втората основополагаща истина, Чайтаня Махапрабху е отбелязал в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 20.152, 155, 157):

**кришнера сварупа-вичара шуна, санатана
адвая-гяна-таттва, врадже враджендра-нандана
сваям бхагаван кришна, „говинда“ пара нама
сарвайшваря-пурна янра голока - нитя дхама
гяна, йога, бхакти, - тина садханера ваше
брахма, атма, бхагаван - тривидха пракаше**

„О, Санатана, моля те, чуй за вечната форма на Бог Кришна. Той е Абсолютната Истина, лишен от двойственост, но присъстващ във Вриндавана като сина на Нанда Махараджа. Изначалният Върховен Бог е Кришна. Неговото изначално име е Говинда. Той е изтъкан от всички съвършенства и Неговото вечно жилище е познато като Голока Вриндавана. Има три вида духовни процеси за разбиране на Абсолютната Истина - процесите на умозрително знание, мистична йога и *бхакти-йога*. Според тези три процеса, Абсолютната Истина се проявява като Брахман, Параматма или Бхагаван“.

По отношение на енергиите на Кришна, Шри Чайтаня Махапрабху отбелязва в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 20.111):

**кришнера свабхавика тина-шакти-паринати
чич-чхакти, джива-шакти, ара мая-шакти**

„Бог Кришна по естествен начин притежава три енергийни трансформации, които са познати като духовна енергия, енергия на живото същество и илюзорна енергия“.

Кришна е изпълнен с *раса*. Както обяснява Шри Чайтаня Махапрабху в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 20.153):

**сарва-ади, сарва-амши, кишора-шекхара
чид-ананда-деха, сарвашрая, сарвешвара**

„Кришна е първоизточник и съвкупност на всичко съществуващо. Той се проявява като върховната младост и цялото Му тяло е съставено от духовно блаженство. Той е подслонът на всичко и господарят на всеки.“

„Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 20.108-109) привежда наставленията на Шри Чайтаня Махапрабху, които касаят истинското положение на живите същества:

**дживера „сварупа“ - хая кришнера „нитя-даса“
сурямша-кирана, яичхе агни-джвала-чая**

„Присъщата позиция на живото същество е да бъде вечен слуга на Кришна, защото е междинната енергия на Кришна и е проявление едновременно еднакво и различно от Върховния, като молекулярна частица от слънчевата светлина или огъня.“

По отношение на обусловените живи същества, свързани с материята, „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 22.10, 20.117) привежда следните думи на Шри Чайтаня Махапрабху:

**сеи вибхиннамша джива — дуи та’пракара
ека — „нитя-мукта”, ека — „нитя-самсара”
кришна бхули’ сеи джива анад-бахирмукха
атаева мая таре дея самсара-дуккха**

„Живите същества (*дживи*) се разделят на две категории. Някои са вечно освободени, а други вечно обусловени. Забравяйки Кришна, живото същество е било привлечено от външната Му енергия от незапомнени времена. Затова илюзорната енергия (*мая*) му носи всякакви нещастия в материалното съществуване“.

В „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 22.11) Господ казва за освободените живи същества:

**„нить-мукта” — нить кришна-чаране унмукха
„кришна-паришада” нама, бхундже сева-сукха**

„Тези, които са освободени завинаги, са постоянно пробудени в съзнание за Кришна и отдават трансцендентално любящо служене в нозете на Кришна. Те трябва да бъдат считани за вечни Негови спътници, които непрекъснато се наслаждават на трансценденталното блаженство от служенето на Кришна“.

По отношение на едновременното единство и различие „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 20.108-109) отбелязва:

кришнера „татастха-шакти“ бхедабхеда-пракаша

„Присъщата позиция на живото същество е да бъде вечен слуга на Кришна, защото е междинна енергия на Кришна и е проявление едновременно еднакво и различно от Върховния. “

Когато взаимоотношенията на живото същество с Бог се възраждат благодарение на влиянието на *амная*, то постига *абхидхейя* и тази *абхидхейя* е преданото служене на Кришна. Смисълът тук е в това, че *абхидхейя* наричат всичко, посочено в писанията като изначалните задължения на живото същество. За това Шри Чайтаня Махапрабху, казва следното в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 22.17-18):

**кришна-бхакти хая абхидхейя-прадхана
бхакти-мукха-нирикшака карма-йога-гяна
еи саба садханера ати туччха бала
кришна-бхакти вина таха дите наре пхала**

„Преданото служене към Кришна е основното предназначение на живото същество. Съществуват различни методи за освобождение на обусловената душа – *карма*, *гяна*, *йога* и *бхакти* – но всички те зависят от *бхакти*. Без предано служене, всички други методи за духовна себerealизация са слаби и незначителни. Докато човек не достигне до преданото служене към Бог Кришна, *гяна* и *йога* не могат да дадат желаните резултати“.

Садхана-бхакти е същото като *абхидхейя*. Различават се два вида *садхана-бхакти* – *вайдхи* и *рагануга*. Известни са много видове *вайдхи-садхана-бхакти*: някои текстове посочват шестдесет и четири нейни съставки, а други описват девет. „Шримад Бхагаватам“ (7.5.23-24) говори за деветорното предано служене:

**шраванам киртанам вишнох смаранам пада-севанам
арчанам ванданам дасям сакхям атма-ниведанам**

„Прахлада Махарадж отвърна: „Да слушаш и възпяваш трансценденталното свято име, форма, качества, атрибути и забавления на Бог Вишну, да ги помниш, да служиш в лотосовите нозе на Бога, да поднасяш почтително обожание с шестнадесет елемента, да отдаваш молитви на Бога, да станеш Негов слуга, да считаш Бога за най-добрия си приятел, и да отдадеш всичко на Него (с други думи, да Му служиш с тяло, ум и слова) - тези девет процеса се приемат за чисто предано служене. “

Когато живото същество, поробено от материята, обърне своя ум към лотосоподобните нозе на Кришна, посвещавайки на Него ума, тялото и речта си, това се нарича *бхакти*. Различията на *бхакти* от *карма* и *гяна* са много фини. Много често едни или други действия, които представляват съставна част от *бхакти* и *карма*,

изглеждат съвсем подобни. Когато тези действия са насочени за удовлетворяване на желанията, те стават съставни части на *карма*, а когато същите действия са свързани с хладнокръвните мисли за Брахман, те се превръщат в съставна част на *гяна*. Някои от видовете дейности не са свързани нито с *карма*, нито с *гяна*. Плодовете на *карма*, които водят човека към чисто предано служене на Кришна, са признати като част от *бхакти*. Плодовете на *карма*, които служат за наслаждение на човека, се наричат *карма*. *Кармата*, която води човека до сливане с Бога, се нарича безлична *гяна*. По тази причина Шрила Рупа Госвами е описал признаците на *бхакти* в „Бхакти-расамрита-синдху“ (1.1.9) по следния начин:

**аняхлашита-шуням гяна-кармадй-анавритам
анукулйена кришнану-шйланам бхактир уттама**

„На Върховния Господ Кришна следва да се отдава трансцендентално служене, изпълнено с любов и преданост - по благоприятен начин и без стремеж към материална изгода, светски достижения или философски знания. Това е известно като чисто предано служене“.

Изпълнението на посочените видове предано служене в съответствие с предписаните *видхи* (установени правила), е известно като *вайдхи-садхана-бхакти*. Служенето, извършвано от чувството на спонтанна любов към Кришна, се нарича *рага-бхакти*. Предаността на *враджабасите* се характеризира с думата *рагатмика*, а следването на техния път на преданото служене е известно като *рагануга-бхакти*. *Вайдхи-бхакти* започва от *шраддха* и се издига непосредствено до *рати*, където става едно с *рагануга-бхакти*. *Рагануга-бхакти* винаги е много дейна. Такъв е деветият аспект на реалността.

Според положенията на *амная*, десетият аспект на реалността е, че висшата цел, *прайоджана*, представлява *према*. Шри Чайтаня Махапрабху говори за нивата, които започват от *садхана-бхакти* и завършват с достигането на *према* в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 23.9-13) по следния начин:

**кона бхагйе кона дживера „шраддхā” яди хая
табе сеи джива „садху-санга“ йе карая**

„Ако, по добра съдба живото същество развие вяра в Кришна, то започва да общува с преданите“.

**садху-санга хаите хая „шравана-киртана“
садхана-бхактйе хая „сарванартха-нивартана“**

„Когато, в компанията на отдадените някой е насърчен в преданото служене и следва предписаните принципи, слушането и възпяването, той се освобождава от всички нежелани замърсявания“.

**анартха-нивритти хаиле бхактйе „ништха“ хая
ништха хаите шраванадйе „ручи“ упаджая**

„Когато някой е освободен от всички нежелани замърсявания, той напредва с твърда вяра. Когато силната вяра в преданото служене се пробуди, вкусът към слушането и възпяването също се събужда“.

**ручи хаите бхактйе хая „асакти“ прачура
асакти хаите читге джанме кришне притй-анкура**

„Когато вкусът е пробуден се ражда дълбока привързаност, а чрез тази привързаност, семенцето на любовта към Кришна расте в сърцето“.

**сеи „бхава“ гадха хаиле дхаре „према“-нама
сеи према - „прайоджана“ сарвананда-дхама**

„Когато това екстатично емоционално ниво се усили, то се нарича любов към Бога. Тази любов е най-висшата цел на живота и е изворът на всички радости“.

Хората, които се съмняват в тези десет принципа от учението на Шри Чайтаня Махапрабху, все още не са готови за предано служене. Повлияно от съмнения, преданото служене на човека се замърсява, желанията му изгубват своята чистота, след което идват нежеланите последствия и всичко се разрушава. Ето защо всички, които се стремят към чисто предано служене, трябва да следват това служене с непоколебима увереност.

Дхаиря ***Устойчивост и упоритост***

От огромно значение за практикуващите предано служене е качеството *дхаиря* (устойчивост); притежателят на това качество е известен като *дхира* – „твърд“, „устойчив“ човек, а недостигът на това качество прави хората силно непокойни. Несдържаните и неустойчиви хора са неспособни за сериозна и систематична работа. Благодарение на качеството *дхаиря*, практикуващият *ваишнава* преди всичко овладява себе си, а след това и целия останал свят. В първия стих на „Шри Упадешамрита“ са посочени признаците на *дхаиря*:

**вачо вегам манасах кродха-вегам
джихва-вегам ударопастха-вегам
етан веган йо вишахета дхирахсарвам
апимам притхивим са шишят**

„Здравомислещият човек, способен да не се поддава на желанието да говори, на исканията на ума, на поривите на гнева и подтиците на езика, стомаха и половите органи, е достоен да приема ученици по целия свят“.

Различават се шест вида подбуди, които човек може да изпита: потребност да говори, искания на ума, пориви на гнева, искания на стомаха, езика и половите органи. Поддавайки се на желанието да говори повече от необходимото, човек става приказлив; ако речта не е подредена, неговите разговори за ближните поражда у него враждебни чувства към тях. Ненужните разговори са занимание за глупаци. Въвличайки се в такива разговори, хората се подлагат на множество безпокойства и напразно пропиляват своето време. Като се стремят да се избавят от ненужните вълнения, праведниците спазват обет за мълчание, *мауна-врата*. Такава е целта, с която *ришиите* са предписвали такива обети. Практикуващите предано служене не бива да говорят напразно. Ако ви подтикват към подобни разговори, най-добре е да запазите мълчание. Няма нужда да обсъждате каквото и да било, ако то не е свързано с Кришна, но

разговорите на теми, които са благоприятни за преданото служене, изобщо няма да бъдат ненужни. Затова преданите беседват само за Господ Хари и понякога обсъждат други теми, близки до тази. Всички други разговори се приемат за излишни, наложени от потребността за бърборене. Човек, който е способен да не се поддава на такава подбуда, може да бъде наречен уравновесен човек.

Едно от задълженията на подобна личност е да не се поддава на настоятелните изисквания на ума. Дали ще успее да се съсредоточи върху предано служене *ваишнава*, който не е свикнал да управлява подобни подтици на ума? Сядайки в колесницата на своя ум, материалистът само насън успява да си почине от проблемите, които му създава собственият му ум. И дори по време на сън му се появяват множество най-разнообразни мисли под формата на добри или лоши сънища. *Ришите*, които се стремят да регулират тези настойчиви желания, практикуват *аитанга-* и *раджа-йога*. Но препоръката на Бога е, че е значително по-лесно умът да бъде удържан от низшите вкусове, като му бъдат предлагани по-висши вкусове. Ето защо на *ваишнава* изобщо не му е трудно да управлява своя ум. Умът не може да не поставя все нови и нови искания, но ако са го въвлекли в духовни теми, той се използва по предназначение и не се стреми към незначителни неща. Много хора предполагат, че не съществуват начини за овладяване на ума, освен практиката *аитанга-йога*, но Патанджали е приел, че *бхакти-йога* уравновесява работата на ума също толкова добре. Съсредоточаването върху Върховния Бог, което е предложено от Патанджали, не е чисто предано служене, а по-скоро *сакама-бхакти* – *бхакти*, преследваща определена лична цел. Ако преданото служене се извършва с цел уравновесяване на ума, то разбира се не е лишено от материални стремежи. А истинската цел на чистата *бхакти* е правилното култивиране на предано служене в непосредствени взаимоотношения с Кришна. Поради тази причина преданото служене носи неизменно радостно и щастливо състояние на ума като страничен ефект. В „Шримад Бхагаватам“ (7.1.32) е казано: *тасмат кенапй упайена манах кришне нивешайет* - „така или иначе човек трябва да насочи своя ум към Кришна с цялата си сериозност“. Ако последва това указание, неговият ум ще се съсредоточи върху лотосоподобните нозе на Кришна и няма да се мята хаотично от един обект към друг. Ето как настойчивите желания на ума се умиротворяват с помощта на чистата практика за благоприятно предано служене в непренудени взаимоотношения с Кришна. Чрез съсредоточено разсъждаване по този въпрос, могат да бъдат разбрани съществените различия между *йога* и *бхакти*.

Избяването от навика да се гневим е абсолютно необходимо за всички, които жадуват за предано служене. Възниквайки от неудовлетворената похот, гневът постепенно разрушава и погубва човека. В „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 19.149) е казано: *кришна-бхакта — нишкама, атаева „шанта“* – „Тъй като преданият на Бог Кришна е лишен от желания, той е умиротворен. Работещите за плодовете от труда си копнеят за материално наслаждение, *гяните* желаят освобождение, а йогите се стремят към материално могъщество, ето защо всички те са похотливи и не могат да бъдат в мир със себе си“. В сърцето на този, който извършва чисто предано служене, не могат да останат и най-малките желания, похот или страст. Поради тази причина той не може да се разгневи. Но на тези, чието предано служене е свързано с някаква материална цел, не им е по силите да победят своя гняв. Възможностите на разума са недостатъчни за подобна победа. Стремежът към светски наслаждения ще срази съпротивата на разума много бързо, като допусне гнева в границите на своите владения. От песента на *брахмана* от Аванти („Шримад-Бхагаватам“, 11.23.33-35, 37, 40) разбираме, че той се е освободил от гнева много бързо.

**там ваи праваясам бхикшум авадхутам асадж-джанах
дриштва парябхаван бхадра бахвибхих парибхутибхих**

„Добри ми Уддхава, гледайки на него като на стар и мръсен просяк, хулиганите го поругаваха с многобройни обиди“.

**кечит три-венум джагрихур еке патрам камандалум
питхам чаике ‘кша-сутрам ча кантхам чирани кечана
прадая ча пунас тани даршитани ададур мунех**

„Някои от тях отмъкваха *саннаяския* му жезъл, а други канчето за вода, което той използваше за просешка паничка. Някои взимаха постелката му от еленова кожа, други броеницата му, а други крадяха скъсаните му парцаливи одежди. Размахвайки ги пред очите му, те се правеха, че ще му ги върнат, но после отново ги скриваха“.

**аннам ча бхайкшя-сампаннам бхунджанася сарит-тате
мутраянти ча папиштхах штхивантй ася ча мурдхани**

„Когато присядаше на брега на някоя река и се канеше да приеме храната, която бе придобил с просия, тези порочни негодници идваха и уринираха върху нея, и се осмеляваха да плюят върху главата му“.

**кшипантй еке ‘ваджананта еша дхарма-дхваджах шатхах
кшина-витта имам риттим аграхит сва-джаноджджиттах**

„Те го коряха и обиждаха, казвайки: "Този човек е само един двуличник и измамник. Прави бизнес от религията просто защото е изгубил цялото си богатство и семейството му го е изхвърлило“.

**евам са бхаутикам духкхам даивикам даихикам ча ят
бхоктавям атmano диштам праптам праптам абудхята**

„Браминът разбираше, че всичките му страдания — както причинявани от другите живи същества, така и от по-висшите природни сили и от собственото му тяло — бяха неизбежни и предопределени от провидението“.

Следващият стих на „Шримад Бхагаватам“ (11.23.57) цитира следните думи на бедния *брахмана* от Аванти:

**етам са астхая паратма-ништхам
адхяситам пурватамаир махадбхих
ахам таришями дуранта-парам
тамо мукундангхри-нишеваяива**

„Ще прекося непреодолимия океан на незнанието, решително насочен в служене на лотосовите нозе на Кришна. Това е потвърдено от предходните *ачарии*, установени в неотклонна преданост към Бога, Параматма, Върховния Господ“.

Това неотклонно служене (*паратма-ништха*) на лотосоподобните нозе на Кришна е практикувано от семейни като цар Джанака и от саняси като Санака и

Санатана. *Паратма-нишитха* е еднаква и при едните и при другите. Без нея човек не може да пресече непреодолимия океан на невежеството: служенето на Бог Мукунда е единственото убежище, и човек се спасява щом приеме това. Песента на *брахмина* от Аванти показва ясно невъзможността за преодоляване на океана на материалния свят посредством йога. Но всичко се постига с неотклонна преданост към Кришна. Този, който със силата на преданото служене е способен да победи съблазните на речта, ума и гнева, се нарича *дхира*.

Задължение на всеки е да победи подтиците на езика. Светските хора се опитват постоянно да се наслаждават на шестте вида вкус. Те жадуват за различни лакомства, дъвчат ги, ближат ги, и т.н. „Днес ще опитам сладък ориз без плодове, освен това ми се иска *китри*, а после ще се наслаждавам на изискани напитки“. Обхванат от такива желаня, материалистът винаги странства в търсене на наслаждения, но колкото повече се наслаждава езикът му, толкова повече се засилват неговите желаня. На тези, които търсят наслаждения за езика, им е много трудно да постигнат Кришна. Шри Чайтаня Махапрабху е казал („Чайтаня Чаритамрита“, Антя, 6.225-227):

**ваираги хана каре джихвара лаласа
парамартха яя, ара хая расера ваша
ваирагира критя — сада нама-санкиртана
шака-патра-пхала-муле удара-бхарана
джихвара лаласе йеи ити-ути дхая
шишнодара-параяна кришна нахи пая**

„Ако един отреченик има силно желание да вкусува различни храни с езика си, неговият духовен живот ще се погуби и той ще стане роб на вкусовете на езика си. Дългът на една личност в ордена на отречението е да възпява Харе Кришна *мантра* винаги. Той трябва да удовлетвори стомаха си с каквито зеленчуци, листа, плодове и корени са достъпни. Който робува на езика и ходи насам-натам, воден от гениталиите и корема си, не може да постигне Кришна“.

За човек е най-добре да удовлетворява нуждите си с храна, която е получил без особени усилия. *Ваишнавата* удовлетворява своя език и развива служене към Кришна, като предлага храна на Кришна в *гуната* на благостта и я почита като *прасад*. Ако за *бхактата* не е трудно да намери вкусен *прасад*, вкусовите потребности на езика му няма да нарастват. С постепенното си умиротворяване, те ще се покорят на волята му.

Силните подтици на стомаха носят големи безпокойства на хората. Всичко, което е нужно на стомаха – това е порция, която поддържа живота и утолява глада. Тези, които се стремят към предано служене се учат да поддържат живота си с умерено хранене. Хората склонни към преяждане ги наричат *чревоугодници*. Едно от качествата на чистите предани е *мита-бхук*, хапване само на необходимото. Благодарение на умереното им хранене, тяхното тяло остава здраво и не възпрепятства преданото служене. Тези, които не знаят как да победят настойчивите желаня на стомаха, искат да ядат постоянно, но *ваишнавите* не искат да вкусуват никаква друга храна, освен *кришна-прасад*. Те са способни да не се поддават на исканията на стомаха повече от останалите. Хранителните ограничения, такива като пост в определените дни, помагат да подчиним тези искания на волята си.

Съблазните, които идват от половите органи, са много тежки и опасни за всички, които не чувстват любов към Бога. В „Шримад Бхагаватам“ (11.5.11) е казано: *локе вьявямйиша-мадя-сева нитя хи джантор на хи татра чодана* – „В този материален свят обусловената душа постоянно е привлечена от секс, ядене на месо и опияняващи средства. Затова религиозните писания никога не насърчават подобни дейности.

Въпреки че религиозните принципи позволяват секса при свещен брак, яденето на месо при ритуални пожертвования и опияняването при приемането на ритуални чаши с вино, подобни церемонии имат за крайна цел отречението“. Смесът на това твърдение на „Шримад Бхагаватам“ е скрит от повърхностния поглед. Притежателите на материално тяло, съставено от плът и кръв, често обичат да общуват близко с жени. За удовлетворяване и намаляване на тази потребност е било въведено тайнството на брака. Всички, които се стремят към свобода от тези закони, не са много по-различни от животните. Но тези, които благодарение на преданото служене и на благотворното си общуване с преданите, са развили духовни стремежи и са излезли извън рамките на светските навици, считат приятелството с представителите на другия пол за напразна загуба на време. На хората, привързани към светски наслаждения, не им е по силите да се издигнат над потребностите на органите за продължаване на рода. Много от тях се въвлечат в незаконни и греховни деяния. А тези, които се стремят към предано служене, могат да бъдат разделени на две групи. Тези, чието влечение е било напълно пречистено чрез силата на *садху-санга*, се отказват напълно от общуването с жени и се заемат с непрекъснато предано служене. Представителите на тази категория се наричат „отречени *ваишнави*“. *Ваишнавите*, чиято склонност към общуване с жени не е била преодоляна напълно, следват обетите на семейния живот и живеят като семейни, като в същото време извършват предано служене. Общуването с жени в съответствие с правилата на свещените писания позволява издигане над потребностите на половите органи.

Умението за издигане над посочените шест потребности е изключително полезно за преданото служене. Но ако тези желания са прекалено силни, това е неблагоприятно за него. Способността да подчиним тези шест потребности е известна като *дхаиря*, но дотогава, докато съществува материалното тяло, тези склонности не могат да бъдат изкоренени напълно. Обаче те няма да бъдат греховни, ако бъдат насочени в правилно, благоприятно русло. Шри Нароттама даса Тхакур е написал в своята „Према-бхакти-чандрика“:

**кама, кродха, лобха, моха, мада, матсаря, дамбха-саха
стхане стхане ниюкта кариба**

**ананда кари' хридая, рипу кари' параджая,
анаясе говинда бхаджиба
„кама“ кришна-кармарпане, „кродха“ бхакта-двеша джане,
„лобха“ садху-санге хари-катха
„моха“ ишта-лабха вине, „мада“ кришна-гуна-гане,
ниюкта кариба ятха татха**

„Аз ще насоча по правилен начин своите похот, гняв, алчност, заблуда, безумие, завист, гордост, и побеждавайки тези врагове, с радост в сърцето ще обожавам в умиротворение Говинда. Ще насоча своята похот в служене на Кришна. Ще насоча гнева си към тези, които завиждат на преданите. В обществото на преданоотдадените ще слушам жадно разказите за Шри Хари. Ще се чувствам заблуден, без да постигна обожавания Бог. Ще изпитвам безумие, възпявайки славата на Кришна. По такъв начин ще ангажирам тези врагове на правилното място“.

Съкровеният смисъл на тези стихове е, че задължението на разумния човек е да пренасочи всички тези чувства от обикновените им обекти в посока, полезна за преданото служене, а това може да бъде постигнато само с голямо търпение и настойчивост.

Известно е още едно значение на думата *дхаиря*. Всеки, който се е обърнал към *садхана*, изпитва някакви желания. Посредством плодородни дейности, *кармите* се надяват да достигнат небесно щастие; с помощта на философското знание, *гяните* искат да постигнат освобождение; *бхактите* се надяват със своята преданост да доставят удоволствие на Кришна. Като изпитват недостатъчна упоритост в хода на продължителната *садхана*, много хора пропадат по пътя към висшата цел. Ето защо е изключително важно да се разбира, че преданият ще достигне избраната цел само при наличието на голяма устойчивост и упоритост. „Днес Кришна е милостив към мен, Той ще бъде милостив след стотици години и във всяко мое следващо раждане. С непреклонна решителност аз ще приема подслон в Неговите лотосови нозе, и след като Го намеря, никога няма да Го остава“. Ето коя *дхаиря* е изключително полезна за практикуващите предано служене.

Тат-тат-карма-правартана

Действия, препоръчани за развиване на предано служене

За всички *ваишнави*, които се стремят към предано служене, Шрила Рупа Госвами е предписал метода *тат-тат-карма-правартана* - „дейност в синхрон с регулиращите принципи“.

В „Упадешамрита“ действията, чрез които се развива чисто предано служене, са наречени *тат-тат-карма*, „предписани задължения“. Шри Кришна е казал на Уддхава („Шримад-Бхагаватам”, 11.19.20-24):

**шрадхамрита-катхаям ме шашван мад-анукиртанам
париништха ча пуджаям стугибхих ставанам мама
адарах паричаряам сарвангаир абхиванданам
мад-бхакта-пуджабхядхика сарва-бхутешу ман-матих
мад-артхешв анга-чешта ча вачаса мад-гунеранам
майй арпанам ча манасах сарва-кама-виварджанам
мад-артхе ‘ртха-паритяго бхогася ча сукхася ча
иштам даттам хутам джаптам мад-артхам яд вратам тапах
евам дхармаир манушьянам уддхаватма-нивединам
майи санджаяте бхактих ко ‘нйо ‘ртхо ‘сявашишяте**

„Силна вяра в блажените разкази за Моите забавления, постоянно възпяване на Моята слава, непоколебима привързаност към церемониите по обожание на Мен, възхваляването Ми с красиви химни, голямо уважение към преданото служене на Мен, поднасяне на почитания с цялото си тяло, извършване на първокласно обожание към Моите отдадени, съзнание за Мен във всички живи същества, предлагане на всички обикновени телесни дейности в предано служене на Мен, използване на думите за описание на Моите качества, предлагане на ума на Мен, отхвърляне на всички материални желания, отказване от богатство заради преданото служене на Мен, отричане от материалното сетивно наслаждение и щастие, и извършване на всички желателни дейности като благотворителност, жертвоприношения, мантруване, обети и аскетизъм с цел постигане на Мен - това представляват действителните религиозни

принципи, чрез които тези, които наистина са се отдали на Мен, автоматично развиват любов към Мен. Каква друга цел или смисъл биха могли да останат за Моя предан?“

Въз основа на това наставление на Бога, в своята „Бхакти-расамрита-синдху“ Шрила Рупа Госвами е разделил тези принципи на шестдесет и четири отделни вида дейности, а Шрила Кришнадаса Кавираджа Госвами ги е изброил в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 22.115-129):

**гуру-падашрая, дикша, гурура севана
сад-дхарма-шикша, приччха, садху-марганугамана**

„По пътя на регулативното предано служене, трябва да се наблюдават следните принципи: (1) Човек трябва да приеме истински духовен учител. (2) Той трябва да получи посвещение от него. (3) Нужно е да му служи. (4) Необходимо е да получава напътствия от духовния учител и да му задава въпроси, за да научи за преданото служене. (5) Човек трябва да следва стъпките на предходните *ачарии* и насоките, дадени от духовния учител.

**кришна-притйе бхога-тяга, кришна-гиртхе васа
яван-нирваха-пратиграха, екадашй-упаваса**

Следващите стъпки са следните: (6) Човек трябва да бъде готов да се откаже от всичко или да приеме всичко за удовлетворение на Кришна. (7) Трябва да живее на място, където Кришна присъства – град като Вриндавана, Матхура или храм на Кришна. (8) Да си изкарва прехраната колкото да поддържа тялото и душата заедно. (9) Да спазва пост в деня на Екадаши.

**дхатрй-ашваттха-го-випра-ваишнава-пуджана
сева-намапарадхади дуре висарджана**

(10) Човек трябва да обожавя дърветата *дхатри*, баняновите дървета, кравите, *брахманите* и отдадените на Бог Вишну. (11) Да избягва обидите срещу преданото служене и святоото име.

**аваишнава-санга-тяга, баху-шишя на кариба
баху-грантха-калабхяса-вякхяна варджиба**

Дванайсетият принцип е човек да се откаже от компанията на неотдадени. (13) Не бива да приема неограничен брой ученици. (14) Не бива да изучава много писания частично, само и само за да бъде способен да дава референции и пространни обяснения.

**хани-лабхе сама, шокадира ваша на ха-иба
аня-дева, аня-шастра нинда на кариба**

(15) Отдаденият трябва да гледа на загубата и печалбата по един и същи начин. (16) Не бива да бъде завладян от скръб. (17) Преданият не бива да обожавя полубогове, но не е редно и да не ги уважава. Подобно, преданият не би следвало нито да изучава, нито да критикува други писания.

**вишну-ваишнава-нинда, грамя-варта на шуниба
прани-матре мановакйе удвега на диба**

(18) Един отдаден не бива да слуша богохулстване за Бог Вишну и Неговите *бхакти*. (19) Преданият трябва да избягва да чете вестници или светски книги, които съдържат любовни истории между мъже и жени или теми, приятни за сетивата. (20) Не бива да причинява безпокойство на друго живо същество нито чрез ума, нито чрез думите, независимо колко незначително може да бъде това същество.

**шравана, киртана, смарана, пуджана, вандана
паричаря, дася, сакхя, атма-ниведана**

Щом някой се установи в предано служене, положителните действия са (1) слушане, (2) възпяване, (3) помнене, (4) обожаване, (5) отправяне на молитви, (6) служене, (7) осъзнаване на себе си като слуга на Бога, (8) признаване на Бога за свой най-добър приятел и (9) пълно отдаване на себе си на Бога.

**агре нритя, гита, вигяпти, дандаван-нати
абхютгхана, ануврадзя, тиртха-грихе гати**

Човек също трябва да (10) танцува пред *муртите*, (11) да пее пред *муртите*, (12) да отвори ума си за *муртите*, (13) да отдава почитания на *муртите*, (14) да става пред *муртите* и духовния учител просто, за да им отдаде уважение, (15) да следва *муртите* или духовния учител и (16) да посещава места за поклонение или да отива да види *муртите* в храма.

**парикрама, става-патха, джапа, санкиртана
дхупа-маля-гандха-махапрасада-бходжана**

Човек трябва (17) да обикаля храма, (18) да рецитира разнообразни молитви, (19) да мантрува нежно, (20) да мантрува съвместно с други, (21) да вдишва аромата от благоуханията и гирляндите от цветя, предложени на *муртите* и (22) да яде остатъците от храната, предложена на *муртите*.

**аратрика-махотсава-шримурти-даршана
ниджа-прия-дана, дхяна, тадия-севана**

Той трябва да (23) посещава *арати* и празници, (24) да съзерцава *муртите*, (25) да подарява на *муртите* онова, което на него самия му е много скъпо, (26) да медитира върху *муртите*, и (27-30) да служи на онези, които са свързани с Бога.

**„тадия“ — туласи, ваишнава, матхура, бхагавата
ни чарира сева хая кришнера абхимата**

Тадия означава листа *туласи*, *бхактите* на Кришна, родното място на Кришна (Матхура) и *ведическата* литература — „Шримад Бхагаватам“. Кришна е много нетърпелив да види Неговия отдаден да служи на *туласи*, *ваишнавите*, Матхура и „Бхагаватам“.

**кришнартхе акшила-чешта, ат-крипавалокана
джанма-динади-махотсава лана бхакта-гана**

(31) Човек трябва да извършва всичките си усилия за Кришна. (32) Той трябва да очаква Неговата милост. (33) Да участва в разнообразни церемонии заедно с *бхактите* – като рождения ден на Бог Кришна или рождения ден на Рамачандра.

**сарватха шаранапатти, картикади-врата
„чатух-шашти анга“ еи парама-махаттва**

(34) Човек трябва да се отдаде на Кришна във всяко отношение. (35) Да спазва определени обети като *картика-врата*. Това са някои от шестдесет и четирите важни аспекта на преданото служене.

**садху-санга, нама-киртана, бхагавата-шравана
матхура-васа, шри-муртира шрадхая севана**

Необходимо е човек да общува с *бхактите*, да мантрува свято то име на Бога, да слуша „Шримад Бхагаватам“, да живее в Матхура и да обожава *мурти* с вяра и почит.

**сакала-садхана-шрештха еи панча анга
кришна-према джанмая еи панчера алпа санга**

Тези пет елемента на преданото служене са най-добрите от всички. Дори и бледото им изпълнение пробужда любов към Кришна.

Преди всичко искрените предани приемат убежище в лотосовите нозе на автентичен *гуру*; без такова убежище не може да бъде достигнато истинско благо. Съществуват две разновидности хора – хора с развит разум и хора, развили в себе си слабо тази способност. Тези, чийто разум не е развит, са увлечени от „благата“ на този свят. Ако към тях се спусне щастието да общуват с *махаджани*, те също могат да станат разумни. Тогава те си казват: „Колко съм нещастен! Постоянно увлечен от светски наслаждения, аз прекарвам дните си в лов за удоволствия“. Тази първоначална връзка с велика душа е известна като връзка с *гуру* посредством слушане. В същото време, у човека се пробужда вярата, а с пробуждането на вярата той започва да полага усилия за предано служене. Тук за него е много важно да приеме подслон в лотосоподобните нозе на *гуру*. Именно така, по благоприятно стечение на обстоятелствата, хората с недостатъчен разум стават разумни и намират убежище в нозете на *гуру*.

Шастрите поясняват какъв трябва да бъде този *гуру*, при когото трябва да търсим убежище. Удържаният победа над шестте врага, първият от които е похотта, чист притежател на *брахманични* качества, който отдава предано служене по пътя на *рага*, който е постигнал пътя на Ведите, почитаем *садху* в качеството на *гуру*, който е овладял своите сетива и е милосърден към всички живи същества, културен и образован, лишен от лицемерие и почтен – ето такъв е главата на дома, достоен да бъде *гуру*. Всички тези качества се делят на две категории. За главно от качества на *гуру* се счита любовта към Кришна и отречението от всичко, което не е свързано с Него. А останалите качества са второстепенни. Ето защо Шри Чайтаня Махапрабху е казал („Шри Чайтаня Чаритамрита“, Мадхя, 8.128):

**киба випра, киба няси, шудра кене ная
йеи кришна-таттва-ветта, сеи „гуру“ хая**

„Без значение дали човек е *брахмана*, *санньяси* или *шудра*, той може да стане духовен учител ако познава науката за Кришна.“

Ваишнава, който притежава това главно качество на *гуру*, е достоен да бъде *гуру*, дори да не му достигат едно или две второстепенни качества. Дали той е *брахмин* или семеен няма решаващо значение. Не е лошо, ако човек притежава такива достойнства, но дори при тяхното наличие, онези, които не са достигнали съвършенство в главното, не могат да бъдат *гуру*. Както е казано в „Шри Падма Пурана“:

**махабхагавата шрештхо брахmano ваи гурур нринам
сарвешам ева локанам асау пуджйо ятха харих**

**махакула прасуто ‘пи сарва ягйешу дикшитах
сахасрашакхадхяйи ча на гурух сяд аваишнавах**

„От всички човешки същества, най-висш е *брахминът-бхагавата* (велик предан); притежател на качествата на *гуру*, той е достоен за същото почитание като Самият Бог Хари. Не-*ваишнава* не може да бъде *гуру*, дори да е роден във велико семейство, да е извършил всички жертвоприношения и да е изучил множество ведически писания“. След като намери достоен *гуру*, ученикът изпълнен с вяра трябва да му служи с искреност и твърдо убеждение. Като удовлетворява изискванията на *гуру*, той получава от него посвещение и *Кришна-мантра*. Има хора, които не искат да приемат посвещение и разиграват спектакъл с псевдо-*киртани*, представяйки се за *ваишнави*; несъмнено те лъжат самите себе си. Посвещението не трябва да бъде отхвърляно въз основа на това, че такова не са получили някои велики души, като Джада Бхарата например. Посвещението е най-важната заповед при всяко земно раждане на живото същество, и отсъствието му у една или друга съвършена душа не трябва да се приема като пример за подражание. Общите правила не подлежат на преразглеждане, независимо какво се случва с един или друг човек в някаква особена ситуация. Шри Дхрува Махарадж се е издигнал на Дхрува лока в своето физическо тяло; струва ли си обикновения човек да губи време в надежда да достигне същото? Според общото правило, когато напуска материалното си тяло живото същество се издига на Вайкунтха в духовно тяло и обикновените хора трябва да следват общите правила. Каквото е желанието на Господ, изпълнен с невъобразими енергии, случва се то и само то. Ето защо ние не трябва да нарушаваме общите правила. Удовлетворявайки изискванията на *гуру* по пътя на искреното служене на него, човек получава неговите наставления за Абсолютната Истина и посвещение във възпяване името на Бога.

След като получи посвещение и наставления от истински *гуру*, щастливият ученик трябва да следва пътя на предшестващите *садху*. Понякога горделивците отхвърлят примера на *махаджаните*, като създават свои собствени, нови пътища и като вървят по тях се погубват. За това е казано в „Сканда Пурана“:

**са мригях шреясам хетух пантхах сантапа-варджитах
анавапта-шрамам пурве йена сантах пратастхире**

„Трябва неотклонно да се следва лекия път, избран от *махаджаните* в миналото – пътят, който дарява с велико благо и е напълно лишен от страдания“. Чрез обсъждане пътя на великите *садху* от миналото, човек получава безстрашие, решителност и удовлетворение. Когато разговаряме за пътя на преданото служене, указан от Шри Рупа, Шри Санатана, Шри Рагунатха и Шри Харидаса Тхакура, ние изпитваме щастие,

което не може да бъде описано с думи. Когато грубите мясоядници са изтезавали Харидаса Тхакура, той е казал:

**кханда кханда хаи деха яя яди прана
табу ами вадане на чхади хари-нама
е саба дживере кришна! караха прасада
мора дрохе наху е сабара апарадха**

„Дори да разрежат тялото ми на парчета и да съм близо до смъртта, никога няма да спра да възпявам името на Бога. О, Кришна, бъди милостив към тези живи създания! Прости им греха за тези мъчения, които ми причиняват“.

Поддържането на такава решителност и състрадание към всички живи същества, наред с постоянното възпяване на святоото име на Кришна, е пътят на преданото служене, указан от предходните *махаджани*. Пътят на преданото служене не може да бъде създаден самостоятелно: *садху* приемат вече съществуващия път. Тези, които са горди и искат слава, ревностно се опитват да открият нови пътища, но хората, благословени с късмет за делата си от своите предишни животи, не изпитват излишна гордост и са изпълнени с уважение към установения, надежден път. Тези, които са лишени от такова щастие, тръгват по нови пътища, като въвеждат в заблуждение целия свят. Като има предвид подобни хора, „Бхакти-расамрита-синдху“ (1.2.46-47) привежда следните думи от „Брахма-ямала“:

**шрути-смрити-пуранадипанчаратра-видхим вина
аикантики харер бхактир утпатайива калпате
бхактир аикантикивешам авичарат пратияте
васту тасту татха наива яд ашāстриятекяте**

„Преданото служене на Бог, което пренебрегва достоверните ведически писания, такива като Упанишадите, Пураните и „Нарада-панчаратра“, не е нищо друго освен излишно безпокойство за обществото. Подобни начинания се раждат от повърхностни разсъждения и затова само външно наподобяват чистата преданост, понеже пренебрегват наставленията на Ведите. А неуважението към Ведите може да бъде наречено безбожие. Където има неуважение към светите писания, истинските напътствия на самия Бог, там не може да има предано служене към Него“.

Смисълът от казаното се състои в това, че дори да различаваме двата вида преданост – *ваидхи* и *рагануга*, *махаджаните* от миналото с цялата си яснота са предписвали единия или другия от тях, в зависимост от нивото на човека. Тези пътища са описани в източници като *шрути*, *смрити* и *панчаратра*. Отхвърляйки тези два пътя, новите учения, проповядвани от Бог Буда и Дататрея, в крайна сметка създават безпорядък и безпокойство в обществото. Понякога, заради недостатъчни знания, новите пътища са приемани за чисто служене на Кришна, въпреки че в действителност не е така. Правилният път е указан във *ведическите* писания. В наши дни са известни множество нови пътища, но в крайна сметка всички те изчезват заедно със своите първооткриватели.

Едно от основните задължения на ученика е да пита за *сад-дхарма*, вечните религиозни принципи. По тази причина „Бхакти-расамрита-синдху“ (1.2.47) привежда следното твърдение от „Шри Нарада Пурана“:

**сад-дхармасыавабодхая йешам нирбандхини матих
ачирад ева сарвартгах сидхятй ешам абхипситах**

„Тези, които се стремят да пробудят в себе си духовно съзнание, които притежават уравновесен разум и не са се отклонили от пътя, несъмнено ще достигнат набелязаната цел в живота“. Тъй като тези, които притежават щастлива съдба, искат да следват примера на истинските *садху*, те се стремят да узнаят своите задължения. А нещастните, възгордели се търсачи, действат на обратно. В своето търсене на нови пътища, различни от пътя на *садху*, те не проявяват почитание към простите и ясни указания на светците, и надценяват своите лични умозаклучения. Без да се замислят за проповедите от учението на Махапрабху, излизат и проповядват противно на Неговото учение. Те не знаят колко злини и нещастия ще посееят с делата си. Скромните хора се стремят да разберат правилно учението на Бога, записано в „Шри Чайтаня Чаритамрита“. Само чрез учението на Бога ние черпим вдъхновение и живот. Само в него се намира *сад-дхарма*. Истинският, добросъвестен ученик много се старее да постигне *сад-дхарма*. Без да е по силите му да я разбере сам, той се прекланя с молитва в нозете на *шикша-гуру* и получава знание от него. Тези, които притежават такъв стремеж, достигат бързо желаната цел. В „Бхакти-расамрита-синдху“ (1.1.9) е казано:

**анябхилашита-шуням гяна-кармадй-анавртам
анукулйена кришнану-шиланам бхактир уттама**

„Трябва с любов и по благоприятен начин да се отдава духовно служене на Бог Кришна, без да се опитваме да постигнем бездуховни цели по пътя на *карма* или чрез философски умозаклучения. Именно това се нарича чисто предано служене“. Докато разбирането за *сад-дхарма* (признакът на чистата преданост), не се прояви с цялата яснота в сърцето на този, който търси истината, неговото сърце ще бъде обвито от тъмнина, а самият той е безсилен да разбере същността на чистото предано служене. Чистото предано служене никога няма да се прояви в сърцето на човек, който черпи сили само от своите лични умозаклучения. Ние сме виждали множество „*пандити*“, които си вярват, че са постигнали същността на *бхакти* чрез своите лични познания и разум. Някои от тях са стигнали до заключението, че чистата *бхакти* е предано служене съчетано с *гяна*, други я приемат като смес от предано служене и *карма*. Тяхната гордост е толкова голяма, че дори след като са чули наставленията на „Шри Чайтаня Чаритамрита“, те отбелязват: „Всеки има правото да мисли самостоятелно. Така ли трябва да следваме философията на „Чайтаня Чаритамрита“? Тези хора не са съумели да се докоснат до *сад-дхарма*. Те не са имали желание да я разберат. По пътя на своите измислени опити за служене на Кришна, никога няма да развият в себе си чиста преданост.

Дълг на *садхака* е да се откаже от лични удоволствия заради Кришна. Удоволствията са наслаждение на сетивата, а отказът от удоволствия е умението да свържем своята склонност към светски наслаждения със служене на Кришна. Когато *ваишнавата* преобразува цялата сфера на своите физически удоволствия в света на преданото служене, като по този начин отхвърля духа на наслаждение на материалния свят с различни предмети и като приема всичко като *кришна-прасад*, това се нарича отречение от светските удоволствия.

Една от съставните части на *садхана* е изборът на място за живеене на едно от светите места, свързани с Кришна. Ако човек се е заселил в Шри Дварака, Шри Матхура, на бреговете на Ганг или в друга област, прославена от *лилата* на Бога, той помни Кришна по естествен начин. Какво по-голямо благо можем да искаме?

На всеки от етапите в живота си *ваишнавата* приема само това богатство, което му е необходимо за практикуването на предано служене. Стремежът към

повече, отколкото е необходимо, би отслабил неговата *бхакти*. Когато богатството, натрупано от човек, надвишава нужното, неговото предано служене се сблъсква със значителни препятствия.

Ваишнавите се отнасят с велика почит към деня Екадаши, *шири-хари-васара*. Със спазване на изискванията по време на Екадаши, *бхактите* изпълняват всички допълнителни принципи на предано служене. Отказът от определени физически удоволствия и редовното обръщане към преданото служене веднъж на всеки две седмици, позволяват на практиката на предано служене да се превърне в непрекъсната и систематична.

За преданите, които почитат и медитират върху земята, баняновите дървета, *туласи*, кравите, *брахмините* и *ваишнавите*, лошите последствия от предишните им грехове намаляват. Такъв вид отношение може да достави радост на Кришна, защото всички тези обекти за поклонение и медитация са изключително благотворни за целия свят.

Споменатите тук десет вида предано служене са предварителният етап на обожание на Бога. За тези, които ги пренебрегват, ще бъде много трудно да постигнат Бог Кришна и да Му служат.

Ето защо този, който се стреми истински към предано служене, трябва преди всичко да намери убежище при Шри Гуру, и като получи от него посвещение и наставления, да изпълнява всичките му указания. Необходимо е също да следва примера на *садху*, като внимателно изучава тяхната философия. За да направи Кришна съзнание неразделна част от своя живот, за *ваишнавата* е най-добре да живее в свещено място, свързано с Кришна, и да се откаже от светските удоволствия заради служенето на Кришна. В своите ежедневни, обикновени дела, *ваишнавата* трябва да печели само толкова средства, колкото са му необходими за успешна дейност в името на Кришна. За успешна практика на предано служене е важно да се спазват постите, например постът в деня Екадаши и на Джанмаштами. Трябва да се изразява почит към баняновите дървета, като по този начин се поддържа всичко най-добро в този свят, който е едно от съкровищата на Всевишния. Важно е да се следват тези десет правила, както и да се спазват десетте ограничения, приведени по-долу. В противен случай практиката на предано служене няма да бъде устойчива.

Ваишнавите не бива да общуват с хора, които не се отнасят с почит към служенето на Бог. Ако е неизбежно да се срещаме с такива хора в своето ежедневие, трябва да се поддържат отношения с тях само дотогава, докато се свърши дадената работа. След като изпълни задачите си, човек не бива да общува с тях. Хората, в чиито сърца все още не се е пробудила любовта и предаността към Кришна, обикновено се гордеят със своята привързаност към *гяна* или *карма*. Поради тази причина ги наричат *бхагавад-бахирмукха*, недружелюбно настроени към Кришна. Всички привърженици на многочислените богове, всички *маявади*, които се стремят към безличната *гяна*, всички атеисти, които отхвърлят *ведическите* писания, са *бхагавад-бахирмукха*, недружелюбни и неразположени към Кришна.

Този, чиято вяра в чистото предано служене не е достигнала нужната зрялост, не бива да бъде приеман за ученик. В противен случай веригата на ученическата последователност ще бъде замърсена. *Ваишнавата* трябва да се откаже от грандиозни начинания, тъй като те ще намалят предаността му към Кришна.

Не трябва да се четат или обсъждат разнообразни книги, освен книгите, които подпомагат развитието на преданото служене. Например – Ведите, *смирити*,

Пураните, Панчаратра и литературните трудове на *махаджаните*. Книгите от другите направления съдържат само ненужна информация.

Човек винаги запазва потребността си от храна и дрехи – бил той семеен или *ваишнава*, отрекъл се от всичко светско. Ето защо за тях е необходимо великодушие и безкористност в делата им, свързани с това. Както е казано в „Падма Пурана“:

**алабдхе ва винаште ва бхакшяччхадана-садхане
авиклава-матир бхутва харим ева дхия смарет**

„Умът на *ваишнава*, който е намерил убежище в святото име, не е обезпокоен, дори ако храната и облеклото са трудно достижими за него, или ако ги получава, а после ги изгубва. Оставяйки зад себе си всички светски привързаности, той намира пълно убежище в Господ Говинда“. Този стих подсказва, че *садхака* трябва да запазва стремежа си към храна и облекло, независимо дали живее в дом или се е заселил в гората. Семейният ще ги получи като се занимава със селско стопанство или търговска дейност, като защитава съгражданите си или като работи за другите, а *санньяси* постига всичко това като милостиня. Въпреки всичко *ваишнавата* не трябва да изгубва спокойствие, ако храната или дрехите не са получени или ако ги е получил, но след това ги е изгубил. И когато губи, и когато печели, той умиротворено мисли за Кришна.

Обикновено семейните се отдават на скръб, като изгубват жените, децата – това, което е било скъпо за сърцата им. Този, който практикува предано служене не трябва да тъгува дълго по такива поводи. Скоро *ваишнавата* забравя за тъгата и продължава да развива Кришна съзнание. *Санньяси* не трябва да се отчайва, ако няма подходящи дрехи или канче за вода, или ако не са му дали милостиня, или ако всички тези неща са ги отнесли животните или хората. Верен на обетите си, *ваишнавата* не изпитва чувства като скръб или гняв – те му пречат да помни постоянно Кришна. Всичко това е разяснено в „Падма Пурана“:

**шокамаршадибхир бхаванр акрантам яся манасам
катхам тася мукундася спхурттхих самбхавана бхавет**

„В сърцето на човек, изпълнено с гняв или гордост, или с оплаквания към жена си или синовете си, не може да се прояви Кришна“.

Тези, които се стремят към предано служене, трябва да обожават единствено Кришна. Те не би трябвало да обожават други богове. Но би било погрешно да не проявяват уважение към полубоговете или писанията. Когато застане пред изображението на което и да било божество, човек трябва да му поднесе почитанието си с разбирането, че пред него е слуга на Кришна. В „Падма Пурана“ е казано:

**харир ева садарадхях сарва-девешварешварах
итаре брахма-рудрадя наваджнеях кадачана**

„Кришна, Хари е господарят на всички богове, и трябва да Го обожаваме при всички обстоятелства. От това не следва, че не бива да се отдава почитание на полубоговете, управлявани от Брахма и Шива“. Смисълът е, че Всевишният Господ е един, а другите (Брахма и Шива) по същността си са Негови инкарнации, надарени с определени качества (*гунааватари*). В зависимост от нивото си, хората почитат различни

полубогове, но Бог Вишну е единственият Бог, който трябва да бъде почитан от всички, които са в *гуната* на благодтта. Човек, който в продължение на множество животи е обожавал различни полубогове, достига истински благочестив живот, когато осъзнае Вишну като единствения, Върховен Бог. Бог Шри Кришна е най-висшето проявление на *вишну-таттва*. Живото същество превъзмогва трите *гуни* на материалната природа чрез обожание в *гуната* на благодтта, и така постига служенето към Кришна.

Ваишнавата трябва да бъде милосърден, да не причинява болка на никое живо същество. Неговото сърце винаги трябва да е пълно със състрадание към другите. Проявяването на милосърдие към всички същества е един от стълбовете на преданото служене и всички, които се стремят да служат на Бога, са длъжни грижливо да възпитават това качество в себе си.

За искрения предан е много важно да се освободи от десетте оскърбления, допускани при възпяване на святото име, а също от оскърбленията, извършвани при служене на Бога. За начинаещите предани са адресирани общите ръководства, които им помагат да избягват оскърбленията при служене на Муртито на олтара. Без да ни е по силите да се избавим напълно от оскърбленията, ние трябва да се избавим поне от някои от тях, преди да влезем в храма. Десетте оскърбления при възпяване на святото име се обсъждат в много текстове, и практикуващият *ваишнава* трябва старателно да следи да не ги допуска. За *бхактите*, които са небрежни в това отношение, опитите за предано служене се превръщат в безполезен труд. За това е казано в „Падма Пурана“:

**сарвапарадха крид апи мучяте хари самшраях
харер апй апарадхан ях курияд дври-пада памсанах
намашраях кадачит сят таратй ева са наматах
намно хи сарва сухрдо хй апарадхат пататй адхах**

Смисълът на тези стихове е, че за човека, който е намерил убежище при Бог Хари, изчезват всички извършени от него оскърбления. Всички оскърбления, извършвани при служенето на Бог, се унищожават с приемане на убежище при светите имена. Единствено святото име дарява *ваишнавите* със спасение. Но всички, които са приели убежище при светите имена, трябва да се избавят от оскърбленията при възпяване. В противен случай неизбежно ги очаква падение, независимо че са приели убежище в светите имена.

Практикуващият предано служене не осквернява своя слух с никакво злословене по адрес на Кришна или *ваишнавите*. Когато и където да чуе такива думи, той е длъжен незабавно да напусне това място. Слабохарактерният човек, който изпитва чувство на неловкост и не се осмелява да си тръгне, постепенно отпада от преданото служене.

Старателното практикуване на посочените двадесет вида предано служене, позволява на *бхаава* (чувството на преданост) да се пробуди, и милостта на Кришна е източникът, основата за пробуждане на *бхаава*. Без *садху-санга* човек не може да постигне милостта на Кришна. Основните форми на *садху-санга* са приемане на убежище в нозете на духовен учител, получаване на посвещение от него и служене към него.

Редица други видове предано служене, от използването на външните признаци на *ваишнава* до медитацията, се отнасят към категорията *арчана*. След като получи указанията на духовния учител да практикува тези видове *бхакти*, *ваишнавата* трябва да прави най-доброто, на което е способен. За пробуждането на *бхаава* са необходими настроение на служене, осъзнаването, че Бог е нашият най-добър приятел и пълно

отдаване. В действителност всички изброени дейности сами по себе си стават *бхаава*. Само на стадия на *садхана* това се счита за *садхана-бхакти*.

Всичко най-съкровено, най-ценно в този свят, трябва да бъде предложено на Кришна – това твърдение съдържа в себе си няколко скрити значения. Неговият основен смисъл е, че човек не бива да се наслаждава на каквото и да било само поради това, че то му е любимо. Той трябва да го предложи на Кришна и да се му се наслаждава като Негов *прасадам*.

Всички усилия, обикновени или духовни, извършвани заради Кришна, стават благотворни. „Бхакти-расамрита-синдху“ привежда думите на „Нарада-Панчаратра“:

**лаукики вайдик вапи я крия крияте муне
хари-севанукулаива са каря бхактим иччхата**

„Трябва да се изпълняват само такива дейности, било то светски дела или в изпълнение предписанията на Ведите, които са благоприятни за развиване на Кришна съзнание“.

Бракосъчетанието и други пречистващи церемонии на *сартите* се отнасят към *вайдик* – обреди, предписани от Ведите. Личните и обществените дела, извършвани за съхранение на живота и поддържане на статуса – това са *лаукики*, светски дейности. Бракосъчетанието позволява създаването на семейство, истинският глава на което е Кришна. Раждането на деца умножава числото слуги на Кришна. Предлагащото на жертви на предците е за удовлетворяване слугите на Кришна. Празниците са за радост на живите същества, създания на Кришна. Всички подобни начинания трябва да бъдат провеждани в хармония със служенето на Кришна. Тогава човек няма да се окаже в упадък на пагубните дейности, извършени от него с материална цел. Тялото, домът и всичко останало принадлежи на Кришна. Като се отнася по подобен начин човек защитава своето тяло, дом и общество. Именно това се нарича семейство на Кришна.

Целият живот на *ваишнавата* е украсен с пълна преданост, за шестте форми на която разказват много текстове на *ваишнавските* писания. Животът на всяко същество е безсмислен без преданост. Живите същества трябва винаги да обожават Кришна с пълна преданост.

Думата *тадия* посочва това, което е свързано с Кришна и служенето на *туласи* е първата от формите на *тадия-сева*. За това е казано в „Сканда Пурана“:

**дришта спришта татха дхата киргита манита шрута
ропита сеविता нитям пуджита туласи шубха
навадха туласим девим йе бхаджанти дине дине
юга котти сахасрани те васанти харер грихе**

„*Туласи* е благоприятна във всички отношения. Преданият неизменно достига благо, като просто съзерцава, докосва, помни, моли се, кланя се, засажда, предлага вода, обожават и слуша за *туласи*. Всеки, който се е обърнал към дървото *туласи* по указанията девет начина, вечно пребивава в света на Вайкунтха“.

С думата *тадия* наричат и литературните източници, които описват предаността към Бог Кришна. За най-важен от тях е признат „Шримад Бхагаватам“, а „Шри Чайтаня Чаритамрита“ е също достойно за най-голямо уважение. Тези, които редовно четат или слушат четенето на тези свещени писания, достигат велика слава.

За най-подходящо място за живеене на практикуващите предано служене се считат светите места, свързани с живота на Бог Кришна. За най-добро сред всички подобни места е призната Матхура. Шридхам Навадвип е също толкова прекрасна за живот. За това говори „Шри Брахманда Пурана“:

**шрута смрита киртита ча ванчита прекшита гата
спришташрита севита ча матхурабхиштадайини**

Който слуша и помни Матхура, който я прославя и се стреми да я достигне и да я съзерцава, който се е приближил и се е докоснал до нея, който е приел Матхура за свое убежище и ѝ отдава служене, достига изпълнението на всички свои желания“.

Преданите на Кришна също се считат за *тадия*. В „Ади Пурана“ се казва:

**йе ме бхакта-джанах партха на ме бхакташ ча те джанах
мад-бхактанам ча йе бхактас те ме бхакта-тама матах**

„Бог Кришна казал на Арджуна: „Тези, които се наричат Мои предани в действителност не са Ми предани, но преданите на Моите предани всъщност са предани на Мен“.

Като говори за служенето на преданите, Шрила Рупа Госвами привежда следния стих от „Ади Пурана“ в своята „Бхакти-расамрита-синдху“:

**яванти бхагавад бхактер ангани катхитаниха
праяставанти тад бхакта бхактер апи будха видхух**

Смисълът се състои в това, че почти всички упоменати видове служене на Кришна се приемат от Бога, когато се извършват като служене към Неговите предани. Думата „почти“ е използвана тук, тъй като преданите трябва да бъдат почитани като им се предлага *кришна-прасад*. Всички останали видове предано служене, например предлагането на почитания, си остават същите.

От време на време практикуващите организират празненства според възможностите си. Организирането на празници заедно с другите *ваишнави* е много благоприятно, но е важно да се погрижим провеждането на празненствата да не се съпровожда от прекалено и излишно близки отношения с непреданите.

Много е важно да се отбелязва с празненства денят на появяването на Бога на Земята и следва да съхраняваме любовта и предаността си в служене на Муртито на Бог. Прекалено привързаните към безличностния аспект на Бога неразумни хора не изпитват уважение към Муртито на Бога на олтара, но благодарение на приятелското общуване с преданите и с обстойни размисления пред тях се открива важността на служенето на Божествата.

Преданият трябва с наслада да обсъжда с напреднали *ваишнави* светите писания като „Шримад Бхагаватам“. Изучаването на свещените писания заедно с приземени и прагматични хора, с любители на спорове, или студени умозрителни философи дотолкова изсушават сърцето, че в неговите дълбочини вече няма да се пробуди божествената духовна сладост.

Важно е да се общува с *ваишнавите*. *Гяните* и *кармите* не могат да бъдат отнесени към числото на преданите поради греховните желания, присъщи за тях. За практикуващия предано служене е важно да общува с по-възвишени и състрадателни личности, които вървят по същия път. В противен случай сърцето му няма да намери подслона на чистото предано служене. В „Хари-бхакти-судходая“ (8.51) е казано:

**яся ят сангатих пумсо маниват сят са тад гунах
свакуларддхяи тато дхиман сваяутханй ева самшрайет**

„Както кристалът отразява формата на предмета, разположен наблизно, така и към човека преминават качествата на ближния. Ето защо, за развиване на своята лична преданост мъдрият човек намира убежище при тези, които притежават подобни склонности“. *Ваишнавата* трябва да бъде особено внимателен в това отношение. Близкото общуване със *сахаджи* и *баули* носи много лоши плодове, но ако преданият общува с чисти *ваишнави*, последователи на Шрила Рупа Госвами, в неговото сърце се пробужда чистата любов към Кришна. От всички видове предано служене, едно от най-важните е приятелското общуване с преданите на Кришна.

Сред споменатите видове предано служене за най-добри се считат петте основни: обожанието на Мурти, четенето на „Шримад-Бхагаватам“ в компанията на напреднали преданоотдадени, приятелското общуване с по-напреднали предани, които са благоразположени и принадлежат към същата линия на ученическа приемственост, съвместното възпяване на светите имена и живеенето в Матхура. От тези пет вида за най-възвишени са признати възпяването на светите имена и служенето на *ваишнавите*. За това е казано в „Падма пурана“:

**йена джанма-сахасрани васудево нишевитях
тан мукхе хари-намани сада тиштханги бхарата**

„О, потомъко на Бхарата! Този, който е обожавал Мурти на Бога в продължение на хиляди раждания ще може винаги да възпява святото име на Хари“. Също и „Бхакти-расамрита-синдху“ (1.2.108-109) привежда думите на „Падма Пурана“:

**нама чинтаманих кришнаш чаитаня-раса-виграхах
пурнах шуддхо нитя-мукто ‘бхиннатван нāма-наминох
атах шри-кришна-намади на бхавед грахям индрияих
севонмукхе хи джихвадау сваям ева спхуратй адах**

„Святото име на Кришна, трансцендентално и блажено, дарява всички духовни благословии, защото то е Самият Кришна, източникът на цялото наслаждение. Името на Кришна съдържа всичко, в него се намират всички видове нематериални сладости. При никакви условия то няма да стане светско име, а по могъщество не отстъпва на Кришна. Тъй като името на Кришна не е замърсено с качествата на материята, не може да става и дума за негова връзка с *мая*. Името на Кришна е винаги свободно и духовно. То е извън сферата на законите на материалната природа. Причината за казаното е, че името на Кришна и самият Кришна всъщност са едно и също. Поради това, на материалните сетива не им е по силите да постигнат святото име, облик, качества и забавления на Кришна. Когато обусловената душа се пробужда за Кришна съзнание и Му отдава служене, като използва езика за възпяване на святото име и вкухва на остатъците от трапезата на Бога, езикът се пречиства и *ваишнавата* постепенно осъзнава кой всъщност е Кришна.“ Такава е безпричинната милост на Абсолютната Истина.

Шри Матхура-мандала, светите имена на Бога, свещените писания като „Шримад Бхагаватам“, чистите предани и Муртите на олтара – всички те са трансцендентални. Благодарение на връзката си с тях, *ваишнавата* бързо придобива нематериални чувства – *бхаава*, и достига Кришна.

Като практикува *садхана-бхакти*, *ваишнавата* разбира с подробности всички тези видове *вайдхи-бхакти*. Освен това, практиката на *садхана* получава огромна помощ от *рагануга-садхана-бхакти*. Практикуването на предано служене, следвайки стъпките на обитателите на Вриндавана, е известно като *рагануга-бхакти*. Всички,

които се стремят към предано служене, трябва да следват пътя на *враджабасите*, като действат по техния пример с тялото, ума и речта си. По силата на своите възможности, практикуващият трябва да се обърне или към *ваидхи-*, или към *рагануга-садхана-бхакти*.

Някой *вашинава* може да постигне най-висш резултат като изпълнява един вид предано служене, друг достига същия резултат като практикува наведнъж няколко вида. Най-чиста е предаността на тези, за които единствено убежище е служенето на *вашинавите* и на святото име; те не изпитват склонност към други видове служене. Поради това практикуващият трябва да продължава да практикува с отдаденост, ентузиазъм, преданост, твърда увереност и търпение.

Санга-тяга

Отказ от приятелство с непредани

Както Шрила Рупа Госвами е отбелязал в „Шри Упадешамрита“, предаността се засилва благодарение на качества като *утсаха*, *нишчая*, *дхаиря*, *тат-тат-карма-правартана*, *санга-тяга* и *сад-вритти*: това се шестте благоприятни наклонности, които се проявяват в живота на преданоотдадените. Четири от тях – *утсаха*, *нишчая*, *дхаиря*, *тат-тат-карма-правартана* ние вече обсъдихме подробно в предходните глави. Сега ще опитаме да обясним какво е значението на качеството *санга-тяга*.

Известни са два вида *санга* – приятелско общуване и привързаност, и две разновидности на нежелателно приятелско общуване – това е общуването с непредани и общуването с жени. По подобен начин и привързаността има две разновидности – привързаност към предрасъдъци и привързаност към вещи. Всички *махатми*, които се стремят да постигнат съвършенство в преданото служене, е необходимо старателно да се избавят от *санга* под формата на привързаност и нежелателно приятелско общуване. В противен случай тази *санга* бавно, но сигурно ще погуби всичко. Както е казано в „Бхагавад Гита“(2.62-63):

**сангат санджаяте камах камат кродхо ‘бхиджяте
кродхад бхавати саммохах саммохат смрити-вибхрамах
смрити-бхрамшад буддхи-нашо буддхи-нашат пранашиати**

„Докато съзерцава обектите на сетивата, човек развива привързаност към тях. От тази привързаност се поражда похот, а от похотта възниква гневът. От гнева възниква пълната илюзия и от илюзията – объркване на паметта. Когато паметта е обърквана, човек изгубва разума си, а когато изгуби разума си, отново пада в материалното бласто“. Практикуващият трябва винаги да помни това указание на Бога. Ако *бхактата* е склонен към нежелателно общуване, неговата привързаност постепенно ще нараства. А колкото повече нараства неговата привързаност, толкова по-слабо той вярва в най-висшата цел. Смисълът на казаното се състои в това, че по същността си живото същество е духовно. Оказвайки се под властта на *мая* и предизвиканата от незнанието фалшива гордост, живото същество е забравило своето естествено положение. В своето чисто състояние то по никакъв начин не е свързано с *мая*, а по-скоро запазва своето изключително духовно положение. Във висшия свят всичко, до което се докосва душата е духовно, духовни са всички нейни видове общуване. Поради тази причина

вечната *санга* на живите същества в това възвишено състояние представлява целта на нашите стремежи. *Сангата* в материалния живот е замърсена. Тази *санга*, осквернена от незнание под формата на общуване с непредани и жени, с привързаност към семейство и имущество, е неблагоприятна за правилно развитие на човека. Духовната *санга* на живите същества е хармонична, а светската *санга* – дисхармонична. Освобождението на живото същество – това е избавлението му от дисхармоничната *санга*. Ще разкажем за нея по-подробно.

Първо ще обсъдим общуването с непреданите. Кой е непредан? Непредани наричат тези, които не са се подчинили и не са се доверили на Бога. *Гяните* никога не се подчиняват на волята на Бога. Те си мислят, че могат да станат едно с Него по силата на собственото си знание. Те считат: „*Гяна* е най-висшето от всичко, което е необходимо да бъде постигнато. Господ не държи в своята власт притежателя на *гяна*. Бог става Всевишен само благодарение на своята *гяна*, и аз също ще стана Всевишен, когато я намеря“. По тази причина всички усилия на *гяна* се свеждат до опити за постигане на независимост от Бога. Енергията на Бога няма да окаже въздействие на душата, която се е освободила благодарение на сливането с Бог, и това сливане се постига чрез *гяна* – такива са възгледите на *гяни*! *Гяните* и светските учения не разчитат на милостта на Бога. Те се стараят да постигнат всичко по силата на своя разум и знания - те нямат нищо общо с милостта на Бог. Това е причината, поради която не могат да се наричат предани. И въпреки че някои *гяни* в хода на своята *садхана* се обръщат към преданото служене, според техните възгледи всичко ще бъде прекратено в момента на постигане на съвършенство. Във всичко, което правят, няма стремеж към вечно служене, към подчиняване на волята на Господ. Такива са особеностите на *гяна-сампрадая*, мислителите-философи, чиято участ е да добият не повече от отблясък на истинското знание. Но истинското знание не е нищо повече от един от аспектите на чистото предано служене, и само чистите предани по милостта на Бога ще успеят да го постигнат. Шри Чайтаня Махапрабху е казал следното на Шрила Санатана Госвами („Чайтаня Чаритамрита“, Мадхя, 22.29):

**джани дживан-мукта-даша панну кари' мане
вастутах буддхи „шуддха“ нахе кришна-бхакти вине**

„Съществуват много умозрителни философи (*гяни*), принадлежащи към школата Маявада, които считат себе си за освободени и се наричат Нараяна. Но тяхната интелигентност не е пречистена, докато не се захванат с предано служене към Кришна“. Привържениците на философските разсъждения се отнасят към числото на непреданите. Висшата цел на тяхната *садхана* е *мукти*. Смисълът на техния живот не е постигането на милостта на Бога чрез служене на Него. Хората, които вярват в *кармичните* ритуали, не мислят за предаността към Всевишния и затова те също не могат да бъдат наречени *бхакти*. Ако човек извършва *карма* с цел да постигне милостта на Кришна, тази *карма* по същество е *бхакти*. Но *кармата*, насочена към светска изгода или към светско знание – това е *карма* на противопоставяне на Бога. *Кармите* не търсят милостта на Кришна. И въпреки че обикновено Го почитат, тяхната главна цел е постигането на лично щастие. *Карма* – това е само дейността за лична полза, ето защо те също не могат да бъдат наречени *бхакти*. *Йогите* обикновено търсят освобождение – резултата от *гяна*, а понякога се стремят към процъфтяване – плодовете на *карма*. Затова тях също ги причисляват към непреданите. При отсъствието на пълна преданост към непреданите се отнасят и почитателите на различни богове. Философите-любители на сухи логични разсъждения също се противопоставят на Бог, какво да говорим за тези, които приемат Господ само за измислица, която е плод на

човешкото въображение. Към числото на непреданите се причисляват и хората, които са увлечени от светски наслаждения. Вследствие на такива съблазни те не са способни да помнят Бога. Ако човек общува отблизо и приятелски с такива хора, много скоро неговият разум ще бъде осквернен, а сърцето му – помрачено от присъщите им наклонности. Всички, които се стремят към чисто предано служене, трябва да избягват такава общуване.

Вторият вид нежелателно общуване е общуването с жени, което нанася огромна вреда на преданите. „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 22.87) привежда наставленията, които Бог Чайтаня дава на Шрила Санатана Госвами:

**асат-санга-тяга, — ни ваишнава-ачара
„стри-санги“ — ека асадху, „кришнабхакта“ āра**

„Един *ваишнава* винаги трябва да избягва общуването с обикновени хора. Те са много привързани към материята и най-вече към жените. Нужно е *ваишнавите* да избягват също и компанията на онези, които не са отдадени на Бог Кришна“.

Има два вида *ваишнави* – семейни и *санн्याси*. *Санн्याсите*, които водят отречен начин на живот, избягват всякакви разговори с жени. Съществува наставление, което им забранява да общуват с какъвто и да било представител на женския пол. Както е казал Шри Чайтаня Махапрабху („Чайтаня Чаритамрита“, Антя, 2.120):

**кшудра-джива саба марката-ваирагя кария
индрия чарана буле „пракрти“ самбхашия**

„Има много слаби във владенето на сетивата си хора, които приемат ордена на отречението в живота като маймуни. Те ходят тук и там, заети в сетивно наслаждение, и говорят интимно с жени“.

По отношение на жените-*ваишнави* „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 12.42) съобщава:

**пурвават прабху каила сабара милана
стри-саба дура ха-ите каила прабхура дарашана**

„Шри Чайтаня Махапрабху прие всички, както правеше и в миналите години. Жените, обаче, гледаха Бога от разстояние“. Това ограничение се отнася и към семейните *ваишнави*. Те трябва да избягват излишно близко общуване с чужди жени или с проститутки. Не бива да си позволяват приятелство с каквито и да било жени, освен със своите собствени съпруги – както е указано от правилата на свещените писания. *Бхактите* са свободни и от глупава привързаност към собствените си жени. „Чайтаня Чаритамрита“ (Ади, 15.27) привежда следното указание, адресирано към *смартите*:

**на грихам грихам итй ахур грихини грихам учяте
тая хи сахитах сарван пурушартхан самашнута**

„Домът е пуст без жена, тъй като само жената прави дома дом. Този, който има жена, може да достигне с нея всички цели в човешкия живот“. В живота на обикновения човек присъстват четири основни стремежа – към праведност, към благосъстояние, към физическо наслаждение и към освобождение. Установените правила за поведение са различни за различните *варни* и *ашрами*, и са известни като норми за праведност. Всичко забранено от светите писания се счита за несправедно. С помощта на своята

съпруга, семейният трябва да изпълнява всичко предписано, като избягва забраненото. Всичко, получавано благодарение на следването на нормите за праведност, е известно като *артха*, благосъстояние. Жената, домът и домашното имущество, синовете, дъщерите, а също кравите и другия домашен добитък – всичко това е *артха*. Наслаждението на всичко изброено, е известно като *кама*. *Дхарма*, *артха* и *кама* заедно – това е *триварга*, трите цели, трите основни стремежа на човешкото същество. Следването на тези три *варги* представлява целта на живота на обикновените хора, подвластни на материалната енергия и блуждаещи в пределите на колелото на *карма* – дейностите, насочени към достигане на техните лични цели. Следването на *триварга*, заедно със съпругата си, денем и нощем, е дългът на *смарта*-семеините. Като пример, жената може да съпровожда съпруга си при поклонението на свети места. Но какво освен следването на *триварга* остава на човек дотогава, докато той не се устреми към най-висшата от целите на живота? Освобождението е четвъртата, особена, човешка цел на живите същества. Известни са два вида освобождение – избавяне от великите материални страдания и достигането на духовно блаженство. За тези, чиито духовни стремежи не излизат извън рамката на студената философия и познанието на безличния Абсолют, главната им цел е избавянето от великите светски страдания, а тези, чиито сърца са изпълнени с чисто знание, поставят пред себе си най-висшата цел за постигане на духовно щастие, без да я ограничават само с прекратяване на светските страдания. Всеки *ваишнава*, бил той семеен или последовател на отречения начин на живот, се стреми към нематериално блаженство. Заедно със своята съпруга, семейният *ваишнава* се труди в името на заветната цел – постигане на духовно щастие, и като прави всичко необходимо по този път, никога няма да стане глупав любител на жени. Благодарение на това, в продължение на целия си живот е лишен от несправедно обещуване с жени. Като се наслаждава на праведността в отношенията със своята жена, той изцяло отхвърля светската любов към жените и греховните разговори с тях. В „Шримад Бхагаватам“ (1.2.9-10, 1.2.13-14) Сута Госвами говори кратко за поведението на *грихастха-ваишнавата*:

**дхармасы хй апаваргяся нартхо ‘ртхайопакалпате
нартхасы дхармаикантасы камо лабхая хи смритах**

„Всички предписани задължения са предназначени за окончателно освобождение. Те в никакъв случай не трябва да се извършват за постигане на материална полза. Нещо повече, по думите на мъдреците, този, който отдава такова висше служене, никога не трябва да използва материалните придобивки, за да усъвършенства наслаждението на сетивата си“.

**камасы нендрия-притир лабхо дживета явата
дживасы таттва-джигяса нартхо яш чеха кармабхих**

„Човек никога не трябва да насочва желанията си към сетивното наслаждение. Той трябва да желае само здравословен начин на живот или самосъхраняване, защото предназначението на човешкото съществуване е да се задават въпроси за Абсолютната Истина. Това трябва да бъде единствената цел на дейностите на всеки“.

**атах пумбхир двиджа-шрештха варнашрама-вибхагашах
свануштхитасы дхармасы самсиддхир хари-тошанам**

„Затова о, най-добри сред два пъти родените, най-висшето съвършенство, което човек може да достигне, изпълнявайки задълженията, предписани му от кастите и начините на живот, това е да удовлетвори Божествената Личност“.

**тасмад екена манаса бхагаван сатватам патих
шротавях киргитавяш ча дхйеях пуджяш ча нитяда**

„Следователно с напълно съсредоточено внимание човек трябва постоянно да слуша разказите за величието на Божествената Личност, да Я възхвалява, помни и обожава, защото Тя е закрилник на преданоотдадените“. Смыслът на казаното е в това, че двадесет свещени писания съдържат предимно наставления за *триварга*. За благополучието на *кармите* състрадателните мъдреци са съставили двадесет свещени писания, и в „Шримад Бхагаватам“ (11.20.9) е казано:

**тават кармани курвита на нирвидйета явата
мат-катха-шраванадау ва шраддха яван на джаяте**

„Докато не се е наситил на плодоносните дейности и не е пробудил вкуса си към предано служене посредством *шраванам киртанам вишинох* [ШБ 7.5.23] човек трябва да действа в съответствие с регулиращите принципи на *ведическите* предписания“. За *кармите*, споменати от Бог в този стих, единственото предписано задължение е *триварга*. Хората, които са развили в себе си отречение и са постигнали *гяна*, вече не изпитват нужда да следват *триварга*. Като изоставят светските занимания, те приемат *санньяса* и се съсредоточават върху хладното, безжизнено знание. Тези, които запазват в сърцето си вярата в разказите за Бога, и, получавайки Неговата милост, благодарение на извършените множество праведни дела, не изпитват повече привързаност към *карма*. Именно тях ги наричат *ваишнави*. Тези от *ваишнавите*, които се причисляват към числото на *грехастхите*, се наслаждават на същата *артха*, която са получили, следвайки *дхарма*, за своето освобождение. Но това вече няма да бъде светско наслаждение, а напротив – тази *артха* ще им помогне по чист и безгрешен начин да поддържат живота си в благотворно развитие на Кришна съзнание и ще им послужи за постигане на Абсолютната Истина. Именно в това се състои разликата между *кармата* и одухотворената дейност. Така че, за постигане милостта на Бога, *грехастха-ваишнавата* трябва да признава начина на живот на *варнашрама* и заедно със своята съпруга да се стреми към осъществяване на *дхарма*, *артха*, *кама* и *мокиша*, с цел да направи живота си пълноценен. Ако домът му става неблагоприятен за постигане на тези цели, за него е по-добре да го напусне без съжаление. Така, в зависимост от предвижването по пътя на *триварга*, характерът на *грехастха-ваишнавата* ще се пречисти, и като притежава чисти качества, той с пълна преданост трябва да слуша, пее и помни имената, образите, качествата и забавленията на Бога. Неговата съпруга също трябва да се стреми към духовно усъвършенстване, като при това да получава подкрепата на по-младите жени, такива като сестри и дъщери. В такъв начин на живот няма нищо недостойно, тук няма и несправедно общуване с жени. От гореизложеното следва, че всеки практикуващ *ваишнава* – бил той семеен или *санньяси* – трябва напълно да се откаже от несправедното общуване с жени. Преданите трябва да избягват такава *санга*.

Сега ще обсъдим *санга* от друг тип – *санга* под формата на привързаност. Известни са два вида привързаности – привързаност към предразсъдъците и привързаност към вещите. Отначало ще разкажем за привързаността към предразсъдъците. В света има два типа предразсъдъци – древни и съвременни. Тези,

които са се оказали под властта на незнанието от незапомнени времена са били заети с *карма* и са се стремили към знание. Предразсъдъците, които са натрупали в своите фини материални тела по този начин, се наричат древни. Тези предразсъдъци са известни като природата на даденото същество. Както е казано в „Бхагавад Гита”(5.14):

**на картритвам на кармани локася сриджати прабхух
на карма-пхала-самйогам свабхавас ту правартате**

„Впълтената душа, господар на града на тялото, не поражда дейностите, не принуждава хората да действат, нито създава плодовете на действието. Всичко това се извършва от гуните на материалната природа“. Шрила Баладева Видябхушана пише в своя коментар: *анади правритта прадхана васанатра свабхава шабденокта-прадханика дехадиман дживах карайита картта чети на вивиктася таттвам ити* – „Предвечното материално желание, което действа от незапомнени времена, се нарича природа на индивида. Вследствие на това желание живото същество получава материални тела и всичко останало. Фалшивото отъждествяване на себе си с тези тела го подбужда да действа, подбужда и другите да действат, въпреки че това не е чистата, истинска реалност, не е истинската природа на душата“.

Още от „Бхагавад Гита”(18.60):

**свабхава-джена каунтея нибаддхах свена кармана
картум неччхаси ян мохат каришясй авашо ‘пи тат**

„Сега под влияние на илюзията ти се отказваш да действаш под Моето ръководство. Но все едно, ще действаш, подтикван от собствената си природа, о, сине на Кунти“.

По отношение на тези окови, които обръкват човека в неговото лично, непълно знание, „Бхагавад Гита”(14.6) казва:

**татра саттвам нирмалатват пракашакам анамаям
сукха-сангена бадхнати гяна-сангена чанагха**

„О, непогрешими, *гуната* на доброто, която е по-чиста от другите *гуни*, дава просветление и освобождава от последиците на всички грехове. Тези, които се намират в тази *гуна*, стават обусловени от чувството за щастие и знание“. Шрила Баладева Видябхушани коментира: „*гяни ахам*“, „*сукхи ахам*“ *ити абхиманас тена пурушам нибадхнати* – „аз съм мъдър“, „аз съм щастлив“ - поради тази гордост живото същество е свързано с *гуната* на благостта“.

Връзката с *карма* и *гяна* е резултат от привързаността, родена от фалшивото разбиране на своята природа – следствие на миналата *карма* и *гяна*. В приведения стих се говори за оковите на *гяна*, които завързват *маявадите*. За *кармите* в „Бхагавад Гита”(3.26) е казано:

**на буддхи-бхедам джанайед агянам карма-сангинам
джошайет сарва-кармани видван юктах самачаран**

„И така, за да не разстройва умовете на невежите хора, които са привързани към *кармичните* резултати от предписаните задължения, учената личност не трябва да ги подтиква да спрат работата си. Нещо повече, тя трябва да ги включва във всякакви дейности, проникнати с дух на преданост [за постепенно развиване на Кришна съзнание]“.

От древните предразсъдъци се развива връзката с *карма* и *гяна*. Невъзможно е да бъде избегнато влиянието на личните предразсъдъци. Независимо от всички усилия, дори да се самоубие, на човек не му е по силите просто да се откаже от тях.

Предразсъдъците (тоест привързаностите към доброто и лошото), придобити в този живот са известни като нови предразсъдъци. Всеки в този свят се намира под властта на древните или новите предразсъдъци. Когато не е свързан с *мая*, той се явява слуга на Кришна, но покорен от *мая*, не му е по силите да се избави от тях. В същото време, древните, вредни предразсъдъци стават негова втора природа и само *садху-санга* е способна да изцели тази привързаност към фалшивото знание. Тя е единственото лекарство против тази болест. Дотогава, докато живото същество не преодолее привързаността си към фалшивото знание, то по никакъв начин не може да постигне съвършенство в преданото служене. Както е казано в “Шримад-Бхагаватам“ (3.23.55):

**санго ях самритер хетур асатсу вихито ‘дхия
са ева садхушу крито нихсангатвая калпате**

„Общуването заради сетивно наслаждение само поробва хората. Но същото това общуване, ала със свята личност, извежда хората до пътя на освобождението, дори ако те не подозират с кого общуват“.

Вследствие на своите връзки с материалисти, на човек не му е по силите да напусне кръговрата на смъртта и раждането. Дори ако неволно, без да знае, общува с материалисти, последиците ще бъдат съответстващи. А когато се оказва под влиянието на истински *садху*, дори и без да знае за това влияние, той ще се освободи от другите, материални въздействия. Отново ще се обърнем към “Шримад-Бхагаватам“ (11.12.1-2):

**но родхаяти мам його на санкхям дхарма ева ча
на свадхяяс тапас тяго нешта-пуртам на дакшина
вратани ягяш чхандамси тиртхани нияма ямах
ятхаварундхе сат-сангах сарва-сангапахо хи мам**

„Върховният Бог каза: „Мой скъпи Уддхава, общувайки с Моите чисти предани, човек може да изостави своята привързаност към всички обекти на материално сетивно наслаждение. Такова пречистващо общуване Ме поставя под властта на Моите предани. Някой може да изпълнява системата *аитанга-йога*, да се занимава с философски анализ на елементите на материалната природа, да практикува ненасилие и останалите обичайни благочестиви практики, да възпява Ведите, да извършва покаяния, да приеме ордена на отречението в живота, да изпълнява жертвени приношения, да копае кладенци, да сади дървета и да прави други обществено полезни дейности, да раздава подаяния, да спазва строги обети, да обожават полубоговете, да повтаря тайни *мантри*, да посещава свети места или да съблюдават основните или повторостепенни правила на дисциплината, но с нито една от тези дейности не може да Ме покори“.

Въздействието на фалшивото знание представлява голяма опасност, но почтителните взаимоотношения с чистите предани, основани на любовта, отстраняват влиянието на всички предразсъдъци, които се проявяват под формата на привързаности към *карма* и *гяна*. Влиянието на предразсъдъците води до задълбочено незнание и засилване на страстите. И независимо какви благостни, страстни или невежествени наклонности наблюдаваме в храната, почивката или физическата дейност на хората, всички те са предизвикани от влиянието на техните предразсъдъци. И само поради своите привързаности към личните си предубеждения, *кармите* и *гяните* не изпитват

почит към *ваишнавите*. Докато не бъде отстранена привързаността към своите лични, фалшиви предубеждения, е невъзможно да бъдат изкоренени десетте оскърбления, които се допускат при възпяване на святото име. Оскърбленията, извършвани към светите нозе на *садху* са предизвикани от това, че човек се гордее със своята *карма* и *гяна*. Едно от оскърбленията към святото име – непочтително отношение към преданите – прониква и намира убежище в сърцето на непреданите. Светските привързаности са противоположни на духа на безпрекословното признаване на най-висшето положение на Кришна, и не позволяват на нещастните да се отдадат изцяло на Бога. Така, като нарушава указанията на духовния наставник, като осъжда необосновано *ведическите* писания, като тълкува своеволно значението на святото име, като признава възпяването на святото име за равносилно на преданите деяния, предписани от Ведите, като извършва греховни действия наред с лицемерно възпяване на святото име, като изпитва враждебност, предизвикана от понятията „аз“ и „мое“, като продава светите имена на недостойни хора – човек продължава да нанася оскърбления на светите имена. Как той ще може да достигне благо? Ето защо е казано:

**асадбхих саха сангас ту на картавях кадачана
ясмат сарваргха ханих сяд адхах паташ ча джаяте**

„Никога не трябва да се събираме с материалисти – приятелството с тях води до загуба на всичко натрупано и към падение, загуба на своето положение“.

Добре известно е как много щастливи души са се избавили от привързаността си към фалшивите убеждения благодарение на приятелското си общуване с чисти *ваишнави*. В писанията се казва, че под влиянието на Шри Нарада Муни ловецът (Мригари) и Ратнакара (Валмики) са постигнали святост. Едно от най-важните указания на Шри Рамануджаачария е следното: „Ако не можеш по никакъв начин да се пречистиш чрез каквато и да е практика, отиди и седни редом с чист *ваишнава* – така ще постигнеш цялото благо“. Развивайки в себе си качествата на чистия предан, човек много бързо променя своето умонастроение. Неговата привързаност към светските удоволствия намалява, а семенцето на *бхакти* разцъфтява в сърцето му. В него постепенно се засилва склонността към храната и поведението на *ваишнавите*. Ние сме виждали сами, как под въздействието на *ваишнавите* хората са се освобождавали от цяло множество *анартхи* – такива като стремеж към несправедно общуване с жени, жажда за богатство, влечение към освобождение и светски наслаждения, пристрастност към *карма* и *гяна*, склонност към употреба на месо и риба, употреба на вино, пушене на тютюн и навик за дъвчене на *бетел*. Развивайки *ваишнавско* качество като уменията да не си губиш времето напразно, много хора лесно са се освободили от мързела, от навичките да спят много, от пристрастията си към ненужни разговори и т.н. Виждали сме как благодарение на общуването с *ваишнавите*, склонността на хората към лъжа или към стремеж за слава изчезва. Ние сме наблюдавали със собствените си очи как малкото благотворно общуване с *ваишнавите* е побеждавало всички други влияния, например въздействието върху човека на старите му фалшиви убеждения. Любителите на сражения и победи, хората с голям опит в борбата за власт, които се стремят да натрупат огромно богатство – всички тези типове хора са стигали до предано служене, пречистени от благотворното влияние на *ваишнавите*. Дори онези, които са си мислели: „Аз ще опровергая всички мислители на света със своите доводи и ще заема първото място“, са постигали умиротворение в сърцата си. Влиянието на *ваишнавите* е единственото средство за освобождение от привързаността към фалшиви убеждения.

Любовта към различните материални придобивки в този свят трябва да бъде старателно избягвана. Обикновено на хората им е присъща привързаността към дома,

домашните вещи, дрехите, украшенията, богатството, съпругата и здравето на децата, към своето лично здраве, към хубавата храна, към дърветата и животните. Някои хора са дотолкова привързани към тютюнопушенето, дъвченето на *бетел*, яденето на риба и месо, употребата на спиртни напитки, че възникват сериозни затруднения по техния път към духовен живот. Заради огромната си привързаност към рибните храни много хора не изпитват почит към остатъците от трапезата на Бога. От желанието си постоянно да пушат, на много хора не им е по силите да изучават светите писания, да се наслаждават на слушане и възпяване на имената на Бога и да се намират в храма продължително време. Такъв тип привързаност възпрепятства постоянната практика на предано служене. И ако човек не се старее да се избави от подобни наклонности, той никога няма да се наслади на щастието от преданото служене. Благотворното общуване с преданите бързо ще отстрани тези привързаности. Но самият човек трябва да се постарее да се избави от тези жалки привързаности, като се съсредоточи напълно върху преданото служене. Спазването на обетите, приети в преданото служене, позволява да бъдат победени всички вредни наклонности. Освен това, тези пристрастявания се преодоляват с правилно спазване на *хари-васара* (дните Екадаши) и дните на появяване на Бога на Земята. Спазването на правилата на тези обети е важно условие за успеха на подобни практики. За тези дни са определени особени правила за предано служене, наред с временното отказване от всички видове светски наслаждения. Хранителните продукти могат да бъдат разделени на два вида – храна, която поддържа живота, и храна, която доставя наслаждение на сетивата. Употребата на здравословни напитки и растителна храна поддържа живота на човека. Яденето на риба и месо, дъвченето на *бетел*, употребата на опияняващи вещества и пушенето служат за наслаждение на сетивата. От тях се отказват в предписаните дни за спазване на обети (ако човек все още сам не се е избавил от всичко, което служи за наслаждаване на материалните сетива). Доколкото е възможно, трябва да се избягват и необходимите продукти. В зависимост от потребностите и състоянието на тялото, доколкото е възможно, *ваишнавата* трябва да редуцира храната, която му е необходима. Не съществуват правила за употреба на продукти, предназначени за наслаждение на сетивата. Единственото предписание е те да бъдат отхвърлени. Една от най-важните задачи на *вратите* е да се намали привързаността на предания към наслаждение. Ако човек си мисли: „Днес аз някак ще потърпя, но утре ще се насладя в пълна степен“, тогава целта на обета няма да бъде постигната - по пътя на постепенната практика да бъде отстранена зависимостта на човека от вредните съблазни. Обикновената продължителност на въздържанието е три дни. Като се практикува обет в течение на три дни, после в продължение на месец, а след това – за цели четири месеца (обетът Чатурмася), човек постепенно и напълно изкоренява пристрастието си към материално наслаждение, като се отказва от него завинаги. За тези, които не могат да задържат в съзнанието си думите на „Бхагавад Гита“: *кишпрам бхавати дхарматма* – „Той бързо става праведен“, казани за спазването на обетите, въздържанието е само временно, подобно на измиването на слона.

Всички, които се стремят към чисто предано служене трябва да се откажат от близкото общуване с непередани и жени. За отстраняване на привързаността към личните предразсъдъци, за тях е много важно да общуват със *садху*. За прекратяване на привързаността към светското, те трябва да следват *ваишнавските* обети. Не трябва да има небрежност в това, а напротив – нужно е с голямо внимание и почит да се следват тези указания. Ако човек не ги спазва с цялата необходима старателност, тогава лъжата – следствие на лицемерието – ще направи безполезни всичките му усилия. При хората, които се отнасят към тези инструкции без почитание, достигането на предаността към

Шри Хари се случва изключително рядко, дори ако те дълго, в продължение на много години, слушат разказите на светците и думите на свещените писания.

И така, какво е *санга* и отказът от нея? Много хора изпитват съмнение в това. Техните съмнения са оправдани – защото щом само приближаването към материалист или към материалния обект се счита за *санга* с тях, тогава няма начин да се избегне такава *санга*. Как да избегнеш близостта с тях, след като притежаваш физическо тяло? Как *грихастха-ваишнавата* да отхвърли членовете на своето семейство? Дори *санньяси* не може да избегне общуването със съмнителни личности. Ако човек е *грихастха* или *санньяси*, той през целия си живот се сблъсква с материалисти. По тази причина „Шри Упадешамрита“ установява следните граници на допустимото общуване:

**дадати пратигрихнати гухям акхяти приччхати
бхункте бходжайате чаива шад-видхам прити-лакшанам**

„Да се предлагат дарове, да се приемат подаръци, да се споделят съкровени мисли с другия, да се пита за съкровеното, да се приема *прасад* и да се предлага *прасад* – това са шестте признака на сърдечното благоразположение на двама предани един към друг“.

На *садхака* през целия живот му се налага да общува както с добри, така и с лоши хора. Това се отнася и за семейния, и за *санньяси*. Нека човек да избягва светското влияние, независимо от близостта. Да се предлага милостиня, да се приема милостиня, да се споделят откровено своите мисли и да се изслушва искреното мнение на другия, да се приема храна и да се дава храна – ако това се прави с любов, именно то ще бъде *санга* – с връзка, влияние и общуване. Ако хората дават малко храна на гладния и приемат дарове от праведника, когато правят това не от любов, а от чувство за дълг, дори ако материалисти участват в това, такъв вид взаимодействия не могат да бъдат наречени *санга*. В случая на чистите предани, всичко това се извършва от любов: а условието за *санга* е любовта и сърдечното благоразположение към другия. Ето защо да се дава милостиня на чистите *ваишнави* или да се приемат вещи или пари от тях – това е *сам-санга*, а жертването на милостиня на материалиста или приемането на милостиня от него, става *асам-санга*, ако се извършва от сърдечно, приятелско чувство. Когато към нас се обръща човек със светски стремежи, всичко, което трябва да бъде направено, трябва да бъде направено само с чувство за дълг. Не бива да споделяме своите съкровени мисли с материалиста. Като правило в задушевна атмосфера има искрено благоразположение и любов, а следователно и приятелски отношения. Когато срещне приятелски настроен материалист, за предания е по-добре да говори само най-необходимото, без да проявява искрени и дълбоки чувства. Но ако човекът, срещнат от предания е приятел – истински и искрен *ваишнава*, тогава преданият няма да направи грешка, като изгради приятелски отношения и общува с него. Такъв тип взаимоотношения с приятелите и роднините не създава неприязън между хората. В обикновен разговор с друг човек липсват сърдечните и приятелски отношения. Преданите се отнасят към гражданите, както човек обикновено се отнася с непознат търговец, когато купува нещо на пазара. Този тип отношения трябва да се изграждат на основата на любовта, ако това са отношения с преданите на Бога. Ако човек по силата на своя дълг предлага храна на гладуващите, на нуждаещите се и на наставниците, той трябва да прави това по същия начин както семейния домакин, верен на приетите норми за поведение, се грижи за своите гости. Тук не е задължително да се проявява особено, приятелско отношение. Проявявайте грижа към тях, но не особено благоразположение. Чистите *ваишнави* трябва да бъдат гощавани с особено чувство на благоразположение, а остатъците от трапезата, предлагани от тях, трябва да се приемат

с любов. Ако *вашинавата* се отнася по подобен начин, като раздава милостиня, приема милостиня, изказва съкровените си мисли и изслушва душевните признания, угощава другите или приема храна – било то със своята съпруга, синове, слуги, слугини, непознати и с всеки срещнат, то в това няма да има несправедно общуване – ще има само предана и благотворна *санга*. Докато човек не се откаже от несправедното общуване, няма надежда да бъде постигната преданост към Кришна. *Санньяси-вашинавата* трябва да приема цялата милостиня, която е получил след *мадхукари*, молбата за милостиня, в дома на честния домакин, и с гореописаното отношение. Той винаги трябва да помни за разликата между низшето агресивно просене и *мадхукари*. *Грихастха-вашинавата* трябва да приема *прасад* както храна, така и напитки, в дома на друг *грихастха*, дарен с чист характер, но винаги трябва да бъде особено внимателен, когато приема *прасад* в дома на непредан или при човек с лош нрав. Няма нужда повече да говорим за това. Благодарение на своите праведни деяния, хората, развили вяра в преданото служене, по милостта на Кришна са надарени с някакъв разум, и благодарение на своя разум са способни да уловят същността на наставленията на *ачариите* без особени усилия. Изискват се много малко думи, за да бъдат насочени по искрения път. Тези, които не са извършвали праведни дела в миналото и са лишени от съответните заслуги, нямат вяра. Дори да им подарят цели томове с наставления, те няма да разберат същността на казаното. Ето защо в своята „Шри Упадешамрита“ Шрила Рупа Госвами се е ограничил само доняколко думи по този повод.

Садху-вритти

Следване примера на предшестващите ачари

В няколко кратки очерка аз вече разказах за *утсаха*, *нишчая*, *дхаиря*, *тат-тат-карма-правартана* и *санга-тяга*. Тази статия е посветена на *садху-вритти*. Тъй като съществуват два вида *садху* – семейни и *санньяси* (отrekli се от света), аз ще говоря отделно за поведението (*вритти*) и на едните, и на другите. Въпреки че поведението на семейните съществено се отличава от поведението, предписано за *санньяси*, все пак има нещо общо, което е присъщо за начина на живот и на едните, и на другите. Ще отделим особено внимание на това. Известни са две значения на думата „поведение“ – „разположение, склонност към нещо“ и „начин на живот“. Склонността към нещо изразява природата, *свабхава* на човека, и тези естествени наклонности са същността на *дхармата* на живото същество. В „Шримад Бхагаватам“ (7.11.31) е казано:

**праях сва-бхава-вихито нринам дхармо юге юге
веда-дригбхих смрито раджан претя чеха ча шарма-крит**

„Мой скъпи царю, *брамините*, които са добре запознати с *ведическото* познание потвърждават, че във всяка епоха (*юга*) поведението на различните групи хора в съответствие с техните материални *гуни* е благоприятно и в този живот, и в следващия“.

Като прекарва дните си в занятия, естествени за него, човек ще може да стигне до преданото служене, лишено от всякакви качества на материалната природа. В противен случай го очаква падение и той ще бъде неспособен за постепенно издигане. „Шримад Бхагаватам“ (7.11.32) отбелязва:

**вриття сва-бхава-критая вартаманах сва-карма-крит
хитва сва-бхава-джам карма шанаир ниргунатам ият**

„Ако някой работи професията си съобразно своето положение в *гуните* на материалната природа и постепенно се отказва от тези си дейности, той достига степената *нишкама*“, това е преданост към Кришна. Както е казано в „Шримад Бхагаватам“ (11.25.33):

**тасмад дехам имам лабдхва гяна-вигяна-самбхавам
гуна-сангам винирдхуя мам бхаджанту вичакшанах**

„Затова, след като са постигнали тази човешка форма на живот, позволяваща на човека да развие пълно знание, тези, които са интелигентни, трябва да се избавят от всяко замърсяване от природните *гуни* и да се заемат само с любящо служене към Мен“. Думите *ниргуна* и *мад упашираямн*, произнесени от Бога, посочват, че всичко, извършвано от преданост към Бога, може да бъде наречено *ниргуна*, нематериално. В „Шримад Бхагаватам“ (11.25.34-35) се казва:

**раджас тамаш чабхиджайет саттва-самсева муних
саттвам чабхиджайед юкто наирапекшйена шанта-дхих**

„Мъдрият светец, свободен от всякакво светско общуване и невъзмутим, трябва да покори сетивата си и да Ме обожава. Нека той надмогне *гуните* на страстта и невежеството, занимавайки се единствено с неща в *гуната* на доброто. Сетне, неотклонно насочен в преданото служене, мъдрецът трябва да победи и материалната *гуна* на доброто посредством безразличие към *гуните*. Така, постигнала покой вътре в ума, духовната душа, избавена от *гуните* на природата, изоставя самата причина за своята обусловеност и постига Мен“. Оттук следва, че хората могат да се освободят от качествата на материалната природа, като изградят живота си така, че всичко, което се отнася към качеството *саттва*, и всяка дейност, време и място, се посвещават на преданото служене на Бог. Само онези, които са способни да живеят в благодост и остават в това състояние, постепенно се освобождават от материалните качества. „Шримад Бхагаватам“ (7.11.8-12) изброява свойствата на тези, в живота на които е проявена *гуната* на благодостта: „*сатя* - истинност, лишена от изкривяване или от опити за скриване на истината; *дая* - милосърдие, съчувствие към всички страдащи; *тапах* - въздържание (например спазване на пост в определени дни от месеца, поне два пъти – в дните *екадаши*); *шауча* – чистота (редовно къпане сутрин и вечер – минимум по два пъти на ден, и вярност на постоянното възпяване на имената на Бога); *титикша* – търпение (умение да не се губи спокойствие при неудобства, предизвикани от смяна на времената на годината или от неблагоприятни обстоятелства); *икша* - толерантност, разграничаване между правилно и грешно; *шама* - владееене на ума (умение да го удържа от неблагоприятни тенденции); *дама* - владееене на сетивата (способност да не им позволяваме да действат безконтролно); *ахимса* – ненасилие (непричиняване на нито едно от трите вида страдания на живите същества); *брахмачария* – пълна сдържаност в полово отношение, или въздържане от ненужно използване на семето (отказ от близки отношения с всякакви жени, освен своята съпруга, и отказ от близост с жената в непозволено време – например по време на месечния ѝ цикъл); *त्याга* - благотворителност, даряване за благодостни дела като минимум на половината от своя доход; *свадхья* - четене на свещените писания, такива като „Бхагавад Гита“, „Шримад Бхагаватам“, „Рамаяна“ и „Махабхарата“; *саралата* – простота (единство, липса на

непоследователност във възгледите); *сантоша* – удовлетвореност от това, което сме получили без особени усилия; *самадарши-джанера-сева* – служене на светците, които не отдават предпочитание на едни същества пред други, способни да виждат във всеки нематериалната душа; *грамя-чешта хаите нивритти* – неучастие в така наречената благотворителна дейност; *випаряхекша* – наблюдаване на безполезността на ненужните дейности на човешкото общество, постепенно изоставяне на ненужните занимания; *вритхалапа-нивритти (маунам)* – безмълвие, благоразумие и мълчаливост; *атма-вимаршана* – самопознание, сериозност, изследване на своето истинско „аз“ (например търсене отговора на въпроса – дали човек в същността си е душа или не е друго освен физическото тяло); *аннадира-вибхага* – еднакво разпределяне на храна и напитки, раздаване на храна на всички живи същества (както на хора, така и на животни); *сакала-локе-бхагават-самбханда-буддхи* – виждане на всяка душа (особено в човешко тяло) като частица от Върховния Бог; *шравана* – слушане за дейностите и напътствията на Бога (който е подслонът за светите люде); *киртана* – възпяване на тези дейности и напътствия; *смарана* – непрестанно помнене на тези дейности и напътствия; *сева* – стремеж за отдаване на служене; *пуджа* – извършване на обожание; *нати* – поднасяне на почитания; *дася* – служене; *сакхям* – отношение към Бога като към най-добър приятел; *атма-ниведанам* – пълното отдаване на Бога. О, царю Юдхистхира, тези тридесет характеристики трябва да бъдат постигнати в човешката форма на живот. Просто като ги добие, човек може да удовлетвори Върховния Бог“. Четири *варни* (*брахмана, кшатрия, вайшия и шудра*) и четирите *ашрама* (*брахмачария, грихастха, ванапрастха и санньяса*) съответстват на проявлението в живота на хора с тези тридесет качества. В „Шримад Бхагаватам“ (11.18.42) четем:

бхикшор дхармах шамо ‘химса тапа икша ванаукасах грихино бхута-ракшеджа двиджасячаря-севанам

„Най-главните религиозни задължения на един *санньяси* са самообладанието и ненасилието, докато за *ванапрастха* най-важни са аскетизмът и философското разбиране за разликата между тялото и душата. Основният дълг на семейния е да осигурява подслон на всички живи същества и да извършва жертвоприношения, а *брахмачари* е зает главно със служене на духовния учител“. Казано е и за заниманията на представителите на четирите *варни*: изучаване и преподаване, поклонение и обучение за поклонение, раздаване на милостиня и приемане на милостиня – това са шестте главни занимания на *брахманите*; те получават средства за живот чрез преподаване, обучение за поклонение и приемане на милостиня. Главните занимания на *кшатриите* се състоят в защита на поданиците чрез наказване на порока и получаване на средства за сметка събирането на данъци. Земеделие, грижа за кравите и търговия – това са заниманията на *вайшите*, и само служене на *брахмините* е източник на средства за *шудрите*. На тези, които по своето положение са се оказали под нивото на *шудрите*, средства за съществуване ще им дадат техните традиционни занимания.

Горепосоченият стих от „Шримад Бхагаватам“ позволява да направим извода, че отдаването на предано служене на Шри Хари е единствената цел на живота, и не съществува друго предназначение. Дотогава, докато живото същество не направи своето физическо и фино материално тяло благоприятно за предано служене, то няма да може да извършва такова служене. Благоприятното състояние на тези две тела е достижимо при подходящи външни условия. Преди всичко, за поддържане на физическото тяло е важно наличието на дом, домашни принадлежности, храна, а благополучието на финото материално тяло изисква необходимите знания и благоприятна дейност. За да се направят тези две тела напълно подходящи за предано

служене, се изисква те да бъдат издигнати над качества на материалната природа. Поради продължаващата от незапомнени времена *кармична* дейност, всички качества и желания, развивани от човека, представляват съчетание от благодет, страст и невежество. С цел да развие в себе си най-вече качеството благодет, човек трябва да намали, а след това да победи напълно страстта и невежеството. Тогава *гуната* на благодетта ще стане преобладаваща. Когато качеството на благодетта се оказва под влиянието на преданото служене, то става *ниргуна*. При следването на този постепенен процес тялото, умът и цялото обкръжение на човека стават благоприятни за предано служене.

Варнашрама-дхарма е необходима дотогава, докато човек не надмине нивото на праведните и неправедни деяния. Основното предназначение на *варнашрама-дхарма* е, че като я следва човек постепенно получава качества за истинско предано служене. Шриман Махапрабху е цитирал на Санатана Госвами следните стихове на „Шримад Бхагаватам“ (11.5.2-3):

**мукха-бахуру-падебхях пурушасяшрамаих саха
чатваро джагире варна гунаир випрадаях притхак
я ешам пурушам сакшад- атма-прабхавам ишварам
на бхаджантй аваджананти стханад бхраштах патантй адхах**

„Шри Чамаса каза: „Всяко едно от обществените подразделения, като се започне от *брамините*, се поражда от лицето, ръцете, бедрата и стъпалата на Върховния Бог в Неговата вселенска форма, посредством различни комбинации от проявленията на природата. Така се появяват и четирите духовни подразделения. Ако някой от членовете на четирите *варни* или на четирите *ашрама* не обожава Върховния Бог, или умишлено проявява неуважение към Него, който е източникът на собственото му сътворение, ще пропадне и ще живее в адски условия“. Шрила Рамананда Рая се е опрял на „Вишну Пурана“ когато описва пътя за достигане на най-висшата от целите на живота:

**варнашрамачаравата пурушена парах пуман
вишнур арадхяте пантха нанят тат-гоша-каранам**

„Може да бъде почитан Благословеният Бог Вишну чрез подходящо спазване на правилата на *варните* и *ашрамите*. Не може да бъде удовлетворен Бог по друг начин, освен със следване законите на тази система“. Обаче Шри Чайтаня Махапрабху е отхвърлил този възглед като повърхностен и е помолил събеседника си да се замисли по-дълбоко върху същността на проблема. Забележката на Шри Чайтаня се състояла в следното: „О, Рамананда! *Варнашрама-дхарма* е предназначена за усъвършенстване на физическото и финото материално тяло, но ако човек се удовлетвори с това и не се обърне към предано служене на Кришна, какво ще постигне в крайна сметка? По тази причина, въпреки че пътят на *варнашрама* е единственото средство за пречистване на свързаната душа, все пак той няма да я доведе до нейната дълбочинна същност“. Както посочва „Шримад Бхагаватам“ (1.2.8):

**дхармах свануштхитях пумсам вишваксена-катхасу ях
нотпадайед яди ратим шрама ева хи кевалам**

„Тези занимания, които човек извършва съобразно собствената си позиция, са само безсмислен труд, ако те не предизвикват привличане към Личността на Бога“. Би било

погрешно да се мисли, че Шри Чайтаня Махапрабху ни е призовал да се откажем от *варнашрама-дхарма*. Ако такъв призив действително е прозвучал от Неговите уста, то чрез Своите чудесни забавления, Той нямаше да учи всички живи същества да спазват установения ред за *грихастхи* и *санньяси*. Дотогава, докато душата се намира в материално тяло, тя трябва да следва *варнашрама-дхарма*, но цялата тази система трябва да остава под пълния контрол на *бхакти*. *Варнашрама-дхарма* е като фундамент за висшите нива на служене на Бога. Когато това висше служене достига зрялост, човек намира своето предназначение. Тогава нуждата от спазване на тази система постепенно отпада. Освен това, тя се следва само до момента на смъртта.

Втората половина на стиха, прочетен от Шрила Рамананда Рая гласи: „*вишнур арадхяте пантха нанят тат-тоша-каранам* – „Трябва да разбираме, че без да следва *варнашрама-дхарма*, материалистът по никакъв начин не може да изживее живота си в служене на Вишну, Върховната Личност на Бога“. Това е единственият път за постигане живот на преданоотдаден.

В зависимост от своята природа хората принадлежат към едно от следните съсловия: *брахмана*, *кшатрия*, *вайшия*, *шудра*, *санкара* и *антяджа*. Независимо, че в много страни системата *варнашрама* не е изразена явно и в цялата си пълнота, тя може да бъде наблюдавана и там – в скрита, неявна форма. В зависимост от своята природа, човек се усъвършенства в един или друг тип занятие, и съответно, в едни или други начини за печелене на средства за живеене. Когато избира занятия и средства за изхранване, които не отговарят на неговия тип, човек сам привлича неуспеха върху себе си. Какво да говорим за неуспехите? Най-лошо от всичко е, че той вреди на своето предано служене. Раждането в едно или друго семейство изобщо не е главен критерий: като най-важна и единствена основа тук служи природата на дадения човек. „Шримад Бхагаватам“ (7.11.35) отбелязва:

**яся ял лакшанам проктам пумсо варнабхивянджакам
яд анятрапи дришйета тат тенаива винирдишет**

„Ако някой проявява признаците на *брамин*, *кшатрия*, *вайшия* или *шудра*, така както са описани по-горе, дори да се е родил в различна класа, на него трябва да се гледа според тези признаци и класификации“. Шридхара Свами пише в своя коментар: *шамадибхир ева брахмананди вявахаро мукхях, на джати матрад итй аха - ясийети, яд яди анятра варнантиаре 'пи дришйета тад варнантиарам тенаива лакшана нимиттенаива варнена винирддишет, на ту джати нимиттенетй артхах*. „Главната отличителна черта на *брахмана* са спокойствието и редица други качества, а далеч не раждането в *брахминско* семейство. Ако подобни признаци се проявяват в хората от една или друга класа, те следва да бъдат считани за *брахмини*. Неправилно е да се мисли, че тяхната каста се определя от раждането им“. Трябва да бъде следвана тази вечна *варнашрама-дхарма*. Това често носи полза за преданото служене. Нека членовете на четирите *варни* и представителите на нисшите касти да се стремят да развият своята *саттвична* природа. Дори извънкастовия човек (ако въз основа на неговите праведни дела му се усмихне късмета) трябва да възпитава в себе си качеството благост, като следва правилата за поведение на *шудрите*. Но преданото служене трябва да бъде главен приоритет на човека. Като развива в себе си качеството благост, с милостта на преданите той трябва да се предвижда към *ниргуна*, нематериалното ниво. Такива са етапите на *санатана-дхарма*. Представителят на всяка от *варните* е признат за най-добър сред *брахмините*, ако притежава преданост. А животът на *брахмина*, който вечно се намира в границите на благостта е безполезен, ако е лишен от преданост.

Като пример ще си спомним едно изречение: както казва знаменитият *махатма* (Шрила Нароттама даса Тхакур в „Према-бхакти-чандрика“), *махаджанера йеи патха, та 'те ха 'ба анурата, нурванара кария вичара*. „Аз ще бъда верен на пътя, изминат от древните и по-съвременни *махаджани*“. *Ришите* и *махатмите*, които са учили хората преди появяването на Шри Чайтаня Махапрабху, се наричат древни *махаджани*, а поведението и деянията, проявени за хората от *махаджаните* след появяването на Шри Чайтаня Махапрабху, се отнасят към живота на по-съвременните *махаджани*. Начинът на живот на по-съвременните *махаджани* е признат за по-съвършен и ние трябва да вземаме пример от тях. Поведението на Шри Чайтаня Махапрабху и Неговите последователи е предназначено да даде наставление на хората, така че във всички отношения трябва да следваме тяхното поведение.

Какво трябва да бъде поведението на *ваишнавата*? Пример за такова поведение ни е дал животът на последователите на Шри Чайтаня Махапрабху. Доколкото е възможно, ще се опитам да го опиша накратко. Преди всичко ще разкажа за поведението и заниманията на *грихастха*, както ни учи за това примерът на Шри Чайтаня и последователите Му.

Семейният трябва да си намери добра жена, която да му помага за неговото предано служене. В „Чайтаня Чаритамрита“ (Ади, 15.26-27) Бог казва:

**грихастха ха-илама, ебе чахи гриха-дхарма
грихини вина гриха-дхарма на хая шобхана**

„Без жена – мислеше си Бог Чайтаня – животът на стопанина е лишен от смисъл“. Така Богът реши да се ожени. „Домът е пуст без жена, тъй като само жената прави дома дом. Този, който има жена, може да достигне с нея всички цели в човешкия живот“.

Човек води праведен семеен живот със своята съпруга, раждат им се синове и дъщери – слуги и слугини на Кришна. Издържане на семейството означава изкарване на средства за тяхното съществуване. Този начин на живот изисква праведно изработено състояние и по този повод Шри Чайтаня Махапрабху е казал („Чайтаня Бхагавата“, Антя, 5.41 и „Чайтаня Чаритамрита“, Мадхя, 15.96):

**прабху бале, - паривара анека томара
нирваха кемате табе хаibe сабара?
„грихастха“ хайена инхо, чахийе санчая
санчая на каиле кутумба-бхарана нахи хая**

„Господ каза: „Твоето семейство е толкова многолюдно, как ще ги изхраниш всичките? На този, който е избрал пътя на семейния, са му нужни достатъчни доходи. А на този, който няма такива доходи, му е много трудно да издържа семейството си“.

На подходяща възраст човек трябва да получи образование, но той не бива да изучава атеистична литература. Господ казва („Чайтаня Бхагавата“, Ади, 12.49 и Мадхя, 9.241-242):

**паде кене лока? - кришна бхакти джанибаре
се яди нахила, табе видя ки каре?
вишай-мадандха саба кичхуи на джане
видя-маде, дхана-маде ваишнава на чине
бхагавата падияо ка 'ро буддхи наша**

„Защо учат хората? Образованието е предназначено, за да бъде разбрано служенето на Бог Кришна. Ако пропуснеш това, тогава какъв е смисълът от образованието? Хората са заслепени от своята гордост и от стремежа си за светски наслаждения. Възгордявайки се от своето образование и богатство, те не могат да разберат *вашинавата*. При неправилно изучаване на „Шримад Бхагаватам“ разумът на човека се покрива от мрака“.

По думите на Бога, служенето на гостите е главното задължение на *грихастхите*. В „Чайтаня Бхагавата“ (Ади, 14.21, 26) е казано:

**грихастхере махапрабху шикхайена дхарма
атитхира сева - грихастхера мула-карма
акаитаве читта-сукхе я ‘ра йена шакти
таха карилей бали атитхите бхакти**

„По този начин Бог е удовлетворил всички Свои гости и е показал на света поведението на съвършения семеен. Главното от задълженията на *грихастхите* е служенето на своите гости. Ако семейният служи на своите гости без лицемерие и по своите възможности, наричат го гостоприемен“.

Отношенията на *грихастха* с хората трябва да бъдат прости и искрени. В неговото сърце не бива да има никаква лъжа или двуличие. „Чайтаня Бхагавата“ (Ади, 14.142) привежда следните думи на Бога:

**атаева грихе туми кришна бхаджа гия
кутинати парихари’ еканта хаия**

„Затова връщай се в дома си и почитай Бог Кришна с пълно внимание, като отхвърлиш всякакво лицемерие“.

Най-важното задължение на *грихастха* се състои в служене на по-старшите. Господ казва („Чайтаня Чаритамрита“, Ади, 15.20):

**грихастха ха-ия кариба пита-матара севана
ихате-и тушта хабена лакшми-нараяна**

„По-нататък аз ще се сдобия със семейство и ще служа на нашите родители, тъй като това ще достави радост на Бог Нараяна и на Неговата съпруга, богинята на щастието“.

За семейния е важно да приеме правилата за отречение с цялото си сърце. Той не трябва да бъде отречен само по своето облекло. Както е посочил Бог („Чайтаня Чаритамрита“, Мадхя, 16.237-239):

**стхира хана гхаре яо, на хао ватула
краме краме пая лока бхава-синдху-кула**

**марката-ваирагя на кара лока декхана
ятха-йогя вишая бхунджа’ анасакта хана**

**антаре ништха кара, бахйе лока-вявахара
ачират кришна томая карибе уддхара**

"Бъди търпелив и се върни у дома. Не бъди безумец. Скоро ще бъдеш в състояние да пресечеш океана на материалното съществуване. Не трябва да се превръщаш в отдаден

циркаджия и да ставаш мним отреченик. За момента се радвай на материалния свят по подобаващ начин и не се привързвай към него.” Шри Чайтаня Махапрабху продължи: "В сърцето си трябва да съхраниш верността си, но отвън може да се държиш като обикновен човек. Така Кришна скоро ще бъде много доволен и ще те избави от лапите на мая“.

Дългът на семейния е да се труди за благо на всеки. Господ казва („Чайтаня Чаритамрита”, Ади, 9.41, 7.92):

**бхарата-бхумите хаила манушя-джанма яра
джанма сартхака кари’ кара пара-упакара
нача, гао, бхакта-санге кара санкиртана
кришна-нама упадеши’ тара’ сарва-джана**

„Този, който е бил роден като човешко същество в земята на Индия [Бхарата-варша] трябва да направи живота си успешен и да работи за благо на всички останали хора. Мое скъпо дете, продължавай да танцуваш, да възпяваш и да изпълняваш *санкиртана* заедно с отдадените. Нещо повече, върви и проповядвай ценността на възпяването на *кришна-нама*, защото чрез този процес ще съумееш да избавиш всички пропаднали души“.

Тази практика на предано служене в никакъв случай не бива да бъде следвана заедно с двулични и лицемерни хора. Дори на уличната *санкиртана* е важно да се пее и да се танцува само с чисти предани на Бога. Ние не трябва да възпяваме святото име заедно с тези, които не са предани на Бога.

Във всички свои дела семейният трябва изцяло да се уповава на волята на Бога. Господ казва („Чайтаня Бхагавата”, Мадхя, 28.55):

**шуна мата, йшварера адхина самсара
свантра хаите шакти нахика кахара**

„Слушай, скъпа майко! Целият свят се намира под властта на Бог, на никого не е по силите да живее независимо от Него“.

Семейният трябва старателно да избягва приятелството с непредани, жени и разпуснати хора. „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 22.87) привежда следните думи на Бога:

**асат-санга-тяга, - еи ваишнава-ачара
„стри-санги“ - ека асадху, „кришнабхакта“ ара**

„Един *ваишнава* винаги трябва да избягва общуването с обикновени хора. Те са много привързани към материята и най-вече към жените. Нужно е *ваишнавите* да избягват също и компанията на онези, които не са отдадени на Бог Кришна“.

Като изпълнява задълженията, предписани за *ванапрастха*, за *ваишнава* е важно да получава достатъчно средства, за да издържа себе си и своето семейство. Той не трябва да печели пари по осъдителен начин. Господ Нитянанда Прабху казва („Чайтаня Бхагавата”, Антя, 5.685-688):

**шуна двиджа, ятека патака каили туи
ара яди на карис, саба ниму муни
парахимса, дака, чури - саба аначара
чхада гия, иха туми на кариха ара**

**дхарма патхе гия туми лаха хари-нама
табе туми анйере кариба паритрана
ята саба дасю, чора дакия ания
дхарма-патхе сабаре лаояо туми гия**

„Сега слушай внимателно, о, *брахмане*! Аз ще поема върху себе си бремето на всички твои предишни грехове, ако ти не ги повтаряш в бъдеще. Не са нужни повече агресия и насилия, грабежи и убийства. Откажи се от това завинаги. Живей предан живот, като възпяваш имената на Върховния. Тогава, впоследствие ти и сам ще можеш да спасяваш другите. Върви, и като срещаш други разбойници им помагай да застават по пътя на чистия, духовен живот“.

Семейният не трябва да се увлича по чужди жени или по проститутки. За това свидетелства историята за Бог и *брахмина* Кришнадаса, приведена в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 9.226-228):

**госанира санге рахе кришнадаса брахмана
бхаттатхари-саха тахан хаила дарашана
стри-дхана декхана танра лобха джанмаила
аря сарала випрера буддхи-наша каила**

„Шри Чайтаня Махапрабху бе придружаван от слугата си, Кришнадаса. Той бе *брамин*, но се бе срещнал с Бхаттатхарите. Бхаттатхарите примаиха с помощта на жени *брамина* Кришнадаса, който бе простодушен и мекушав. По силата на лошата им компания, те оскверниха неговата интелигентност. Привлечен от Бхаттатхарите, Кришнадаса отиде при тях рано сутринта. Богът също бързо отиде там, само за да го намери“.

Бог спасил *брахмина* от женските обятия, като го издърпал от жените за косата. Изразът *сарала випра* указва младият, нестабилен дух на *брахмана*.

Истинският семеен повтаря сто хиляди имена на Бога всеки ден. Чистите предани трябва да приемат *прасадам* именно в домовете на такива *грихастхи*. Господ казва („Чайтаня Бхагавата“, Антя, 9.121-2):

**прабху бале, - джана, „лакшешвара“ бали каре?
прати-дина лакша-нама йе грахана каре
се джанера нама ами бали „лакшешвара“
татха бхикша амара, на яи аня гхара**

„Бог отговорил: „Знаеш ли ти кой е *лакшешвара*? *Лакшешвара* е човек, който повтаря една *лакша* (сто хиляди) свети имена ежедневно. Такъв човек аз наричам *лакшешвара*, в домовете на такива хора, - и в никакви други, - аз приемам храна“.

Между *сартите* и *ваишнавите* не съществуват разногласия в правилата за следване на религиозните норми. Бог отговорил („Чайтаня Бхагавата“, Антя, 9.388-9):

**адхама джанера йе ачара, йена дхарма
адхикари ваишнавео каре сеи карма
кришна крипайе се иха джанибаре паре
е саба санкате кеха маре, кеха таре**

„Обикновено възвишеният *ваишнава* външно е зает със същата дейност, както и човекът със светски стремежи. Те постигат това по милостта на Кришна. В противен случай подобна загадка може да отклони към освобождение или към гибел“.

Смисълът на този текст се състои в това, че убеждението в сърцето на *ваишнава* е свободно и непринудено, и истинският *ваишнава* е способен да разбере убежденията на другия *ваишнава*, зает със същата дейност, каквато вършат *смартите*. Този, който е неспособен да разбере това, не може да се отнася към *ваишнавите* с почитание и в следствие на тази печална заблуда, попада в ада.

„Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 15.104) привежда разяснението на Бога за задълженията на семейните:

**прабху кахена - „кришна-сева“, „ваишнава-севана“
„нирантара кара кришна-нама-санкиртана“**

„Шри Чайтаня Махапрабху отвърна: "Продължавай да възпяваш без прекъсване святото име на Кришна. Винаги, когато е възможно, служи на Него и на Неговите предани, *ваишнавите*."

Дълг на *грихастхите* е постоянно да повтарят светите имена на Бога и да служат на *ваишнавите* и на Върховния, като се опират на помощта на роднините си и като използват богатството си, спечелено благодарение на праведния си живот. Що се отнася до служенето на *ваишнавите*, те трябва да знаят, че съществуват три типа искрени *бхакти* на Бога, и служенето на такива *ваишнави* е известно като *ваишнава-сева*. Не е задължително да канят в дома си множество *ваишнави*, но независимо кога и независимо защо при семейния идва *ваишнава*, дълг на семейния е да му помогне, като отдели за това необходимото внимание. Когато събира в дома си прекалено много *ваишнави*, семейният може да допусне някакви оскърбления. Както е казано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 15.197):

**бахута санньаси яди айсе ека тхани
саммана карите нари, апарадха пай**

„Ако всички *санньаси* дойдат заедно, за мен ще е невъзможно да им отдам нужната почит. Така ще се превърна в оскърбител“.

Задължение на *грихастха-ваишнава* е да проявява милост към бедните и падналите. Както е казано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 3.237):

дине дая каре, - еи садху-свабхава хая

„Мой скъпи господарю, приеми ме в добрината си и бъди милостив към мен, защото на светците подобава да са мили с окаяните и пропадналите“.

На *грихастха-ваишнава* не му подобава желанието самоволно да напусне този свят под влиянието на гнева или прекалената чувствителност. Както отбелязва Бог в „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 4.57):

**деха-тягади ята, саба - тамо-дхарма
тамо-раджо-дхарме кришнера на пайе марма**

„Постъпки като самоубийството се намират под влияние на *гуната* на невежеството, а намирайки се в невежество и страст, човек не може да разбере кой е Кришна“.

Не може да става и дума при поклонението си на Кришна, човек повече или по-малко да заема високо положение в зависимост от своя обществен статус. Представителите на различните слоеве на обществото са заети с различна дейност, което е свързано преди всичко с повече или по-малко развития интелект, но в преданото служене не съществуват подобни различия. Както Бог е потвърдил в „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 4.66-67):

**нича-джати нахе кришна-бхаджане айогя
сат-кула-випра нахе бхаджанера йогя
йеи бхадже сеи бада, абхакта - хина, чхара
кришна-бхаджане нахи джати-кулади-вичара**

„Човек, който е роден в низше семейство, не е недостоеен да отдава предано служене на Бог Кришна, нито пък друг е подходящ да отдава предано служене само заради това, че е роден в аристократично семейство на *брахмани*. Всеки, който се захваща да служи с преданост, е извисен, а неотдаденият е винаги недостоеен и отблъскващ. Затова при отдаването на предано служене към Бога не се взима под внимание потеклото“.

Също в „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 5.84) е казано:

**санньаси пандита-ганера карите гарва наша
нича-шудра-двара карена дхармера пракаша**

„За да срази фалшивата гордост на тъй наречените отреченици и образовани учени, Той разпространи истинските религиозни принципи дори чрез един *шудра*, човек от ниско потекло, роден в четвъртата класа“.

Грихастха-ваишнавата трябва да бъде удовлетворен с храна и дрехи, които е получил без особени усилия. Както е отбелязано в „Чайтаня Бхагавата“ (Антя, 4.293):

**саба' хаите бхагяванта - шри шака, вьнджана
пунах пунах яха прабху карена грахана**

„Най-щастливите от всички живи същества са спанакът и зеленчуците, нали Господ ги вкусва отново и отново“.

Грихастха-ваишнавите трябва да изпълняват преданото служене с непрекъснато внимание, като знаят, че Кришна е повелителят на всички. Те не бива да се отнасят пренебрежително към боговете, почитани в *смарта-сампрадая*. Както е казано в „Чайтаня Бхагавата“ (Антя, 4.243):

**на мане' чаитаня-патха, болая „ваишнава“
шивере амания каре вьртха та 'ра саба**

„Човек може да нарича себе си *ваишнава*, но ако се отнася без почитание към Бог Шива и ако не следва пътя, посочен от Бог Чайтаня, всички негови усилия са напразни“.

Задължението на *грихастхите* е да се трудят за благо на другите, понякога дори в ущърб на личните си интереси. В „Чайтаня Бхагавата“ (Антя, 3.365) се казва:

**апанара бхала хаи йете джана декхе
суджана апана чхадияо пара ракхе**

„Другите хора търсят само своята лична изгода, но благородният човек се грижи за другите, като забравя за личните си интереси“.

Грихастха-вашинавата обожава и се отнася с дълбоко уважение към *туласи*. Както е отбелязано в „Шри „Чайтаня Бхагавата““ (Антя, 8.159-160):

**санкхя нама лаите йе стхане прабху ваисе
татхаи ракхена туласире прабху паше
туласире декхена, джапена санкхя-нама
е бхакти-йогера таттва ке буджхибе ана?**

„Където и да седне Бог, за да повтори Своите кръгове, Той винаги избира място пред *туласи* и гледа към нея, докато повтаря *мантрата*. На кого е по силите да постигне науката за преданото служене?“

Семейният, предан на Бога е велик и славен, а семейният, лишен от преданост, е наистина жалък. Във всички отношения с хората, в които се налага да встъпи *грихастха*, той трябва да търси убежище в святото име на Кришна. Като описва характера на *махаджан* Шри Калидаса, „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 16.6-7) съобщава:

**маха-бхагавата тенхо сарала удара
кришна-нама-„санкете“ чалая вявахара
каутукете тенхо яди пашака кхеляя
„харе кришна“ „кришна“ кари? пашака чалая**

„Калидаса бе много напреднал отдаден, ала въпреки това бе простодушен и широко скроен човек. Той мантруваше святото име на Кришна, докато извършваше всичките си обичайни дейности. Когато хвърляше зарове на шега, той мантруваше Харе Кришна, докато го правеше.

На никого не са позволени нечестните начини за печелене или харчене на пари. Също е забранено да се вземат рушвети. Както е казал Бог в „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 9.90, 9.142-144):

**раджара вартана кхая, ара чури каре
раджа-дандя хая сеи шастрера вичаре
„вяя на кариха кичху раджара мула-дхана“
раджара мула-дхана дия йе кичху лабхя хая
сеи дхана кариха нана дхарме-карме вяя
асад-вяя на кариха, - яте дуи-лока яя**

„Не харчи нищичко от приходите на правителството. На първо място трябва да изплащаш приходите, дължими на царя, а след това може да похарчиш остатъка за религиозни и плодonoсни дейности. Не пропилявай и петаче за греховни дейности, заради които ще се окажеш губещ както в този, така и в следващия живот.“

Грихастха трябва да приеме чист духовен учител, изпълнен с преданост. Както е казано в „Шри Чайтаня Бхагавата““ (Мадхя, 21.65):

гуру ятха бхакти-шуня, татха шишыгана

„На *гуру*, който е лишен от преданост, такива са и учениците му“.

За семейния е особено важно да следи да не оскърби *ваишнавите*. В „Шри Чайтаня Бхагавата“ (Мадхя, 22.33) са приведени следните думи на Бога:

**йе ваишнава-стхане апарадха хая я ‘ра
пунах сеи кшамиле се гхуче, нахе ара**

„Този, който е съгрешил към *ваишнава*, няма да получи изкупление, докато оскърбеният *ваишнава* не му прости“.

Служенето на *ваишнавите* е главното задължение на семейния. Както е казано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 16.57, 16.60):

**ваишнавера шеша-бхакшанера етека махима
калидасе паояила прабхура крипа-сима
бхакта-пада-дхули ара бхакта-пада-джала
бхакта-бхукта-авашеша - тина маха-бала**

„Приемането на остатъците от храната на *ваишнавите* е толкова значимо, че подбуди Шри Чайтаня Махапрабху да предложи на Калидаса върховната си милост. Прахта от нозете на *бхакта*; водата, умилана нозете на преданоотдаден и остатъците от храната, оставени от *бхакта*, са три много мощни субстанции“.

В „Шримад Бхагаватам“ (11.20.27-28) са приведени думите на Бог Кришна, който разказва на семейния по какъв начин трябва да живее *грихастха*, докато не бъде победена неговата склонност към светски наслаждения и той не получи цялата пълнота от качества на чистия предан:

**джата-шрадхо мат-катхасу нирвиннах сарва-кармасу
веда духкхатмакан каман паритяге ‘пй анишварах
тато бхаджета мам притах шрадхалур дридха-нишчаях
джушаманаш ча тан каман духкходаркамш ча гархаян**

„Пробудил вяра в разказите за Моята слава, отвратен от всички материални дейности, знаейки, че цялото сетивно наслаждение води до страдание, ала при все това неспособен да се откаже от всички чувствени радости, Моят предан трябва да остава щастлив и да Ме обожава с голяма вяра и убеденост. Дори понякога да се занимава с наслаждение на сетивата, Моят предан знае, че всичко това води до жалки резултати и искрено се разкайва за постъпките си“.

Когато семейният вече е придобил вяра, той трябва да получи посвещение във възпяване на Харе Кришна *маха-мантрата*. Както е казано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 22.64):

**шрадхаван джана хая бхакти-адхикари
„уттама“, „мадхяма“, „каништха“ - шрадха-анусари**

„Един вярващ предан е наистина подходящ кандидат за любящото служене към Бога. Съответстващо на своята вяра, човек е определян като най-висш отдаден, отдаден на средно ниво и начинаещ“.

Грихастха-ваишнавата трябва постепенно да придобие всички качества, споменати в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 22.78-80):

**крипалу, акрита-дроха, сатя-сара сама
нидоша, ваданя, мриду, шучи, акинчана
сарвопакарака, шанга, кришнаика-шарана
акама, аниха, стхира, виджита-ша-гуна
мита-бхук, апраматга, манада, амани
гамбхира, каруна, маитра, кави, дакша, мауни**

„*Бхактите* винаги са милостиви, смирени, истинни, еднакви към всички, безгрешни, великодушни, нежни и чисти. Те нямат материални притежания и извършват благоприятна за всеки дейност. Те са умиротворени, отдадени на Кришна и лишени от желаниа. Безразлични към материални придобивки, те са установени в предано служене. *Бхактите* напълно контролират шестте лоши качества – похот, гняв, алчност и т.н. Отдадените се хранят само толкова, колкото е нужно и не се опияняват. Те са почтителни, сериозни, състрадателни и без фалшив престиж. Преданите са приятелски настроени, поетични, вещи и тихи“.

Грихастха-ваишнавата се стреми към приятелско общуване с по-възвишените предани. „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 22.83) посочва:

кришна-бхакти-джанма-мула хая „садху-санга“

„Коренната причина за преданото служене към Кришна е общуването с напреднали *бхакти*. Дори когато нечия спяща любов към Кришна се пробужда, близостта с отдадените е отново най-съществена“.

От цялото множество видове предано служене най-голямо внимание трябва да бъде обърнато на неговите пет вида, изброени в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 22.128-129):

**садху-санга, нама-киртана, бхагавата-шравана
матхура-васа, шри-муртира шрадхя севана
сакала-садхана-шрештха еи панча анга
кришна-према джанмая еи панчера алпа санга**

„Необходимо е човек да общува с *бхактите*, да мантрува свято то име на Бога, да слуша „Шримад Бхагаватам“, да живее в Матхура и да обожава *мурти* с вяра и почит. Тези пет елемента на преданото служене са най-добрите от всички. Дори и бледото им изпълнение пробужда любов към Кришна“.

Човек трябва постепенно да се издига над следването на предписаните правила на предаността, пропити от чувството за дълг, като развива в себе си спонтанна любов към Бога. С достигането на такава любов много предписания ще станат безполезни сами по себе си, а изкуплението ще изгуби своя задължителен характер. „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 22.140, 22.142-143) описва настъпващата промяна по следния начин:

**кама тяджи’ кришна бхадже шастра-агя мани’
дева-риши-питрадикера кабху нахе рини
видхи-дхарма чхади’ бхадже кришнера чарана
нишиддха папачаре тара кабху нахе мана
агяне ва хая яди „папа“ упастхита
кришна танре шуддха каре, на карая праяшчитга**

„Ако човек се откаже от всички материални желания и изцяло се заеме с трансцендентално любящо служене към Кришна, както е предписано в разкритите писания, той никога не е задължен на полубоговете, мъдреците и предците. Въпреки че чистият предан не следва всички предписани принципи на *варнашрама*, той обожава лотосовите нозе на Кришна. Поради това, естествено няма склонност към извършване на грях. Ако, обаче, случайно някой предан бъде въвлечен в греховна дейност, Кришна го пречиства. Не е нужно той да претърпи предписаната форма на изкупление“.

Грихастха-ваишнавата не трябва да се стреми към философско знание или към някаква форма на отречение, различни от знанието за вечните взаимоотношения на неговото предано служене към Върховния Бог и отречението, което е следствие от такова служене. Човек, който обожава Кришна с особено внимание и усърдие, в резултат на това достига цялата пълнота на щастieto. Както е казано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 22.145):

**гяна-ваирагяди - бхактира кабху нахе „анга“
ахимса-яма-ниямади буле кришна-бхакта-санга**

„Пътят на умозрителното знание и отречението не е съществен за преданото служене. Всъщност, добрите качества като ненасилие и контрол над ума и сетивата автоматично придружават отдадения на Бог Кришна“.

„Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 23.10-13) съобщава за различните нива на преданост към Бог Кришна. Ето как трябва да се изкачваме по тях:

**садху-санга хаите хая „шравана-киртана“
садхана-бхактйе хая „сарванартха-нивартана“
анартха-нивррти хаиле бхактйе „ништха“ хая
ништха хаите шраванадйе „ручи“ упаджая
ручи хаите бхактйе хая „асакти“ прачура
асакти хаите читте джанме кришне притй-анкура
сеи „бхава“ гадха хаиле дхаре „према“-нама
сеи према - „прайоджана“ сарвананда-дхама**

„Когато, в компанията на отдадените, някой е насърчен в преданото служене и следва предписаните принципи, слушането и възпяването, той се освобождава от всички нежелани замърсявания. Когато някой е освободен от всички нежелани замърсявания, той напредва с твърда вяра. Когато силната вяра в преданото служене се пробуди, вкусът към слушането и възпяването също се събужда. Когато вкусът е пробуден се ражда дълбока привързаност, а чрез тази привързаност, семенцето на любовта към Кришна расте в сърцето. Когато това екстатично емоционално ниво се усили, то се нарича любов към Бога. Тази любов е окончателната цел на живота и изворът на всички радости.

Грихастха-ваишнавата трябва постоянно да повтаря светите имена, като при това старателно избягва десетте оскърбления. Както е указано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 4.70-71):

**бхаджанера мадхйе шрештха нава-видха бхакти
„кришна-према“, „кришна“ дите дхаре маха-шакти
тара мадхйе сарва-шрештха нама-санкиртана
нирапарадхе нама лаиле пая према-дхана**

„Сред начините за извършване на предано служене, деветте предписани метода са най-добрите, защото тези процеси имат огромната сила да дарят Кришна и екстатичната любов към Него. От деветте процеса на преданото служене, най-важният е винаги да се възпява святото име на Бога. Ако някой прави това, избягвайки десетте вида оскърбления, той с лекота се сдобива със скъпоценната любов към Бога“.

Преданото служене на семейния не трябва да бъде основано на повърхностни религиозни емоции. „Чайтаня Бхагавата“ (Мадхя, 23.41) привежда следните думи на Бога:

**мора нритя декхите ухага кон шакти?
паях пан кариле ки моте хая бхакти?**

„Доколко той е готов да види моя танц? Може ли храненето само с мляко да направи човека мой предан?“

За живото същество желанието да служи е естествено, а в същото време да се чувства като господар е вредно и неестествено. За това говори и „Чайтаня Бхагавата“ (Мадхя, 23.480, 23.482):

**удара-бхарана лаги' ебе папи саба
лаояя „ишвара ами“ - муле джарадгава
куккурера бхакша деха - ихаре лаия
балайе „ишвара“ вишну-мая мугдха хаия**

„Всички грешници провъзгласяват себе си за Бог, въпреки че в действителност не са с ума си. Притежавайки материално тяло, на което е съдено да стане храна за кучетата, под влиянието на външната енергия на Бог Вишну, те наричат себе си Бог.“

Грихастха-ваишнавата формира своя характер като следва примера на Бог Чайтаня и Неговите последователи. Семейният трябва да живее и да припечелва прехраната си по същия начин, както са изкарвали средства за съществуването си Бог Чайтаня и Неговите последователи. Ако в изпълнение на своите дела човек се стреми към Кришна, всички негови действия ще бъдат благоприятни. Ако се стреми към наслаждение на физическите сетива и към светски достижения, човек става материалист. За предания няма значение дали остава семеен или става *санньяси*. Шрила Рамананда Рая, Шри Пундарика Видянидхи, Шри Шриваса Пандита, Шри Шивананда Сена, Шри Сатяраджа Хан и Шри Адвайта Прабху са били *грихастхи*, но всички те са ни показали пример за безгрешен начин на живот. Разликата между семейния и *санньяси* е в различните начини за добиване на средства за съществуване. Ако семейният живот подпомага преданото служене, семейният не бива да изоставя дома си. Напротив, негов дълг е да остава *грихастха*, запазвайки отречеността си от светското. Ако домашните условия са неблагоприятни за неговото служене, той има право да напусне дома. В този случай неговата непривързаност към дома е уместна. По тази причина Шриваса Пандит не е напуснал своя дом, а Сварупа Дамодара е приел *санньяса*. Именно по тези съображения много настоящи предани са останали да живеят в домовете си, а много са се отделили в гората. Ако по сходни причини човек е напуснал дома, той има право да се нарича истински *санньяси*. Такъв човек винаги се грижи да не извършва оскърбления против святото име.

Сега ще обсъдим живота на *санньяси*. „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 6.222-227, 236-237) привежда следните думи, които Шри Чайтаня Махапрабху е казал за Рагхунатха Даса Госвами, който е дал обет за отречение:

бхала каила, ваирагира дхарма ачарила

„Когато Шри Чайтаня Махапрабху чу това, Той беше много удовлетворен и каза: „Рагхунатха даса е постъпил добре. Неговата постъпка подхожда на личност в ордена на отречението“.

**ваираги карибе сада нама-санкиртана
магия кхана каре дживана ракшана**

„Една личност в ордена на отречението трябва винаги да възпява свящото име на Бога. Той трябва да проси никакви подаяния, за да се храни и по този начин да поддържа живота си“.

**ваираги хана йеба каре парапекша
каря-сиддхи нахе, кришна карена упекша**

„Един *вайраги* (личност в ордена на отречението) не трябва да зависи от другите. Ако прави това, той няма да успее и ще бъде пренебрегнат от Кришна“.

**ваираги хана каре джихвара лаласа
парамартха яя, ара хая расера ваша**

„Ако една отречена личност има силно желание да вкухва различни храни с езика си, неговият духовен живот ще се погуби и той ще стане роб на вкусовете на езика си“.

**ваирагира критя - сада нама-санкиртана
шака-патра-пхала-муле удара-бхарана**

„Дългът на една личност в ордена на отречението е да възпява Харе Кришна *мантра* винаги. Той трябва да удовлетвори стомаха си с каквито зеленчуци, листа, плодове и корени са достъпни“.

**джишвара лаласе йеи ити-ути дхая
шишнодара-параяна кришна нāхи пая**

„Човек, който робува на езика и така се влечи насам-натам, воден от гениталиите и корема си, не може да постигне Кришна“.

**грамя-катха на шунибе, грамя-варта на кахибе
бхала на кхаибе ара бхала на парибе**

„Не говори като обикновените хора и не слушай какво казват. Не яж много вкусна храна и не се обличай много хубаво“.

**амани манада хана кришна-нама сада ла'бе
врадже радха-кришна-сева манасе карибе**

„Не очаквай почит за себе си, но отдавай цялата си почит на другите. Винаги възпявай святото име на Бог Кришна и в ума си отдавай служене на Радха и Кришна във Вриндавана“.

Саньяси не може да живее в едно селище със своите роднини. Както е указано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 3.177):

**саньясира дхарма нахе - саньяса карина
ниджа джанма-стхане рахе кутумба лана**

„След приемането на *саньяс*, на един *саньяси* не се позволява да остане в родното си място, заобиколен от своите роднини“.

Този, който се е отрекъл от света, не трябва да се среща с царя или с жени. В „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 11.7) Бог отбелязва:

**виракта саньяси амара раджа-дарашана
стри-дарашана-сама вишера бхакшана**

„Като се има предвид, че съм в ордена на отречените, за Мен е толкова опасно да се срещна с цар, колкото е и с жена. И в двата случая това би било същото като да пия отрова“.

Този, който се е отрекъл от света, трябва винаги да съхранява непорочност. Както е казано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 12.51, 12.53):

**шукла-вастре маси-бинду яичхе на лукая
саньясира алпа чхидра сарва-локе гая
прабху кахе, - пурна яичхе дугдхера каласа
сура-бинду-пате кеха на каре параша**

„Веднага щом хората открият дори и малък недостатък в поведението на един *саньяси*, те разпространяват слуха като пожар. Черното мастилено петно не остава скрито върху белия плат. То винаги е очебийно.“

„Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 17.228-229) описва по следния начин живота на човек, който е дал обет за отречение:

**преме гарагара мана ратри-дивасе
снана-бхикшади-нирваха карена абхясе**

„Където и да беше Шри Чайтаня Махапрабху, дори само да чуеше името Вриндавана, това беше достатъчно да увеличи Неговата екстатична любов. Сега, когато действително преминаваше през горите на Вриндавана, денем и нощем умът Му беше потопен в океан от екстатична любов. Той се хранеше и къпеше само по навик“.

За признаците на неискрения *саньяси* Господ е казал така в „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 2.117-118, 120, 124, 5.35-36):

**прабху кахе, - ваираги каре пракрити самбхашана
декхите на парон ами тахара вадана
дурвара индрия каре вишая-грахана
дарави пракрити харе мунер апи мана
кшудра-джива саба марката-ваирагя кария
индрия чарана буле „пракрти“ самбхашия**

**прабху кахе, - мора ваша нахе мора мана
пракрити-самбхаши ваираги на каре даршана
ами та' санньяси, апанаре виракта кари' мани
даршана раху дуре, „пракритира“ нама яди шуни
табахин викара пая мора тану-мана
пракрити-даршане стхира хая кон джана?**

„Шри Чайтаня Махапрабху каза на Джагадананда Пандита: „Мой скъпи Пандите, ти си Ми донесъл масло от Бенгал, но тъй като съм приел стъпалото на отречението, не мога да го приема“. Джагадананда Пандита отговори: „Кой ти разказа тези измислици? Не съм донесъл никакво масло от Бенгал“. След като разби делвата, Джагадананда Пандита се върна в дома си, залости вратата и си легна. Щом привърши обедните си ритуални задължения, Богът се появи за обяд. Джагадананда Пандита уми нозете на Бога и Му предложи място за сядане. „Аз съм *санньяси*,“ каза Той, „и определено се считам за отречен. Но какво да говоря за това да видя жена, дори само като чуя име на жена, усещам промени в тялото и ума си. Затова кой може да остане хладнокръвен при вида на жена? Това е много трудно“.

Отречението в сърцето на семейния също се цени много високо. „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 5.80) привежда следните думи на Бога:

**„грихастха“ хана нахе рая шад-варгера ваше
„вишайи“ хана санньясире упадее**

„Макар Рамананда Рая да бе семеен, той не бе подвластен на шестте вида телесни промени. Макар привидно да бе богаташ, той бе учител дори на отречениците“.

Човекът, който се е отрекъл от света, не може да приема угощения или подаръци от материалистично настроени хора, и не трябва да приканва други *санньяси* да приемат храна и други подаръци от материалисти. „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 6.274, 6.275) привежда следните думи на Шрила Рагхунатха Даса Госвами:

**вишайира дравя лана кари нимантрана
прасанна на хая ихая джани прабхура мана
мора читта дравя ла-ите на хая нирмала
еи нимантране декхи, - „пратиштха“-матра пхала**

„Аз каня Шри Чайтаня Махапрабху като приемам продукти от хора материалисти. Знаем, че Богът не е удовлетворен от това в ума си. Съзнанието ми е нечисто, защото аз приемам всички тези стоки от хора, които се интересуват единствено от богатство и пари. Затова с този вид покана получавам само някаква материална репутация“.

В отговор Бог казал „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 6.278, 6.279):

**вишайира анна кхаиле малина хая мана
малина мана хаиле нахе кришнера смарана
вишайира анна хая „раджаса“ нимантрана
дата, бхокта - дунхара малина хая мана**

“Когато човек яде храна, предложена от материалист, умът му се замърсява, а когато умът е замърсен, човек не може да мисли за Кришна правилно. Когато човек приеме покана от личност, която е замърсена от материалната *гуна* на страстта, и този, който предлага храна, и този, който я приема, са със замърсено съзнание“.

Санньяси не може да проявява настоятелност в очакването си да получи подаяние. В „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 6.284, 6.286) се казва:

**прабху кахе, - бхала каила, чхадила симха-двара
симха-дваре бхикша-вритти - вешяра ачара
чхатре яи ятха-лабха удара-бхарана
аня катха нахи, сукхе кришна-санкиртана“**

„Чувайки тези новини, Шри Чайтаня Махапрабху каза: „Той е сторил много добре, че не стои вече край портата Симха-двара. Такова просене на подаяния наподобява поведението на проститутка. Ако човек отиде при павилиона, където се раздава безплатна храна, и си напълни стомаха с каквото му се даде, няма възможност за по-нататъшни нежелани разговори и той може съвсем спокойно да възпява Харе Кришна *маха-мантра*“.

Привърженикът на отречения начин на живот не трябва да строи големи домове или храмове – ако постъпва така, той ще потъне с главата надолу в дейност, присъща за семейния. За него е по-добре да се съсредоточи върху такова служене, като поклонение на *говардхана-шила*. В „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 6.296, 6.297) е казано:

**ека кунджа джала ара туласи-манджари
сатвика-сева еи - суддха-бхаве кари
дуи-дике дуи-патра мадхйе комала манджари
еи-мата ашта-манджари дибешрадхя кари’**

„За такова обожание на човек му е нужно една кана с вода и няколко цвята от дървото *туласи*. Това е обожание в пълното добро, когато се извършва в пълна чистота. С вяра и любов ти трябва да предлагаш осем нежни цвята *туласи*, всеки с по две *туласи* листа, по едно от всяка страна на всеки цвят“.

За преданите е най-добре да приемат *санньяса* само при особени обстоятелства: тя далеч не е нужна винаги. *Ваишнавът*, който е роден в *брахминско* семейство, може да приеме обет за *санньяси*, като завинаги напусне своя дом, но в живота си той не трябва да следва тези традиции на *санньяси*, които са вредни за неговото предано служене. Като описва качествата на Сварупа Дамодара Прабху, „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 10.107, 10.108) съобщава:

**„нишчинте кришна бхаджиба“ еи та’ каране
унмаде карила тенха санньяса грахане
санньяса карила шикха-сутра-тяга-рупа
йога-патта на нила, нама хаила „сварупа“**

„Той бе много вдъхновен да обожаваш Шри Кришна така, че никой да не го притеснява и затова, почти обезумял, се отрече от света. Приел *санньяс*, Пурушоттама Ачария постъпи в съответствие с правилата: отрязаш снопа коса на главата си (*шикха*) и снесвещения си шнур. Но той не облече шафранова дреха. Също така не прие *санньяс* титла, а остана *найшитхика-брахмачари*“.

Някой може да премине в *санньяси*, като съкращава потребностите си. Когато описва характера на Шри Санатана Госвами „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 20.78, 20.81) отбелязва:

**табе мишра пуратана ека дхути дила
тенхо дуи бахирваса-каупина карила
санатана кахе, - ами мадхукари кариба
брахманера гхаре кене екатра бхикша лаба?**

„Когато Тапана Мишра даде на Санатана Госвами използвано *дхоти*, Санатана незабавно го разкъса на парчета, за да направи два комплекта от горна дреха и бельо. Санатана отвърна: „Ще се отдам на практикуване на *мадхукари*. Защо ми е да приемам храна в къщата на *брамин*?“

„Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 20.92) привежда отговора на Бога:

**тина мудрара бхота гая, мадхукари граса
дхарма-хани хая, лока каре упахаса**

„Противоречиво е да практикуваш *мадхукари* и в същото време да носиш скъпо одеяло. Човек губи духовната си сила като прави това и също така би станал обект на подигравки“.

Като говори за важността на общуването с *ваишнавите-санньяси*, „Чайтаня Бхагавата“ (Антя, 4.419-421, 423-424, 426, 428) привежда описанието на качества на Шри Мадхавендра Пури:

**вишну-мая ваше лока кучхуи на джане
сакала джагат баддха маха тамо-гуне**

„Хората са се оказали под властта на *гуната* на невежеството и са се лишили от цялото си знание под влиянието на *вишну-мая*“.

**лока декхи' духкха бхаве шри мадхаванпури
хена нахи, тиларддха самбхаша я'ре кари**

„Шрила Мадхавендра Пури скърбял дълбоко заради безбожността на хората: той не виждал нито един човек, с когото би могъл да започне беседа“.

**санньясира сане ва карена самбхашана
сеха апанаре матра бале „нараяна“**

„Понякога той говорил с някои *санньяси*, но за свой ужас чувал, че те наричат себе си Нараяна“.

**гяни, йоги, тапасви, санньяси' кхяти я'ра
ка'ра мукхе нахи дася махима працара**

„Гяни, йоги, *тапасви* и дори прославените *санньяси* никога не са говорили за величието на служенето на Върховния Бог“.

**ята адхяпака саба тарка се вакхане
та'ра саба кришнера виграха нахи мане'**

„Всички наставници и известни учени се интересували единствено от логиката и споровете. Те не признавали духовния образ на Бог Кришна“

**лока мадхйе бхрами кене ваишнава декхите
котхао „ваишнава“ нама на шуни джагате**

„Шрила Мадхавендра Пури си мислел: „Какъв е смисълът да се пътува между хората в търсене на *ваишнава*? Където и да се окажа, аз дори не чувам думата „*ваишнава*“.

**етеке се, вана бхала е саба хаите
ване катха нахе аваишнавера сахите**

„И той решил, че е най-добре да заживее в гората, където не било нужно да общува с непредани“.

Външността на *ваишнавския санньяси* не трябва да прилича на облика на привържениците на *маявада*. Като разказва за Шри Брахмананда Бхарата „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 10.154) отбелязва:

**брахмананда париячхе мрига-чармамбара
таха декхи' прабху духкха паила антара**

„Приближавайки към Брахмананда Бхарати, Шри Чайтаня Махапрабху и Неговите предани видяха, че той е облечен в еленова кожа. Това много разстрои Шри Чайтаня Махапрабху“.

Що се касае до чистите *грехастха-ваишнави*, омъжените жени на преданите, то „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 12.42) описва как те са посещавали *санньяси*:

**пурвават прабху каила сабара милана
стри-саба дура ха-ите каила прабхура дарашана**

„Шри Чайтаня Махапрабху прие всички, както правеше и в миналите години. Жените, обаче, гледаха Бога от разстояние“.

На *ваишнава*, който се е отрекъл от света са забранени светските удоволствия. Както е казано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 12.108):

**прабху кахе, - санньясира нахи таиле адхикара
тахате сугандхи таила - парама дхиккара!**

„Богът отвърна: „Един *санньяси* няма нужда от масажно масло, и особено ароматизирано като това. Махни го незабавно“.

Далият обет за отречение не трябва да слуша пеенето на жена. „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 13.78, 13.80, 83-85) съдържа следната история:

**ека-дина прабху ямешвара-тота яите
сеи-кале дева-даси лагила гаите
дуре гана шуни' прабхура ха-ила авеша
стри, пуруша, ке гая - на джане вишеша
стри гая' бали' говинда прабхуре каила коле
стри-нама шуни' прабхура бахя ха-ила
прабху кахе, - говинда, аджи ракхила дживана
стри-параша хаиле амара ха-ита марана**

„Веднъж когато Богът отиваше към храма Ямешвара, една непозната жена запя в храма на Джаганнатха. Чувайки песента отдалеч, Шри Чайтаня Махапрабху незабавно изпадна в екстаз. Той не знаеше дали пеещият е мъж или жена. Шри Чайтаня Махапрабху тичаше много припряно, а девойката бе съвсем наблизо. Тъкмо тогава Говинда сграбчи Бога с ръце и извика: “Тази, която пее, е жена!” Само щом чу думата ”жена”, Богът дойде на себе си и се върна. “Мой скъпи Говинда,” каза Той, “ти Ми спаси живота. Ако бях докоснал тялото на жена, със сигурност щях да умра“.

По отношение ложето на *санньяси* „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 13.5-7, 13.10, 13.12, 13.14-15, 13.17-19) съобщава следното:

**калара шаралате, шаяна, ати кшина кая
сахите наре джагадананда, сриджила упая
сукшма вастра ани’ гаурика дия рангаила
шимулира тула дия таха пураила
тули-балиса декхи’ прабху кродхавишта ха-ила
говиндере кахи’ сеи тули дура каила
прабху кахена, — кхата ека анаха падите
джагадананда чахе амая витая бхунджаите
санньяси мануша амара бхумите шаяна
амаре кхата-тули-балиса мастака-мундана
сварупа-госани табе сриджила пракара
кадалира шушка-патра анила апара
накхе чири’ чири’ таха ати сукшма каила
прабхура бахирваса дуите се саба бхарила
еи-мата дуи каила одана-падане
ангикара каила прабху анека ятане**

„Понеже беше много слаб, когато лягаше да отдъхне върху сухите кори от бананови дървета, това Му причиняваше болка в костите. Всички предани бяха много нещастни, виждайки болките на Шри Чайтаня Махапрабху. Истината бе, че те не можеха да понесат това. Тогава Джагадананда Пандита измисли изход. Той намери някакъв фин плат и го оцвети с червен окис. После го напълни с памук от дървото *шимула*. Когато стана време Богът да си ляга, Сварупа Дамодара застана наблизо, но когато Шри Чайтаня Махапрабху видя дюшека и възглавницата, Той веднага много се ядоса. Като помоли Говинда да сложи настрана дюшека и възглавницата, Богът легна на сухите бананови кори. Шри Чайтаня Махапрабху отвърна: “Защо направо не Ми донесете креват да легна на него?! Джагадананда иска от Мен да се наслаждавам на материално щастие. Аз съм в ордена на отречението, затова трябва да лежа на пода. За Мен да използвам креват, дюшек или възглавница би било много срамно. Тогава Сварупа Дамодара Госвами измисли друг начин. Най-напред се сдоби с голямо количество сухи бананови листа. Сетне разкъса листата на съвсем тънки нишки с ноктите си и напълни две от горните дрехи на Шри Чайтаня Махапрабху с тях. По този начин Сварупа Дамодара измайстори своего рода постеля и възглавница, и след големи усилия от страна на *бхактите*, Шри Чайтаня Махапрабху ги прие“.

Като говори за храната на *санньяси*, Бог отбелязва в „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 8.84-85):

**прабху кахе, - сабе кене пурире кара роша?
„сахаджа“ дхарма кахе тенхо, танра кибя доша?**

**яти хана джихва-лампатя - атянта аняя
ятира дхарма, - прана ракхите ахара-матра кхая**

„Шри Чайтаня Махапрабху отвърна: “Защо всички сте ядосани на Рамачандра Пури? Той излага естествените принципи на живота в *санньяса*. Защо го обвинявате? За един *санньяси* е истински обидно да си позволява да удовлетворява езика си. Задължението на *санньяси* е да яде само толкова, колкото е нужно, за да поддържа тялото и душата заедно.”

Всичко казано се отнася за поведението, подобаващо на отреклите се от света *ваишнави*.

Сега нека да преминем към нормите, общи за всички *ваишнави* – както семейни, така и отrekli се от света. В епохата на Кали няма друго задължение, освен възпяването на святото име и *мантрите* на Кришна. Всеки човек трябва да получи посвещение във възпяването на святото име. Както е казано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Ади, 7.73-74, 7.97, 17.30 и 17.75):

**кришна-мантра хаите хабе самсара-мочана
кришна-нама хаите пабе кришнера чарана**

„Просто като възпява светите имена на Кришна, човек може да получи избавление от материалното съществуване. Действително, просто като пее *мантрата* Харе Кришна, той ще успее да види лотосовите нозе на Бога“.

**нама вину кали-кале нахи ара дхарма
сарва-мантра-сара нама, еи шастра-марма**

„В тази епоха на Кали няма друг религиозен принцип, освен възпяването на святото име, което е есенцията на всички *ведически* химни. Такова е тълкуванието на всички писания.”

**кришна-наме йе ананда-синдху-асвадана
брахмананада тара аге кхатодака-сама**

„В сравнение с океана от трансцендентално блаженство, което човек изпитва, възпявайки Харе Кришна *мантрата*, насладата, извлечена от осъзнаването на безличностния Брахман [*брахмананда*] е като плитка вода в канал“.

**сада нама ла-иба, ятха-лабхете сантоша
еита ачара каре бхакти-дхарма-поша**

„Човек трябва строго да следва принципа на постоянно възпяване на святото име, и трябва да бъде удовлетворен с каквото се сдобива без усилие. Такова отдадено поведение стабилно поддържа преданото служене“.

**гяна-карма-йога-дхарме нахе кришна ваша
и-ваша-хету ека — према-бхакти-раса**

„Посредством пътищата на умозрителното философско знание, плодоносната дейност или мистичната йога за овладяване на сетивата, човек не може да удовлетвори Кришна,

Върховния Бог. Чистата предана любов към Кришна е единствената причина за удовлетвореността на Бога“.

„Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 8.128, 8.221, 8.228) съдържа следното наставление:

**киба випра, киба няси, шудра кене ная
йеи кришна-таттва-ветта, сеи „гуру“ хая
рагануга-марге танре бхадже йеи джана
сеи-джана пая врадже враджендра-нандана
сиддха-дехе чинти’ каре таханни севана
сакхи-бхаве пая радха-кришнера чарана**

„Без значение дали човек е *брахмана*, *саньаси* или *шудра*, той може да стане духовен учител ако познава науката за Кришна. Ако някой обожавя Бога по пътя на спонтанната любов и отиде във Вриндавана, той приема подслона на Враджендра Нандана, сина на Нанда Махарадж. След като дълго време е мислил за Радха и Кришна, и за Техните забавления, и след като напълно се е избавил от материалното замърсяване, човек е пренесен в духовната сфера. Там преданият получава възможността да служи на Радха и Кришна като една от *гопите*“.

Много е важно постоянното общуване с преданоотдадените на Бога. Тези *бхакти* трябва да бъдат благосклонни и по-възвишени, а също трябва да изпитват същото настроение на преданост. Както се пояснява в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 8.251):

**шрейо-мадхйе кона шреях дживера хая сара?
кришна-бхакта-санга вина шреях нахи ара**

„Тогава Шри Чайтаня Махапрабху запитва: "Сред всички ползотворни и благоприятни дейности, коя е най-добрата за живите същества? " Рамананда Рая отвърна: "Единствената благотворна дейност е общуването с преданите на Кришна“.

Дори при условие, че *вашинавата* принадлежи към истинска *сампрадая*, на общуването с него трябва да се гледа според указанията на Бога в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 9.276, 9.277):

**прабху кахе, — карми, гяни, — дуи бхакти-хина
томара сампрадайе декхи сеи дуи чихна
сабе, ека гуна декхи томара сампрадайе
сатя-виграха кари’ ишваре караха нишчайе**

„Шри Чайтаня Махапрабху каза: "Плодоносният работник и умозрителният философ се считат за неотдадени. Виждам и двата елемента да присъстват във вашата *сампрадая*. Единствената квалификация, която виждам във вашата *сампрадая* е, че вие приемате формата на Господа за истинска“.

Не трябва да оставаме там, където присъстват несъчетаващи се оттенъци на духовен вкус или нещо противоречи на принципите на преданото служене. „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 10.113) съдържа следното твърдение:

**бхакти-сиддханта-вируддха, ара расабхаса
шуните на хая прабхура читтера улласа**

„Шри Чайтаня Махапрабху не харесваше книги и стихове, противоречащи на *сиддхантата* на преданото служене. Богът не желаше също така да слуша произведения, в които има *расабхаса*, смесване на трансцендентталния вкус (*раса*)“.

Ваишнавите търпеливо възпитават в себе си прекрасни качества, необходими за предано служене. „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 7.72) описва характера на предания по следния начин:

**маханубхавера читтера свабхава еи хая
пушпа-сама комала, катхина ваджра-мая**

„Такава е природата на ума на необикновените личности. Понякога е мека като цвете, а понякога е твърда като гръмотевица“.

„Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 8.39) описва по следния начин работата извършвана от преданият за благо на другите:

**маханта-свабхава еи тарите памара
ниджа каря нахи табу яна тара гхара**

„Обичайна практика на всички светци е да спасяват пропадналите. Затова те ходят по домовете на хората, макар да нямат лична работа там“.

В „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 11.4) Господ показва примера за отношение към събеседника:

**прабху кахе, — каха туми, нахи кичху бхая
йогя хаиле кариба, айогя хаиле ная**

„Бог увери Бхаттачария, че може да говори без страх, но добави, че ако изявлението му е подходящо, ще го приеме, ала ако не е, ще го отхвърли“.

„Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 11.26) напомня за това колко благотворно е доброто отношение към предания на Кришна:

**прабху кахе, — туми кришна-бхаката-прадхана
томаке йе прити каре, сеи бхагяван**

„Шри Чайтаня Махапрабху тогава рече: „Скъпи Мой Рамананда Рая, ти си най-първи от всички отдадени на Кришна, затуй онзи, който теб обича, със сигурност е много щастлива личност“.

„Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 11.31) говори по следния начин за верността към това, което човек обича:

**кинту анураги локера свабхава ека хая
ишта на паиле ниджа прана се чхадая**

„(Бог Шива рече на Богинята Дурга:) „Скъпа моя Деви, въпреки че Ведите препоръчват обожаването на полубоговете, обожанието на Бог Вишну е най-важно. Но по-висше от обожанието на Бог Вишну е предлагането на служене на *ваишнавите*, които са свързани с Бог Вишну.“

Наставленията към другите въз основа на своя личен пример се предписват от „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 12.117) по следния начин:

**туми бхала кариячха, шикхаха аниере
еи-мата бхала карма сехо йена каре**

„Богът казваше: „Добре се справяш. Моля те, научи и останалите да правят така.”
„Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 24.171) напомня за важността и искрената
устременост при изпълнение на преданото служене:

ятнаграха вина бхакти на джанмая преме

„Думата „ча” може да се използва на мястото на „апи”, което подчертава нещо. Тогава
това означава, че без искрено усилие в преданото служене, човек не може да постигне
любов към Бога“.

От „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 12.183) е предписан отказът от приятелство
с последователите на логическите школи:

**таркика-шригала-санге бхеу-бхеу кари
сеи мукхе ебе сада кахи „кришна“ „хари“**

„Общувайки с чакали, каквито са учените по логика, аз просто не спирах да лая: „Бау,
бау”. Сега, със същата тази уста пея светите имена „Кришна“ и „Хари“.

„Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 15.162 и 15.163) привежда пример за
състраданието, изпълващо сърцето на предания при среща с нещастieto на другите:

**дживера духкха декхи’ мора хридая бидаре
сарва-дживера папа прабху деха’ мора шире
дживера папа лана муни карон нарака бхога
сакала дживера, прабху, гхучаха бхава-рога**

„Мой Господи, сърцето ми се къса като гледам страданията на всички обусловени
души; затова Те умолявам да пренесеш *кармата* от техните греховни животи върху
моята глава. Мой Боже, нека страдам безспир в адски условия, поемайки всички
греховни последици на всички живи същества. Моля Те, сложи край на болния им
материален живот.”

„Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 15.274) говори за това колко важна е чистотата
на сърцето:

**сахадже нирмала еи „брахмана“-хридая
кришнера васите еи йогя-стхана хая**

„Сърцето на *брамина* по природа е много чисто; то е подходящо място, където да седне
Кришна“.

Ваишнавата трябва да се освободи от завистта и да не изпитва огорчение от
благополучието на другите. За това в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 15.275) е казано
следното:

**„матсаря” – чандала кене ихан васаиле
парама павитра стхана апавитра каиле**

„Защо си допуснал кучеядецът на завистта да седне тук? По този начин си замърсил
най-чистото място, сърцето си“.

Важно е да бъдем твърди последователи на Бог Чайтаня. „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 16.148) казва следното по този въпрос:

**прабху лаги' дхарма-карма чхаде бхакта-гана
бхакта-дхарма-хани прабхура на хая сахана**

„Всички преданите могат да се откажат от всякакви задължения заради Шри Чайтаня Махапрабху, но Господът не харесва отдадените да се отказват от обещаните си задължения“.

Необходимостта да се избавим напълно от всички недостатъци е описана в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 20.90-91) по следния начин:

**прабху кахе, - иха ами кариячхи вичара
вишая-рога кхандаила кришна йе томара
се кене ракхибе томара шеша вишая-бхога?
рога кханди' сад-ваидя на ракхе шеша рога**

„Шри Чайтаня Махапрабху рече: ”Вече целенасочено съм обмислил този въпрос. Тъй като Бог Кришна е много милостив, Той е обезсилил привързаността ти към материални неща. Защо му е на Кришна да ти позволява да поддържаш последна частица от материална привързаност? След като победи някоя болест, един добър лекар не позволява на никоя болест да остане“.

„Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 22.62) описва вярата на *вайшнавата* в особената роля на преданото служене по следния начин:

**„шраддха“-шабде - вишваса кахе судридха нишчая
кришне бхакти каиле сарва-карма крита хая**

„*Шраддха* е смелата, твърда вяра, че посредством отдаване на предано любящо служене на Кришна, човек автоматично изпълнява и всички второстепенни дейности. Такава вяра е благоприятна за изпълнението на предано служене“.

Нуждата да се доверим напълно на Бога се описва в „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 22.102) със следните думи:

**шарана лана каре кришне атма-самарпана
кришна таре каре тат-кале атма-сама**

„Когато преданият се отдаде напълно в лотосовите нозе на Кришна, Кришна го приема за един от Своите доверени приближени“.

В „Чайтаня Чаритамрита“ (Мадхя, 25.43) е казано, че трябва категорично да се откажем от атеистичните философски доктрини:

**парамартха-вичара гела, кари матра „вада“
кахан мукти паба, кахан кришнера прасада**

„Атеистите, оглавявани от *маявади* философите, нехаят за освобождението или милостта на Кришна. Те просто продължават да излагат фалшиви аргументи и противоречиви теории към атеистичната философия, като не зачитат или не се ангажират с духовни дела“.

Преданият трябва винаги да съхранява безстрастие. Както е казано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 3.23):

„нирапекша“ нахиле „дхарма“ на яя ракшане

„Ти си най-неутралният сред Моите сподвижници. Това е много добре, защото без да е неутрален, човек не може да защитава религиозните принципи“.

Истинският предан се безпокои да не оскърби другите *ваишнавите*. Както посочва „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 3.164):

**махантера апамана йе деша-граме хая
ека джанара доше саба деша уджадая**

„Където е бил оскърбен възвишен отдаден, заради грешката на един човек страда целият град“.

Задължение на *ваишнавите* е да проявяват милосърдие и да развиват в себе си способност за прощаване. За това е казано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 3.213 и 3.237) и в „Чайтаня Бхагавата“ (Ади, 13.182):

**бхакта-свабхава, - агя-доша кщаме каре
дине дая каре, - еи садху-свабхава хая
прабху боле, - випра саба данта парихари'
бхаджа гия кришна, сарвабхуте дая кари'**

„Характеристика на чистия предан е, че извинява всяка обида от страна на някой невеж негодник. Характеристика на Кришна обаче е, че Той не може да търпи хули срещу Своите предани. Мой скъпи господарю, приеми ме в добрината си и бъди милостив към мен, защото на светците подобава да са мили с окаяните и пропадналите. О, *брахмане!* Отхвърли всяка гордост и служи на Кришна, като проявяваш милосърдие към всеки“.

Задължение на *ваишнава* е да проповядва не само на думи, но и със своя личен пример. Както пояснява „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 4.103):

**„ачара“, „прачара“, - намера караха „дуи“ каря
туми - сарва-гуру, туми джагatera аря**

„Ала ти изпълняваш едновременно и двете задължения по отношение на святото име чрез личния си пример и чрез своето проповядване. Затова ти си духовният учител на целия свят, защото си най-възвишеният предан на света“.

Дълг на предания е да следва правилата за поведение на *ваишнавите*. За това е казано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 4.129-130):

**татхапи бхакта-свабхава - маряда-ракшана
маряда-палана хаа садхура бхушана**

„Мой скъпи Санатана, макар да си спасителят на цялата вселена и макар дори полубоговете и великите светци да се пречистват, когато те докосват, характеристика на предания е, че съблюдава и спазва *ваишнавския* етикет. Поддържането на *ваишнава* етикета е украшение за предания“.

Тялото на *ваишнавата* не трябва да бъде приемано като материално: то е духовно. „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 4.191) съобщава:

**прабху кахе, - ваишнава-деха „пракрита“ кабху ная
„апракрта“ деха бхактера „чид-ананда-мая“**

„Шри Чайтаня Махапрабху каза: "Тялото на един предан никога не е материално. То се счита за трансцендентално, изпълнено с духовно блаженство“.

След като изпълни своя дълг да обезпечи семейството и след като се оттегли от светските наслаждения, човек трябва да обожавва Кришна в уединено място. В „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 4.214-216) за това е казано:

**ека-ватсара рупа-госанира гауде виламба хаила
кутумбера „стхити“-артха вибхага кари’ дила
гауде йе артха чхила, таха анаила
кутумба-брахмана-девалайе банги’ дила
саба манах-катха госани кари’ нирвахана
нишчинта хана шигхра аила вриндавана**

„Шрила Рупа Госвами се бе забавил в Бенгал една година, тъй като поделеше парите си сред своите роднини, за да отидат на правилните места. Той събра всички пари, които бе натрупал в Бенгал, и ги разпредели сред роднините, *брахманите* и храмовете. Така, след като изпълни всички задачи, които тежаха в ума му, той се завърна във Вриндавана напълно удовлетворен“.

Преданият трябва да бъде лишен от стремеж за слава. Както е казано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 5.78):

**маханубхавера еи сахаджа „свабхава“ хая
апанара гуна нахи апане кахая**

„Това е естествена характеристика на онези, които са напреднали в преданото служене. Те не говорят за собствените си добри качества“.

Преданият не трябва да се поддава на чара на светската поезия. Както е написано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 5.107):

**грамя-кавира кавитва шуните хая „духкха“
видагдха-атмия-вакя шуните хая „сукха“**

„Да се слуша поезията на някой, който няма трансцендентално знание и пише за отношенията между мъж и жена, просто води до страдание, докато да се слушат словата на предания, изцяло потопен в екстатична любов, носи голямо щастие“.

Голям грях е неподчинението на указанията на духовния наставник. „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 8.99) казва следното за последствията от такова непослушание:

**гуру упекша каиле, аичхе пхала хая
краме ишвара-парянта апарадхе тхекая**

„Ако някой бъде отхвърлен от духовния си наставник, той пропада по такъв начин, че както Рамачандра Пури, нанася обиди дори на Върховната Божествена Личност“.

Преданият трябва да се откаже от стремеж към освобождение и от гордостта за своите познания. Това е указано в „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 13.109 и 13.110):

**рамадаса яди пратхама прабхуре милила
махапрабху адхика танре крипа на карила
ангаре мумукшу тенхо, видя-гарваван**

„Когато Рамадаса Вишваса се срещна с Шри Чайтаня Махапрабху, Богът не прояви никаква специална милост към него, макар това да бе първата им среща. Вътре в сърцето си, Рамадаса Вишваса бе имперсоналист, който искаше да се слее с битието на Бога, и бе много горд с учеността си. Понеже Шри Чайтаня Махапрабху е всезнаещият Върховен Бог, Той може да чете в сърцето на всекиго и затова знаеше всички тези неща“.

За предания е изключително важно смирението. „Чайтаня Чаритамрита“ (Антя, 20.28) казва следното за това:

**премера свабхава - яхан премера самбандха
сеи мане, - „кришне мора нахи према-гандха“**

„Там, където има връзка на любов с Бога, естествена характеристика е отдадението да не счита себе си за *бхакта*. Вместо това, той винаги мисли, че не притежава дори и капка любов към Кришна“.

Преданият трябва да се освободи от всякакъв стремеж да се състезава с другите. Както е казано в „Чайтаня Бхагавата“ (Ади, 13.173):

**„диг-виджая кариба“ — видяра каря нахе
ишваре бхаджиле, сеи видя „сатя“ кахе**

„Победата над всички *пандити* на света със силата на светската образованост не може да бъде приета за желана цел. Този, който се е обърнал към предано служене получава съвършено знание“.

Преданият трябва да знае, че Бог е един, и да разбира същността на Неговите отношения с всички живи същества. В „Чайтаня Бхагавата“ (Ади, 16.76-78, 16.80-81) е казано:

**шуна, бапа, сабараи екаи ишвара
нама-матра бхеда каре хиндуйе яване
парамартхе „ека“ кахе коране пуране
ека шуддха нитя-васту акханда авяя
парипурна хана ваисе сабара хридая
се прабхура нама-гуна сакала джагате
балена сакале матра ниджа-шастра мате
йе ишвара, се пунах сабара бхава лая
химса карилеи се, тахана химса хая**

„Скъпи господине, всички живи същества имат само един Бог, и разликата между Бога на мюсюлманите и Бога на индусите е само в името. Според всички писания – било Корана или Пураните – Бог е един. Той е единната, вечна, Божествена Абсолютна Истина, непогрешим, не прави грешки и притежава пълнота на съвършенството. Точно такъв Той се намира в сърцето на всеки. Нематериалното име и качества на Всевишния се славят по целия свят според указанията на едни или други свещени писания, и Бог среща радушно всички живи същества с тяхната особена, неповторима преданост. Когато проявяваш насилие към другите, ти проявяваш насилие и към Него“.

Истинската вярност по пътя на преданото служене е показана в следния стих на „Чайтаня Бхагавата” (Ади, 16.94):

**кханда кханда хаи’ деха яя яди прана
табу ами вадане на чхади хари-нама**

„Дори да разсекат моето тяло на парчета и да бъде близо до смъртта, дори тогава няма да спра да възпявам имената на Бога“.

Пример как преданият се отнася към своите врагове е показан в следния стих на „Чайтаня Бхагавата” (Ади, 16.113):

**е саба дживере кришна! караха прасада
мора дрохе наху е сабара апарадха**

„О, Кришна, бъди милостив към тези живи създания! Прости им греха за тези мъчения, които ми причиняват“.

На предания не подхождат оттенъци на гордост, желание за слава и склонност да лъже другите. В „Чайтаня Бхагавата” (Ади, 16.228-229) е казано:

**бада лока кари’ лока джанука амаре
апанаре пракатаи дхарма-карма каре
е сакала дамбхикера кришне прити наи
акантава хаиле се кришна-бхакти паи**

„Като иска да се покаже изключително възвишен, той външно копира дълбоките духовни чувства, въпреки че в действителност е високомерен и лъжлив *брахман*, който не изпитва любов към Кришна. Истинската преданост към Бог Кришна е свързана с липсата на лицемерие“.

Духовният живот на предания трябва да бъде свободен от всякакви кастови предразсъдъци. В „Чайтаня Бхагавата” (Ади, 16.238-239) е казано:

**адхама кулете яди вишну-бхакти хая
татхапи се-и се пуджя — сарва-шастре кая
уттама кулете джанми’ шри кришне на бхадже
куле тара ки карибе, наракете мадже**

„Преданият на Бог е достоен за поклонение, дори да е роден в нисши съсловия. Това се казва в писанията. Човек, който се е родил в знатно семейство, но не почита лотосоподобните нозе на Шри Кришна, напразно е получил благороден произход – той върви по пътя към ада“.

„Чайтаня Бхагавата” (Ади, 16.284-286) описва по следния начин благословиите, постигати с високо възпяване на светите имена на Бога:

**джапа картта хаите учча-санкиртана-кари
шата-гуна адхика се пуранете дхари
шуна випра! мана дия ихара карана
джапи’ апанаре сабе карайе пошана
учча кари’ кариле говинда санкиртана
джанту-матра шунинаи пая вимочана**

„В Пураните е казано, че този, който възпява силно на глас светите имена на Бога, е сто пъти по-праведен от този, който ги повтаря безмълвно. Слушай внимателно, о *брахмане*, ще ти кажа причината за това: този, който повтаря имената тихо, спасява само себе си, а този, който ги възпява силно, спасява и себе си, и всички, които го слушат“.

Ваишнавата не е длъжен като впрегатно животно да влачи върху себе си товара на свещените писания. Той трябва ясно да разбира техния смисъл. „Чайтаня Бхагавата“ (Мадхя, 1.158) потвърждава това със следните думи:

**шаштрера на джане марма, адхяпана каре
гарддабхера прая йена шаштра бахи' маре**

„Този, който изучава светите писания, без да разбира същността им, е подобен на магаре, на което са завързали товара на всички тези писания“.

„Чайтаня Бхагавата“ (Мадхя, 1.240) посочва как преданият да изкорени завистта от себе си:

**бхакти-хина карма кона пхала нахи пая
сеи карма бхакти-хина — параксимса яя**

„Дейността, лишена от *бхакти* не носи никакви благодни плодове. Подобни дела завършват само с насилие към другите“.

Преданият трябва да избягва *сева-апарадхите*, оскърбленията при служене на лика на Господ. Както е казано в „Чайтаня Бхагавата“ (Мадхя, 5.121)

**сева-виграхера прати анадара я 'ра
вишну-стхане апарадха сарватха тахара**

„Човек, лишен от почит към формата на Всевишния, известна като *мурти* на Бога, постоянно нанася оскърбления в лотосоподобните нозе на Бог Вишну“.

Понякога човек външно запазва привързаността си към светските наслаждения, но в сърцето си е истински *ваишнава*. Че такъв човек също е считан за предан се потвърждава в „Чайтаня Бхагавата“ (Мадхя, 1.240):

**вишайира прая тан 'ра париччхада саба
чините на паре кеха тинхо йе ваишнава
асия рахила навадвипе гудхарупе
парама бхогира прая сарвалокке декхе**

„Пундарика Видянидхи се обличал подобно на светски човек и никой не би видял в него велик *ваишнава*. Когато пристигнал в Навадвип, той живял там, без да го познават и всеки виждал в него типичен материалист“.

Преданият не трябва да се гордее със светската си образованост и с други подобни качества. „Чайтаня Бхагавата“ (Мадхя, 9.234) пояснява:

**ки карибе видя, дхана, рупа, яша, куле
аханкара бади' саба падайе нирмуле**

„Каква е ползата от образование, богатство, красота, слава и знатен произход? Те само увеличават гордостта на човека, а тя води до неговото падение“.

Преданите съхраняват неотклонната си вярност към принципите на *ваишнавизма*. Те не биха поддържали разни светски мнения от вежливост или по други повърхностни причини. Както е казано в „Чайтаня Бхагавата” (Мадхя, 10.185, 10.188 и 10.192):

**кшане данте трина лая, кшане джатхи маре
о кхада джатхия вета на декхибе море
прабху бале, - о вета якхана ятха яя
сеи мата катха кахи’ татхаи мишая
бхакти-стхане ухара хаила апарадха
етаке ухара хаила дарашана бадха**

„Понякога той взема сламка в устата си, понякога ме бие с пръчка. Това е причината, поради която не е готов да ме види“ Бог продължил: „Където и да отиде, там се среща с хората и говори като се съгласява с тях. Той оскърява нозете на Бхакти, ето защо не трябва да ме вижда“.

„Чайтаня Бхагавата” (Мадхя, 13.160) описва греха от противопоставянето на *ваишнава* по следния начин:

**йе папиштха ека ваишнавера пакша хая
аня ваишнавере нинде, сеи яя кшая**

„Грешният човек, който взема страната на един *ваишнава* и осъжда друг, неизбежно търпи неуспех“.

Приемайки името на Бога, преданият не трябва да се връща отново към греховната дейност. Както посочва „Чайтаня Бхагавата” (Мадхя, 13.225):

**прабху бале, — тора ара на карис папа
джагаи мадхаи бале, — ара наре бапа**

„Господ каза: „Повече не извършвайте грехове“. Джагай и Мадхай отговорили: „Повече никога, о, Господи“.

„Чайтаня Бхагавата” (Мадхя, 16.144 и 16.147) пояснява по какъв начин преданият побеждава предписанията и ограниченията:

**ята видхи, нишедха — сакалаи бхакти даса
ихате яхара духкха, сеи яя наша
вишая мадандха саба е марма на джане
сута дхана кула-маде ваишнава на чине**

„Всички предписания и ограничения не са нищо повече от слуги на Бхакти. Този, който има проблем с приемането им, загива. Заслепеният от гордост никога няма да разбере тази тайна: на този, който се е възгордял със своите деца, богатство и знатен произход, не му е по силите да разбере един *ваишнава*“.

Преданите избягват разговорите с безбожници. В „Чайтаня Бхагавата” (Мадхя, 17.19) има такъв текст:

**нагаре хаила киба пашанди самбхаша
еи ва каране нахе према паракаша**

„Дали не говорих днес с някакъв безбожник в града? Дали заради това днес не засия любовта ми към Бога?“

Изключително важно е да се откажем от близките взаимоотношения с непредани. „Чайтаня Бхагавата” (Мадхя, 19.175) предава следните думи на Шрила Адвайта Прабху:

**яди мора путра хая, хая ва кинкара
ваишнавапарадхи муни на декхон гочара**

„Дори да е мой син или слуга, аз никога няма да погледна в лицето на човек, който е съгрешил към *ваишнавите*“.

Неправилно е *бхакти* да се сравнява с обикновени праведни действия. Това е разяснено в „Чайтаня Бхагавата” (Мадхя, 23.54):

**прабху бале, — тапах кари на караха бала
вишну-бхакти сарва-шрештха джанаха кевала**

„Бог казал: „Не си мисли, че си придобил силата си благодарение на аскетизъм. Бъди уверен, че най-висшето от всички достижения е предаността към Бог Вишну“.

Понякога лъжци и лицемери се провъзгласяват за възплъщение на Бога и се наслаждават на своето мнимо „величие“. Преданият трябва старателно да избягва тяхното общество. Както е казано в „Чайтаня Бхагавата” (Ади, 14.82-83):

**мадхйе мадхйе матра ката папи-гана гия
тока нашта каре апанаре лаояия
удара бхарана лаги’ папиштха сакале
„рагхунатха“ кари’ апанаре кеха бале**

„С фалшиви наставления други злодеи се опитват да свалят, да отклонят обикновените хора от правилния път. Провъзгласявайки се за Бог Рама, като лъжат хората, тези грешници се стремят към едно: просто да напълнят стомаха си с храна“.

Преданият трябва да води обикновен, чист живот без лицемерие и грях, и никога да не спира да търси убежище при светите имена. Няма религиозни закони по-силни и по-важни от това. „Чайтаня Бхагавата” (Ади, 1.240) дава следното заключение:

**атаева кали-юга нама-ягя сара
ара кона дхарма каиле нахи хая пара
ратри дина нама лая кхаите шуите
тахара махима веде нахи паре дите**

„Ето защо в епохата на Кали възпяването на святото име е най-важният от всички религиозни принципи, и никаква религиозна практика, освен тази, няма да позволи преодоляването на океана на заблудението. Дори Ведите не могат достойно да прославят тези, които ден и нощ, при всички обстоятелства, възпяват святото име на Бога“.

Хората трябва да обожават Кришна, като мислят за качествата и следват начина на живот на древните и съвременни *махаджани*. Силата на чистото предано служене нараства чрез съответните занятия; в противен случай то е непостижимо.